

minum? Unde Na xxxiij. Angeli pacis a
mare flebunt et gaudent in saluacione hominum
lu. v. Gaudium est angelis dei super vno
peccatore penitente. Tercio probat exemplo
cristi qui ex ineffabili bonitate sua omnia ad
esse produxit et omnia in esse conseruat omnia
vult assimilare sibi conuersas eis propria sua secundum
eorum capacitatem recedentes ab ipso amat et
certat reuocare ad se exemplificans de filio prodigi
go misericorditer suscepto. Hec omnia dno
ponit in snia. Et similia probat damaſ. li
iij. ca. v. d. bonus et omnibonus et superbonus
deus totus superueniens bonitas propter habundantes
eius diuicias bonitatis non sustinuit
solum esse eius bonum sui ipsius secundum natura
a nullo scilicet participatum. Huius
gracia fecit quidem primum intellectuales et celestes
virtutes. Deinde sensibilem et visibilem
mundum. Deinde ex sensibili et intelligibili
scilicet hominem ut omnia quidem que ab ipso
facta sunt conuertent eius bonitatem tradidit
nobis propria ymaginem et sensum proprium assumptis
ipse pauperem et in bellam naturam nostram ut et
nos purget et incorruptibiles faciat et participes
eius cursus constituat eius diuinitatis

Tercio tractatus capitulum primum quod

fit scrupulosa consciencia scrupulus sciencia si
des dubium et ambiguitas et similia ⁊ quomodo
differunt a consciencia et inter se

Distinctio de consciencia dictum est que
rectitudinem habet vel videtur ha
bere in iudicando nunc de tercio princi
pali agendum videlicet de scrupulo
sa consciencia que suspicionem vel dubium ha
bet ac timorem seu vacillationem de re agibili
vel credibili quia verum talis scrupulus naturam
morbi spiritualis habet. Idcirco videndum
erit de eius natura de noimento et profectu de
eius causa medico et medicina curatu a. Est
autem scrupulus quedam vacillatio consurgens
cum formidine ex aliquibus coniecturis debili
bus et incertis. Nam si ex vehementibus
argumentis ⁊ probabili oribus pro hac parte
quam pro altera dubitatio consurgeret iam non
scrupulus solum vel levis trepidatio dici oportet
sed moralis de transgressione certitudo vel saltem
opinio. Et idem videtur esse scrupulus quod apud ali
os dicitur pusillanimitas que est tediosa verum
aduersarum iners et inconsiderata fracti animi
deiectio. Est etiam timor fuga per quam angustia me
tis fluctuans ex contrariorum expectacione ge
neratur. Idcirco secundum dominum Albertum de quatuor

consequens assignatur differentia inter scientiam, fidem
seu credulitatem opinionem seu dubitationem
seu ambiguitatem et scrupulum. Nam scientia
a proprie est eorum que agnoscuntur per causam
et ex principiis que impossibile est aliter se ha
bere. Fides seu credulitas est perfecta persuasi
o unius partis per multa probabilia vel per au
toritatem dicentis. Opinio est acceptio unius
us partis cum formidine alterius ita tamen quod
ad illam quam formidat non habetur ratio expres
sa formidatur tamen propter debilitatem rationis
alterius partis. Unde Bern. li. v. ad eugenium
de consideratione. b. Opinio est quasi pro
vero habere aliquid quod falsum esse nescias.

Dubitatio est interminatus motus rationis
super utramque partem contradictionis. sicut
ambiguitas est motus rationis ambigens utraque
partem contradictionis per equalia media.

Scrupulus autem est ut dictum est. Et
videtur idem esse cum suspitione ex leuibus saltim
procedente. Similiter idem videtur aliquando
esse quod timor et pusillanimitas. Et sic
sunt quinque gradus inter prefata quo ad cer
titudinem nam ultimum videlicet suspicio minimum
habet certitudinis de se. dubium fluctuat opinio
ad unam partem plerumque se quam ad aliam determinat.

Fides ad vnam partem simpliciter se firmat
Scientia tam videt. vn̄ etiam sanctus tho. et
pe. de. pal. sup. iij. d. xxxviii. **D**ifferencia est
inter scienciam conscienciam seu credulitatem
et scrupulum conscie. Quia sciencia est q̄ habz
euidenciam sine formidine de opposito et non
est nisi verorum. Consciencia est sūma creduli
tas de aliquo q̄ sit verum et est aliquādo vero
rum aliquādo falsorum et ea stāte ligat ad nō
faciendum contra eam nec refert vtrum quis
ad talem credulitatē firmam inducitur argum̄
to leui vel pbabili. quia etiam hereticus q̄ le
ui argumento deuiat a fide ligatur consciencia
erronea. licet tunc quando ex argumento leui
ozitur debeat credulitatē abicere vel cōtempnē
aut vincere vt docebitur infra capitulo. xvi
et xvii. **S**crupulus vero conscie est qui iam in
principio huius capituli diffinitus est. **S**unt
pterea scrupulorū conscie q̄dā. q̄ insurgūt āte
factū alij p̄ factū solum inq̄etāt aīmū āte fac
tum insurgit scrupulus et etiā post valde de
diuersis agilibz vel credibilibz. puta de licī
te eucaristie sacramētum sumendo de debitū ī
matrimonio reddendo quādo dubitatur de ipe
dimēto legitimo. **D**e contractibz frū tpaliū
practicādo. de clericis cōubinarijs vitandis q̄

fic de alijs infimtis. **¶** Parimodo et vane
factis de preterito insurgunt diuerfi scrupuli.
¶ Rōndum etiam q̄ scrupulus predictus a
quibusdam vocatur erronea consciencia ab alijs
is p̄sillanimitas ab alijs timor cons̄cie q̄ omnia
pro eodem recipiuntur vel sibi proxima sunt.
¶ Est tamen erronea cons̄cia duplex. primo
eorum que nimis latam habent cons̄ciam dice
tes illud quod malum est esse bonum et bonum
viceuersa malum de quibus ysa. vi. ayt. **¶** De q̄
dicitis malum bonum et bonum malum. ponen
tes tenebras lucem et lucem tenebras ponen
tes amarum dulce et dulce amarum. Tales
sunt similes illi qui trāsicere volens lignū trāf
ūsaliter super ripam positum vt lacius it̄ ap
pareat terillos oculis superponit sic q̄ latitu
dinem fictam pede calcare volens in aquā ca
dit. **¶** Alia proinde cons̄cia erronea est eorū
qui nimis arctam sibi formāt cons̄ciam aut scri
pulos nimios sicut macha putantes se trāsgre
di preceptum de sanctificacōe sabbati committe
do bellum in necessitate in die sabbati et mor
tui sunt mille hoīes a gentibus occisi. Mathi
h. Tales sūt frequēter illi qui de nouo sunt
conuerfi ad deum de peccatis similes illis qui
p̄ pontem satis latum habent ire. **¶** Iugū enim

domini suauē est ⁊ onus eius leuē mathi. xi. 23.
ps. Pax multa diligētibus le. t. do. at latū mā
datum tu nimis. quē tamen pōtem mādatōrū
dei magus aliquis strictum ad peruitatem fili
tudinis fili aut calami apparere facit qual mag
us est dyabolus qui hoc moraliter quibusdam
solet facere presertim quando viam morū ppu
rius medium respiciunt scz stantibus eis ī tēp
posito et puritate. q̄ nec pro toto mundo nec
p̄ vita sua deum vellent offendere

Capitulum secundum q̄ periculosa sit scrupu
lose consciencie temptatio. et quomodo differt
ab alijs temptacōibz nouem modis

Porro hec passio seu temptatio scrupu
lulose timorate seu arte consciencie
que ab alijs dicitur pusillanimitas
differt in nouem ab alijs passioibz
et temptacionibus seu defectibus anime prop̄
que etiam plurimum est dura temptatio ⁊ ma
la plura quandoque ex ea proueniunt **P**ri
mo quia quedam sunt passiones forinsee vt
in membris exterioribus quedam vero intrin
sice et in interioribus. et talis est pusillanimi
tas seu scrupulosa consciencia. Unde deut. 10
foris vastabit eos gladius it̄ pauor. **S**ecū
da quedā sūt quas nō inuicē q̄s nisi ex pau

as causis hec vero causatur ex multis secundū
illud. Job xiiii. Timebas nocte et die et undiq̃
terrebant te formidines. Tercio quia quedā
sunt sine magno periculo. hec vero valde peri-
culosa est quia est via ad desperacōnem dicēte
b. Bern. Reprobis tribulacō patit pusillanī-
mitatem pusillanimitas perturbacōnem perē-
bacō desperacōnem desperacio vero interimit
Expertimur enim in talibus accidere errone-
is quod euenit ei qui p̃ modicū lutum cuius trā-
sire et exinde ī mai⁹ lutum incidit. sic qui vult
nimis vitare quod pusillanimitas reputat ma-
lū aliquādo cadit in maius indebitum et ita ei
artatur via paradisi q̃ per lutum vadit in infer-
num. Quarto quia quedā sunt interpolate
hec vero q̃si continua. Juxta illud deut̃ vice-
simoctauo Timebis nocte et die et non cre-
des vite tue mane dices quis michi det vespere
et vespere quis michi det mane p̃t̃ cordis
tui formidinem. Quinto quia quedam sunt
facile sanabiles ab ista vero cum violencia ali-
quem sanari oportet p̃t̃ qd̃ ps̃ tanq̃ ī signū
specialissime gratitudinis ait Qui me psal-
uum me fecit a pusillanimitate spiritus et tem-
pestate. Sexto quia quedā vicia deprehen-
duntur manifeste esse vicia. sed hec passio fre-

quēter vocatur v̄tus ab habente eā. eo q̄ scrip-
tura dicit. **B**eatus vir qui semper est pavidus
et non cogitat hoc q̄ alia scriptura dicit ecc̄i
vij. **N**oli esse pusillanimis in animo tuo q̄. v̄n-
de q̄nto false putatur v̄tiosior. tanto est pericu-
losior. **S**eptimo quia quedam passiones alijs
non obsunt. sed ista alios multos nimis pusil-
lanimes et timidos reddit quo cōtra sub typo
deu. ij. **d**ebellare volentib; dicitur. **Q**uis est ho-
mo formidolosus et corde pavidus reuertatur i
domum suam ne pauere faciat corda fratrum
suoꝝ. **O**ctauo demones quosdam passiona-
tos plerūq; nō multum infestant. sed p̄ istam
magis infestant sicut mus et canis magis in-
festant bestiolas timidas vt lepores et ceruos
sic etiam timiditas summe dat audaciam hos-
ti insequenti. **U**nde seneca epistola lxxij. **Q**uē
admodum perniciosior est hostis fugientibus
sic omne fortuitum in cōmodum magis instat
timenti ex aduerso. **I**deo dicit apostolus e dūc̄
so ephi. vij. **C**onfortamini in dñō et in potēcia
v̄tutis eius et post vt possitis stare aduersus
insidias dyaboli innuens p̄ hoc q̄ cordis afec-
tācō multū v; cōtra demonū impugnācōne. **E**ā
dē causam beatus Aug⁹ in r̄gula sua de p̄latis
dicit. **I**n omnib; seipsum honoꝝū operum pre-

beat exemplum corripiat inquietos consoletur
pusillanimes suscipiat infirmos paciens sit ad
omnes. Nono passiones quedam ad opeā
cōnem multum tuuāt vt spes et amor. h̄ timor
saltem inordinatus et magnus qui est apud
scrupulosos multum impedit opeācionem vt
probat sanctus doct. i. h. q. xliij. Tū q̄a ra
cōnem perturbat ne possit cernere verū sicut
et ira cum quia pigritiā inducat tū etiā quia
casum corporis facit. et ab opere aliquo cepto
statim deficere sicut si quis incedat super tra
bem in alto positam ppter timorem de facili ca
dit. non autem caderet si incederet super eādē
trabem in ymo positam. ppter defectum timo
ris.

Capitulum tertium quomodo
scrupulosa consciencia bona confert plurima

Quoniam licet ex premissis appareat
q̄ ex scrupulosa consciencia plura
mala possint euenire. tamen q̄a tali
annexus est timor de peccādo et ne
offendatur deus. Idcirco etiā multa bona eā
habenti possunt euenire. nā valet ne quis reci
diuet in peccatis. valet ad refrenacōnem p̄p̄
corporis. ad detestacōnem mūdani honoris ad
congnicōnē sue fragilitatis et ad augmentū
gracie et v̄tutis. Primo inq̄ valet ne quis

te abluet in peccatis. Unde hugo de sancto vic
tore libro tercio de anima dicit. Si amor dei
te tenere non pot saltem terreat et teneat te ti
mor iudicii metus gehenne laquei mortis dolo
ris inferni ignis urens vermis rodens sulfure
ferens flamma tartari et omnia mala. **I**deo
ps dicit **S**eruite domino in timore et exultate
ei cum tremore. Unde Cassiodorus breuis et ple
na conmonicio qua domino amabili de timore
seruitur. Nam sicut remissa securitas culpas
admittit. Ita timor desiderabilis delicta semp
excludit. **I**deo etiam **J**ob nono ayt. Verebar
omnia opera mea scelus quia non parcis delin
quenti. et ecclesia orat non intres in iudi cium
f. tu. qa non iusti. in. con. rē. et. ps. delicta q̄s
intelligit. et. **S**i iniquitates obseruaueris rē.
Secundo valet timor consciencie ad refre
nacionem proprii corporis quam petebat da
uid. d. **C**onfige t. t. car. m. a. i. u. n. t. rē. sup
quo glosa. Ita imple me timore et perfice
hunc timorem quem habeo vt sufficiat crucifi
gendis carnibus. i. vt velim et valeam patibulum
crucis tue ymitari carnes p tuo nomine mar
tirij clavis figendas tradendo. **C**onfige iqt
car meas. i. opprime carnalia desideria et carna
les concupiscencias. **I**deo autem ayt carnes qa

inde sciebat preuariatōnem prouenire. Et
nota q̄ ayt confige q̄ d̄ non solum religa vt la
tronem vel furem. s̄ cōfige qui enim diligit tes
timonia configit carnes. ideo dicit timore tuo
quia timor legis hoc nō valet efficere. iam enī
a iudicijs tuis timui hec glo. Tercio valet
ad detestacōnē mundani honoris. **S**tricta e
nim cōscia multis euenit ex amore et timore di
quem offendere scienter eciam pro toto mūdo
nollent. **Quāobrem. Bern. in quod s̄ ayt**
**Qui cristus incipit dulcescere necesse est a
marescere mundum.** Et **gre. in moralibz s̄**
viri quia nichil huius mūdi appetunt multis
paul dubio tumultibz i corde premuntur. Sic
eciam scriptura dicit **ecc̄. p̄** Gloriam diuitū ho
noratorum et pauperum timor dei est. **Quē**
to valet ad agnitiōnem pprie fragilitatis. **Ex**
peritū enim tales scrupuloh q̄ sibi p̄s non
possunt sufficere ad lumen veritatis clare itū
endum licet in alijs difficultatibz interdū sit
subtilissimi. **Novi** ego quendam magne s̄c
tatis et litterature virū optime memorie et
in scolasticis argumentis valde clarum qui ta
men tam i horis dicēdis q̄ i alijs scrupuloh
simus fuit a deo vt quādoq; anteq̄ salutacōez
angelicam semel finiret. eciam alijs ab homibz

se questatus illud quinquagesies incepit et
semper timendo an verba integre aut distincte
dixisset licet satis voce alta oraret. **Hic** reueā
p̄pe fragilitatis euidentis habuit experimētum
qui optime memorie existens atēq̄ tam breuē
orationem finiuiisset. **to**ciens ābigere cepit. **I**
deo. **b**. **lxvii**. **super cātica**. **f**. **nono** ayt. **N**ouēis
te vt deum timeas noueris ipsum vt ipsū dili
gas. in vno inciparis ad sapiēciam. **I**n alio a
sumaris quia incium sapiencie timor domini
et plenitudo legis est caritas. **E**t quemadmo
dum ad noticiam tui venit in te timor dei atq̄
ex dei noticia incidit amor. **S**ic econtrario de
ignorancia tui supbia. et de dei ignorancia ve
nit despiracio. **A**lludunt prefate utilitati et
ām dicta philosophica dicente. **M**atrobio in
de sompno Sapiens de celo descendit vt ayt
quidem. **E**nothosolitos id ē cito te ipsū. **N**ā
et delphici hec vox fuit oraculi asulenti quidā
ad beatitudinem quomodo perueniret. **S**i te
inquit agnoueris sed et in ipi⁹ fronte templi
hec scripta sententia est hominum autem vna
est cognicō sui si origis sue exordia p̄ma resper
cit nec se extra q̄sēit. **S**ic ei aīa vtutes ipās
s̄cīa nobilitatis iduic q̄b⁹ p̄ corp⁹ eiecta vñ
descēdeāt reuertatur. **Q**nto v; ad radicōnē

et consummationem gr̄e et v̄tutis. **N**ā psal
ayt. **I**ncium sapientie timor domini. **Q**uod
declarat cassianus de institutis patrum sic di
cens. **P**rincipium nostre salutis sapientie
secundum scripturas timor domini ē. de timo
re domini nascitur cōpunctio salutaris de com
punctione cordis procedit abrenūciatō i. nu
ditas et contemptus omnium facultatum. **D**e
nuditate humilitas procreatur. **D**e humili
tate mortificatio voluptatum generatur. **D**e
voluptatum mortificatōne extirpātur atq; mac
cescunt omnia vicia. **D**e vicōrum cōpulsiōe
v̄tutes fructificant atq; succrescunt. **D**e vir
tutum pullulatōne puritas cordis acquiritur p
cordis puritatem apostolice caritatis perfecti
o possidetur. **V**etus est sancti Anthonij sen
tencia. **S**icut autem dicti in psal. **I**ncium
sapientie timor domini est. quia timor conscie
quādo est moderatus consiliatus est vt dedu
cit sanctus tho i. ij. q. xliij. **E**x mente eadē
philosophi. quia vt idem tradit philosophus
in 3. ethicis. **C**onsiliamur de magnis in quib?
quasi nobis ipsis discredimus ea autē q̄ timo
rem incutiunt non sunt simpliciter magna. sed
habent quābā magnitudinem. tū ex eo quia ap
prehenduntur vt que difficulter epelli possunt

sum etiam quia apprehenduntur ut de prope
existencia. Unde homines in timoribus maxime
querunt consiliari. Verumptamen quando timor ut
quecumque passio est fortis et magna vult qui
de homo consiliari sed adeo perturbatur in su
is cogitationibus quod consilium aduenire non potest
Unde. Tul. de. tul. qstio. Timor est exacies
cogitata et mentem a suo loco remouet. Si autem
sit pius timor qui sollicitudinem consiliandi indu
cat nec multum rationem perturbat. tunc potest
etiam conferre ad facultatem bene consiliaudi
ratione sollicitudinis consequentis. Ideo prima
per. iij. iubet subditis. d. Cum omni modestia et
timore conscientiam bonam habentes

Capitulū iij. q. quicquid conscientie ponuntur scrupulose
conscientie et due declarantur

Quis natura timore conscientie ac eius tam
bonis quam malis effectibus videndum
est de eius causis que possunt esse
quinque videlicet complexio ab timo
rem ydonea. egritudo mania et melancolica et
gimimis corporalis negligencia. temptatio dya
bolica. et societatis timidorum assistencia. Quam
quam ut supra precedenti parte. h. ca. viij. patu
it sint alie cause posite quedam. Primo igitur
aliquando scrupulose conscientie causa est complexio

ab timore in ydonea experimunt enim frequē
frigide cōplexionis homines - vtputa feminas
retulos et melancolicos plurimum esse timoā
tos sicut econtrario videmus iuuenes et sang
uineos ac viros esse magne spei Cuius ratio
nem reddit sanctus thomas vbi supra quia se
cundum damass; Timor naturaliter cor cō
stringit sicut et frigida constringunt et ogela
cō; faciūt ad quem motum contractionis yma
ginacio mouetur ad timoris disposicionem ita
vt concipiat quis aliquod esse futurum malū
et per consequens fugiendum. **E**contrario
autem spes mouet cor ad dilatacionem et q̄a
iuuens ppter caliditatem nature habent mul
tos spiritus ideo in eis cor ampliatur et āpli
tudine autē cordis est q̄ aliquis ad ardua ten
dat et ideo iuuenes sunt animosi et bone spei
Et quia in feminis presertim melancolicis et
similib; ad timorē sequitur cordis constrictio
consequenter tremere incipiunt et paciuntur
plus membra cordi colligata ita vt titubatio
fiat in voce ppter vocalem arteriam et tremor
in labijs et in alijs membris in cuius signum dī
citur mar. v. de sanata a fluxu sanguinis per
secretum tactum fimbrie cristi **M**ulier timēs
et tremens sciens quod factum esset in se vit

et p̄abit ab ihesum. Prefatorum etiam tabicē
tangit **Alber.** vt habes infra ca. viij. **Secūda**
causa est aliquando egritudo mania et melā
colica quia quemadmodū complexiois defect⁹
timorem augere potest scrupulose consciencie
sic pariformiter infirmitas aliqua capitis pre
sertim mania et melancholia per quas quādoq;
ledit̄ ymaginacō qñz racō et qñz memoria vt tra
dūt. **Galli.** et **Auic.** Est enim vt inquitur mani
a infectio anterioris celle capitis cū diminucō
ne ymaginacōis. sed melancholia est infectio me
die celle cum diminucione racōis differunt
qz isti morbi solum impositōne. **Uterq;** enī fit
ex colera nigra. **Frenes** autem fit in rebus q̄
sunt in medio ventriculo cerebri et in cella ra
cōis. **Et** vt videatur quō tales infirmitates
aliquando ymaginacōnem turbant. aliquādo e
tiam memoriā et quādoq; racōis iudiciū
Idcirco distinguens **Gallien⁹** inter maniam et
melācoliam refert de quodam melācolico q̄ cū
deberet custodire vasa vitrea dñi sui vidit ami
cum trāseuntem et dixit ei. **vis** vasa vitrea. q̄
respōdit volo. piccit ille vitrea vasa ī terrā et
fracta sunt. In quo non fuit ymaginacio lesa
quia cognouit amīcū. racō vero fuit lesa q̄a ne
scuit vasa fragilia. **Refert** itez de alio māiaco

qui cum fugeretur patrem et pater eum secutus es-
set conuersus ad patrem percussit eum. Cui pa-
ter filii quare verberas patrem et ille plorans
cecidit ad pedes patris et veniam petit. In
isto fuit lesa ymaginatio quia non agnouit patrem
suum ratio vero non fuit lesa quia sciuit quia
non licuit verberare patrem. Et quia in ma-
niacis ut idem subdit et melancolicis fit immu-
tatio sensus ideo maniacorum quidam plangunt
alii saltant alii stultissima quasi verissima op-
antur. Unde timent se tangi ne rumpantur
credunt se non habere caput vanas in ventre
portare demones videre aut habere. Melan-
colicorum autem quidam pigritiam habentes et
inertiam amant solitudinem et obscuritatem et
ab omnibus remotiorem ymmo communia quedam
sunt omnibus melancolicis et vltima et semper
na sicut tristitia timor de re non timenda certifica-
tio terribilis rei et timorose et est sensus rei qui
non est. Item melancolica plorant tristantur ti-
ment angustiatur suspicōsi sunt multum dormi-
unt iacent in monumentis quidam multum com-
medunt et si semel retrahuntur omnibus diebus
desperant. Et quidem omnibus proprium est quod
sunt medicine desideratissimi. Fiunt autem
et causantur tam mania quam melancolia proprie ex

melancolicis cibis ex tristitia et timore at ex
retencione sanguinis fluere consueti. aut ex ni-
mia cerebri infrigidacione et desiccacione at
ex corrupto semine in viris aut mestruoso sa-
guine corrupto in feminis. Causantur preterea
ex inordinatis vigilijs ieiunio. studio. sollicitu-
dine seu solitudine ac cogitacione profuda. Qui-
dam etiam in prefatis infirmitatibus plus labo-
rant in defectu lune propter quod etiam dicuntur
energumini vel lunatici. Hec ex medicorum
corporalium disciplina dixerim ut causas timo-
ris que in omni scrupulosa conscientia locum ha-
bere possunt medicus anime videat et morbo a-
nime facilius succurrere valeat vult idem beatus
Gregorius in pastoralia ca. iij. d. Nonnulli leti vel trif-
tes non rebus supple illatis sunt. sed conspectio-
nibus. i. complexionibus existunt quibus perfectio
intimandum est quod quedam vicia quibusdam
conspectuibus inmixta sunt.

Capitulo quinto restant tres alie cause conscientie
erronee declarantur

Orcio causatur aliquando scrupulosa
conscientia ex temptacione dyabolica. Ex
enim cum diuina providencia permittit
ut tota cohors tradit theologorum in
potestate demonis mouet melancolicos humores

in homine per quos cetera ymaginatio vel ratio
o errare potest aut turbari ad timorem inordi-
natum ut antea dictum est. Refert idem. A-
uicli. 3. de melancolico morbo. 8. Quibusdam me-
dicorum visum est quod melancolia contingat a de-
mone quod si contingat a demonio sufficit nobis
dicere scilicet ut conuertat complexionem ab
colera nigra. et sic causa eius propinqua est co-
lera nigra. Deinde fit causa illius colere ni-
gre demonium aut non demonium. confirmat
idem autoritas euangelica que tradit ihesum lu-
naticos curasse. Matthi. iiii. 2. ibidem xvii. ac
luce nono. Curauit unicum patris filium quem
secundum glo tempore lune noue affligebat de-
mon. ut lunam odibilem hominibus faceret cuius
lumine homines affligens et ad insaniam produ-
cere videretur. Super quo dominus. Albertus
inquit dici potest et melius. quod licet spiritus in-
mundus huius afflictionis fuerit principium
tamen in affligendo humidum habuit corporis
et maxime capitis humidum pro vexationis
instrumento. Et quia in nouilunio corrup-
tum in capite augmentabatur humidum. ideo in no-
uilunio plus torquebatur demoniacus luna et
ideo lunaticus dicebatur. Luna enim hanc
virtutem habet in suo lumine quod mouet humidum

et corrumpit humidum quod putrefactioni est pa-
ratum et ideo periculosa sunt apostemata animalium
que de nocte lumine luce exponuntur. hec ille. Con-
stat igitur quod demon sepe timorem inordinatum
causat. ut hominem tediosum et perplexum fa-
ciat. ut tactum fuit. supra. p. ij. ca. sexto. **Q**u-
ta causa est regiminis corporalis negligencia quod
uis enim longe maior sit habenda cura anime
quam corporis. tamen non est negligenda cura cor-
poris. Dicit enim ap. i. Ro. xij. **O**bscuro vos
fratres per misericordiam dei. ut exhibeatis cor-
pora vestra hostiam viventem sanctam deo place-
ntem rationabile obsequium vestrum et prima. thi.
vi. **R**elatis quia corpora vestra membra sunt
cristi etc. Cum autem ostet ex prima causa timore
conscience aliquam intrare melancoliam et errorem
in ymaginacione et ratione quam in cibus et aliis
ut in aere se non regit debite. **I**dem quod sibi in-
talibus non rationabiliter prevaent videntur
membra sua accommodare iniusticia quo contra
Ap. i. ad. Ro. vi. ait. non regnet peccatum in ves-
tro mortali corpore ut obediatis concupiscentiis e-
ius sed neque exhibeatis membra vestra arma in-
iquitatis peccati sed exhibete vos deo tanquam ex mor-
tuis. viventes et membra vestra arma iusticie. **S**unt
igitur plura quam stultitatem et amenciam ac errorem

inducunt sensibus videlicet crapula et ebrietas
• De quibus lu. xxi Attendite autem vobis
ne forte corda vestra grauentur crapula. i. cru
da epula et ebrietate. Et Aue dicit. li. 3. de
stoliditate et amentia nichil est magis inimicum
sensui quam repletio ex cibo et humiditatibus et ecc
xxxvij dicit icreata sapiencia. Noli avidus esse
in omni epulacione et non te effundas super om
nem escam. In multis enim escis infirmitas
et auiditas appropinquabit usque ad coleram propter
crapulam multi perierunt qui autem abstinens
est adiciet sibi vitam. • Tradunt insuper philosophi
quod cum melancolie passio habeat accidentia ter
moxosa et periculosa. Idcirco in eis auferendis
est studendum ut contra suspicionem introducatur
socialitas contra corruptam ymaginacionem
fida racionalitas et memoria suspecta sollerti
ingemio auferatur. • Accidentia similiter cor
poris puta vigilie studium ieiunium sollicitudo
cogitacio profunda non minus sunt auferenda ab
eis quam talia irracionaliter exercent. Volunt hec
verba discretissimi et abstinentissimi. Jero. q
bo sic dicit non mediocriter errat qui magno
bono preferat mediocre bonum. Nonne racio
nalis homo perdit dignitatem suam quam vel ieiu
nium caritati aut vigilias preferat sensus integri

ta. ut in moderatam abstinentiam atq; indis-
cretam psalmozū vel officiorū decantacionem
aut amentie aut tristitie id est melācolie. que
tristitiam inducit inaurat notā. **A**udiāt itaq;
qui necessaria quoq; corpori subtrahūt illud
quod p prophetam dominus loquitur. **E**go do-
minus odiens rapinam in holocaustū. **D**e ra-
pina holocaustū offerūt. qui vel temporalium
bonozū siue ciboꝝ nimia egestate vel sompni pe-
nuria. corpus suum affligunt. videant itaque
quid apostol⁹ dicat. **C**arnis curā ne feceritis
in desiderijs. **Q**uinta causa timorate ac scru-
puloſe consciēcie est aliquādo societatis timido-
rū coassistencia. nam vnus timidus et scrupu-
loſus aliū facit scrupuloſū. **I**n cuius figura
vt supra tactum est. bellaturis israheliticis sic
deus exercitui preclamare iussit **Q**uis ē homo
formidolosus et corde pauidus. vadat ⁊ reuer-
tatur in domum suam. ne faciat pauere cor fra-
trum suorum. siuid ille preteritis est timore
Sic etiam gedeoni preliaturo domin⁹ ait. loq;
te ad populum et cūctis audiētib⁹ predica. q;
formidolosus est et timidus. reuertatur. **V**
bi glosa formidolosus est qui adolescentis
vicio ateq; videat mala sola cogitacōe terreſ-
gelidam per membra formidinē volūēs vt nō

tam conspectu malorum quod aditu et expectatione solvatur. Ideo iuxta lyp. Formidolosus corde dicitur. In corde enim et in interioribus animi defixum manet hoc viciū. Timidus autem qui primo aspectu ad ingressum trepidat non tamen toto corde terretur sed reparari et animari denuo potest. **C**apitulum sextum docet medicari morbum scrupulose conscientie et causas morbi assignat aliquas et de hoc ponit regula prima

Assignatis causis formidolose conscientie restat videre de condicionibus quas habere debet medicus anime pura prudens confessor atque consiliarius ut curet erroneum in scrupulis. habeat igitur quibus videlicet naturam morbi et causas confideret infirmum tale non facilliter dure corripiat spem de curando morbo egroti tribuat pericula nisi se quod medicum inueniet et regulas scrupulorum deponendi indicet primo inquam naturam morbi et causas confideret tactas scilicet ut in precedenti capitulo. Aut enim scrupulus verisimiliter a causa ultima atque a tribus atque ab aliis tribus originatus est. Si ab ultima scrupulus causatus est videlicet a societate scrupulosorum seu ab eorum doctrina incerta cauendum est pro tanto ab eis

velut ab errantibus in hoc. Dicit enim crisostomus super
psalmum. Si uero natura sic est ut quociens bonus malus
coniungitur non ex bono malus melioratur sed
ex malo bonus contaminatur. Diuersitas enim
rerum nunquam potest habere concordiam et mul-
tos sollicitat societas nephanda. Ad idem est
beatus bernhardus de uiciosis conscientiam uicio-
sorum non refugit et ubi omnes sordent unum
minime fetor sentitur. Quo contra seneca in
epistola quadam nulla inquit res magis animi
induit honestatem et in prauum inclinabilem tra-
hit ad rectum quam bonorum uirorum uersatio. Pau-
latim enim descendit in pectora et ubi preceptorum op-
tinet frequenter aspici frequenter audiri et ite-
rum conuictus delicatus paulatim eneruat et e-
mollit necesse est autem inuiteris aut oderis
utrumque autem euitandum est. Ne aut simili-
lis malis fias quia multi sunt ne uel inimicus
multas quia dissimiles sunt cum hijs conuersa-
re qui te meliorem facturi sunt illos admittere quos
tu poteris facere meliores. Si autem scrupulositas uideatur surgere ex tercia causa uide-
licet ex dyabolica temptatione succurrendum est
per deuotam orationem et persollicitam cautelam
ne complexio aut naturalis corporis morbus de-
moni cedat in instrumentum temptandi. Dicit

etiam ysy. libro tercio de summo bono. **D**ya
bolus quando quempiam decipere querit. prius na
turam unius cuiusque attendit et inde applicat
unde aptum hominem ad peccandum insper
rit. Idem. b. grego. libro xxxix. morali. sic pa
dit. Prius complexionem unius cuiusque a
triquis hostis prospiciat et tunc temptacionis la
queos apponit. Alius namque letis alius tris
tib; alius timidis alius elatis moribus existit
quo igitur aduersari; occulta facile capiat vi
anas complexionibus deceptiones parat quia
enim leticie voluptas inhita est letis moribus
luxuriam apponit. Et quia tristitia in iram faci
le labitur tristibus paulum discordie porrigit
quia timidi supplicia formidant pauentibus ter
rores intentat. et quia elatos extolli laudibus
conspicit eos ad quecumque voluerit blandis fa
uoribus trahit. Singulis igitur hominibus vi
cijs conuenientibus insidiatur. neque enim faci
le captuaret si aut luxuriosis premia aut aua
ris scorta preponeret si aut voraces de abstinē
cie gloria. aut abstinentes de gule lubricitate
pulsaret si mites per studium certaminis aut
iraundos capere per pauorem formidinis que
reret. Ob hoc etiam philosophus in ethi. inter
regulas quas pro virtutum infusione dedit cona

si lubet ut quisque contra illud vicium vigorosi-
us pugnet ad quod se plus aut complexione aut
consuetudine titillari experitur. quod autem demo-
nem debilitet oratio docet beatus Augustinus. Ora-
tio inquit est anime sancte presidium angelo bo-
no solacium dyabolo supplicium deo gratum ob-
sequium et penitentie religionis laus spes eterna
et sanitas incorrupta. hec virtus orationis est que
facta pro cananee filia demonium expellere po-
tuit **Mathi. xv.** Si vero scrupulositas fomen-
tum capiat a prima secunda et. iij. causis dicunt
expertissimi in tali negotio theologi consilium
habendum esse corporalis medici. **ideo ecci. xvij**
Dicit eterna sapientia honorem medicam propter
necessitatem. etenim creavit illum altissimus. a
deo enim est omnis medicina. Et iterum altis-
simus de terra creavit medicinam et vir prudens
non abhorrebit eam ubi gloria. **D**iscretos vult nos
esse in omnibus quia opera dei sunt bene valde vni non debemus
ea spernere que constat creatorem ad utilitatem nos-
tram fecisse. sic fecit ezechias perfectissimus et
illud sibi fieri permisit in sua egritudine. **ysaie**
xxxviii. ubi dicit **I**ussit ysaie ut tolleretur massa
de fias et kathaplasmarum super vulnere. **s. ezechie**
ut sanaretur nam gloria dicit **Aquila et Symachus** vlc
morbum regis interpretati sunt alij non ysaie

sed apostema suspicata sunt cui iuxta artem me-
dicorum ficis ficis et contulis subuenitur. quibus
sanies insuperficie cutis pronocatur quomodo
igitur timorosi et erronei a scrupulis medica-
naliter submoueri valeant videantur ea que dicta
sunt in secunda causa precedentis capituli et
de cibo eorum potu passionibus anime sompno
vigilia studio et similibus. sequatur quis medi-
cum corporalem bonum et deum timentem. **N**o
tamen putet quis in omnibus sequendum esse
quemlibet medicum per quem nobis vita in-
dum prolongari possit. **D**icit enim b. **A**m-
brosius super psal. 139. **C**ontraria diuine
dicomni sunt precepta medicine. a ieiunio reuo-
cant lugubrate non finunt. a bona intencione me-
ditacionis abducunt nec semper terreatur quis
verbo. **J**erommi dicentis non differt utrum
magno vel puo tempore te iterimas. quod mo-
derate exponendum est ut sequenti capitulo
declarabitur. **C**apitulum septimū
quod in exercitijs corporalibus ut ieiunio abstinen-
tia non semper oportet mortem timere. sed cor-
pus debet castigari acriter

Iterea ne quis corpori contra spiri-
tum plus quam decet improuide indulge-
at. **I**dem pro intellectu prefate

Jeromimi auctoritatis animaduertenda est cō-
clusio cancellarij piseni magistri **Jo. de Gerso-**
na cum suis declaracionibus licet inquit agere
multa siue temporalia siue spiritualia per que
abbreviatur vita corporalis aut incurritur in-
firmitas dum tamen intencio hominis non di-
recte et immediate feratur super eo quod ē ab-
breuiare vitam vel infirmitatem incurere tāq̃
super finem vltimū qđq; non fiat p̃ fine phi-
bito quemadmodum desperantes vt stoici con-
sulebant. De hīs enim intelligitur auctoritas
Jeromimi d. Nō differt. Utrū magno vel pet-
uo tempore te interimas q̃ autē in mltis lice-
at abbreviare vitam et incurere infirmitatem
modō tactis patet. **P**rimo quia si non innumē
sequerentur absurditates scilicet q̃ studendū
esset cuiuslibet medicinam. **I**tem cessare debēt
laboratores cursores milites precipue ⁊ alij hu-
iusmodi ab exercitijs licitis. **I**tem diuites de-
berent p̃uidere pauperibus ī cibis. **E**t si p̃ istis
corporalibus licēter mori se q̃s exponat ergo
a fornicationibus p̃ spiritualibus acquirēdis seruā-
dis et recuperandis ergo conclusio vera. **E**x q̃
p̃ statutū karthusienū de carnibus simpliciter nūq̃
comedendis esse licitum. **S**eruetur tamen
illud. **Prach.** ⁊ **E**st modus in rebus sunt

certi demq; fines. **U**ltra quos citraq; neq̄t
consistere rectum. **V**irtus enim non in medio
indivisibili sed in tanta latitudine consistit ut
signum ad sagittam et illud medium sapiens
assignabit secundum philosophū. **I**deo ut
quā experientia gignit certius q̄ ars opeat̄
et illud medium invenit q̄ q̄ ars et doctrina
multum auferant commoditatem studentibus in
exercitō virtutum. **S**ed veniamus ad bona spi
ritualia virtutum et enumeremus experibiles ra
tiones appropinquas. **p**pter quas licitum est vite
huius moriendo detrimentum pati. primo ad o
bediendum deo. secundo ad satisfaciendum pro
peccato. **T**ercio pro iuvamine proximi carita
tuo. **Q**uarto pro evitando gravi scādalo. **Q**u
into ad acquirendum virtutes in se. vel in alio ad
exercitium pro extirpatione viciōrū ut carnis
habeat̄ ad spiritum subiectio. **D**e primo no
tum ē q̄ deus pōt hec precipere vel ad hec spe
cialiter instigare ut in martiribus et in sampso
ne. **y**mmo ubi quis quereatur a d̄ morte. quā
a cristianus est et non obligaretur se prodere
potest tamen in casu publice se morti offerre
sicut plures ultro se obtulerunt velud legio. **p**
milium martirum et beati mauricij societas ac
alii tamen hic necessaria ē discretio ut quando

et ubi quia cristus iussit persecucionem fugere
de vna ciuitate in aliam. vnctio docet ista Se
cunda raco q̄a satisfactio et iusticia sepe iubet
multa fieri per que abbreviatur vita. vt; de pe
nitencijs publicis et occultis et iustissimū est
ista deuote suscipere. **D**e cōdemnato quidem
ab morte publice et iuste dicunt quidā q̄ po
test fugere Alij non et probabiliter tradūt op
positum q̄ remanere tenetur ne violēt iusticiā
et sententiā tū quicquid sit. non dubium ē quā
talis meritorie possit remanē et expectare mor
tem meritā ymmo vt videtur non impossibile
est hominem adiudicari posse vt se pimat per
se quod alteri facere licet. **C**ur igitur nō pote
rit quis pro peccatis enormib; quibus meruit
mortem eternam temporalem sustinē penam
igitur satisfaciūt hñ pro peccatis preteritis et
presentib; suis et aliorū pro tēpore misericor
die vt euitetur infernus. **T**erciam racōez affig
namus caritatem erga proximum ymitatiōe
cristi q̄ languores nostros portauit. **S**ic sanc
t⁹ pauli⁹ **R**olan⁹ epūs p̄ vidue filio se paga
no in seruū dedit et sanctulus p̄ dyacano mor
ti se exposuit hac de causa sunt religiones istē
tute p̄ satisfaciendo pro se et pro alijs et t̄es
ī corpore mistico ecclē tenēt locū plangēcium

igitur si merces magna est pro alijs penā sus-
tinere licet consequenter vitam abbreviare. **A-**
minniadueritate igitur de pluribus et presertim de
virgine. **Anthiocena** ac milite de quibus loq̄-
tur. **Ambro. libro de virgi.** Cur igitur care-
bunt precio dicti religiosi q̄ sepe purgati p̄ a-
lijs dura corporis sustinent exercitia et quodā
modo animam suā ponunt. **Istud est officium**
ecclesiasticorum. Unde arma clericorum sūt
ieiunia et lacrime. **In quarta** racōne ponit̄
tur euitacō scandali pro quo etiā mors subeun-
da est. **Si esca inquit. Apost.** scandalizat
fratrem meum non manducabo carnes ineter-
num. Unde ponatur quis corā ydolo offeren-
tibus ydolatica edenda habere et non alia. queri-
tur nunq̄ prius eligi mortem q̄ in scandalum
fidei talia comedere et puillos scandalizare
vt **Eleazarus** scriba constātissim⁹ fecisse legi-
tur et **mathi. vi.** Qui carnes porcinas nec
vere nec apparēter gustare voluit. **Ad hoc p̄-**
ripue resperit. ap⁹ cum ayt castigo corp⁹ me-
um et in seruitutem redigo q̄ntum ad refrena-
cōnem ne forte cum alijs predicauero. ego ip̄e
reprobus efficiar. **Iste heu** modus in per pau-
cis inuenitur sed pleno ventre et bursa referta
pprius predicatur. **Ibarco** non in merita

eis dicitur medice cura teipsum. Ex quibus etiam
sequitur quod in predicatoribus et curatis maior est
queritur vite austeritas et exemplum. Inferitur
preterea quod **C**arthusienensis in extrema necessi-
tate potest abstinere a carnibus sine peccato tum
quia fratres presentes vel absentes scandalizant
tamen quia institutum est vel quia non sufficienter
informati temptabuntur etiam extra necessita-
tem ita facere plures auit quod non solum possunt
sine peccato. immo tenentur abstinere propter
scandalum. plus enim est anima proximi quam
corpus et esca quanto magis plures anime immo
tota religio ut quid pro membro peunte to-
tum corpus misticum deumentum paciat quo-
modo dact totum vite florem pro fratribus quod tanta cupidita-
te parte marcidam cum aliorum deumeto detineat coatur
Non est miles strenuus quod statim pro plagas a plio
cedit **S**ans marci non quod fecit magnam scrupu-
lum moitur in ane et in alio rambens pro loco cum pe-
teret ab eo ut sibi hinc vilia stramenta supponit
respondit non decem inquit filij christianum non in cinere et
alio mori. **E**go si vobis alio exemplum reliquum ipse
peccavi vbi autem nullum est statutum etiam perpetuo
astrictum voto quod a carnibus abstineat in tali necessi-
tate solue tenet. Quia nulla lex a constitucio pu-
re humana potest absolue vel excipe vel institue

q̄ non obseruetur lex diuina que dicit. **Nō**
occides ⁊ pasce fame morientes si nō pauisti oc
cidisti nec ad se minus q̄ ad alios preceptum
illud extenditur tamen quia raro vel quasi nū
q̄ iste necessitates debite conuertunt. **I**deo
racōnabile est statutū **C**artusien. **C**onstitutō
eciā geneālis ecclesie est de non esu carnum ī
die veneris sine exceptōne regulariter non ob
ligat. tamen in extrema necessitate ymmo nec
excusaretur ab homicidio si se vel alium mori
permitteret vbi viuere poss; nisi p̄pter graue
scandalum vt dictum est. et de votis simile est
argumentum. **Q**uinto p̄pter acq̄isitiōem
v̄tutū et exterminium vicōrum debilitatē possu
mus corpus ymmo vitam abbreviare fas est.
Salomon enim proposuit a v̄no abstrahere
suā carnem vt trāsferret animā ad sapiēci
ā. **D**aniel et ceteri idem fecere p̄phetarum
vt abiles essent diuinis reuelacōib; proinde
tradunt illud in contemplacōne ex̄pti non pos
se animam ex egipto tenebrarum ad lumē t̄
re promissionis peruenire nisi per desertū for
tis cōtriciōnis corporalis. que eciā a licitis ab
stineat. et secundum beatū gre. nemo nouit ap
prehendere quod vltra ipsum est nisi se eleue
ra carnalib; et corporalib; p̄pter idem ipse in

maxima egritudine extat. Inde est tanta caritas contemplatiuorum quia omnes contriciones corporis refugium. Erigitur quippe talis sobrietas non solum quod peccatum exterminet et seruet mandatum. Sed multa asperior quia per talia dilatatur cor ad superiora contemplanda. **C**apitulo octauo declaratur hic et in doctrina medico morali necessaria et multipliciter ostenditur quot in deum siue in obimato timore sperare debemus.

Seunda doctrina morali medico necessaria est ut timidum et scrupulosum non facilius dure corripiat. Nam ut dicit Jo. de Camba libro suo de consolatione theologie. In multorum talium timoratis animis nichil quod si in culpa esse videtur sed solum error in intellectu seu apprehensio virtute et multum de perfectione scilicet de timore et amore dei. Unde non sunt deridendi talem infirmitatem habentes sed magis laudandi utpote quos adeo urget caritas et filialis timor dei quod pro toto mundo nollent deum scienter offendere peccato mortali licet timor vehemens deum offendendi et dubitatio de agendis nonnullos huiusmodi tantum perturbet quod lepra vel morbum gravissimum alium eligent ut a tali essent infirmitati supportati quibus ob hoc multum copaci-

endum est per durā enī iuātionē terrentur am-
plius et morbo aut non medetur at̄ inualescit
āplius Vnde beatus pe. prima pe. 3. Tales
beignissime consolās ayt **F**ilie bene faciētes
et non timentes vllam perturbacōnem veri si-
militer cohabitantes secundum scienciā quasi
infirmiori vasculo muliebri impaentes hōres
tamq̄ coheredib; gracie vite. **T**aliū piissi-
mus fuit medicus dei filius de quo Matthi. xij
allegatur vaticinium ysa. xliij. **E**cce puer me-
us quem elegi dilectus meus in quo bene con-
placuit anime mee et sequitur non stendet ne-
q; clamabit neq; audiet aliquādo alijs in pla-
teis vocem eius arundinem quassatam non o-
teret et lignum fumigans non extinguet donec
eiciat ad victoriā iudicium super quo **Jero**
ayt. **Q**ui peccatori non porrigit manū nec
portat onus fratris sui. iste quassatū calamū
confringit et qui modicam sintillā contemnit
fidei in puulis h̄ linū fumigās extinguit dat si-
mitem doctrinā. b. gre. li. ij. pasto. ca. iij. dicēs
Aliter amonendi sunt leti atq; aliter trif-
tes. videlicet letis inferēda sunt tristitia que se-
quuntur ex supplicō tristib; vero inferēda sūt
leta que promittūtur ex regno. **D**istāt leti
ex minarum asperitate q̄ timeāt audiāt trif-

tes premioꝝ gaudio de quibus presumant. Illis
quippe dicitur ve vobis qui ridetis nunc. quia
flebitis. Isti vero eodem magistro dicente. au
diant iterum videbo vos et gaudebit cor vestꝝ
et gaudiū vestꝝ nōo tollet a vobis. Tercō mo
ralis medicus scrupuloso egroto de cura spem
tribuat. Consolari debet enim vt dicit vbi su
pra. Jo. de tabaco qꝫ maximi viri hac infirmi
tate scrupulose consciencie laborasse visi sūt qꝫ
tandem curati fuerunt in toto vel in parte quo
rum qꝫ plures magni doctores in sacra pagina
effecti in suis didicerunt vulneribus quomodo
alienis mederi possent laborent vt bonā spem
habeant et audaciam laudabilem considerādo
id qꝫ docet sanctus tho. i. ii. q. iiii. v. p. ph. m. ii.
ethoꝝice qui dicit qꝫ causa audacie est cū i fan
tasia fuerit spes salutarium vt ppe existenciū
timendorum autem vt non existencium aut lō
ge existenciū. Unde quęcumque sunt nata
causare spem vel excludere timorem sunt causa
audacie. eo qꝫ audacia timori opponitur. Est
e conuerso spes appetitus excellentis boni cum
fiducia optinendi et hec naturalis animositas
constācia seu audacia non equaliter omnibus i
est hominibus sicut nec timiditas. Unde dicit
Alex. sup iij. d. 30. qꝫ huiusmodi animositas nō

sequitur spem sed potius complexionem sicut
timor melancoliam et huiusmodi. Est enim me
lancolia sicca terrea et frigida habens euapora
tiones migras ad cerebrum lucidum quibus impi
muntur terribilia fantasmata et est in eis calor
non sufficiens ad calefactionem cordis et sang
uinis et cordis motum scilicet dyastolen et exufflationem
sanguinis et spirituum in membra exteriora et
corpus et ideo manent destituta frigida et ti
mida refugiente sanguine ad cor et stante ibi

Et cum hec complexio non sit in omnibus
non oportet quod omnes equaliter sint constantes
vel timidi. In mulieribus autem est multum
timida complexio propter debile calidum et vin
dens humidum in quo cito profundatur terribi
lia et calidum debile non sufficit calefacere cor
et sanguinem ut prius dictum est. Unde om
nis mulier naturaliter est timida nisi sit pec
cadora ut virgines que non timent hec. Al
bet Siquidem nimia tristitia deicit a bonis
animis teste psalmon ps. xv. dicente. In timo
re animi deicit spiritus et exultatio ecc. iiii. Felix qui non
habuit animi tristitiam et non excidit a spe sua
ideo etiam non est continue habenda memoria
peccatorum nec continue cogitanda dei iusticia
a ymmo sepe presertim timidis assumenda est

spes in deum et fiducia ut spes que potior est
vultus quam timor in misericordia dei respicit. **Sunt**
autem quinque per que spes adiuuatur plurimum
videlicet diuine pietatis confidenciam. Mediatoris
cristi incarnacione mediatrix nostre invocacione
scripture sacre attestacione. et sanctorum piouum ad
uocacione. **Primo** valet diuine pietatis confidenciam
est enim creator noster et opifex. **Artifex**
autem naturaliter a deo suum opus diligit ut
illud vituperari vix audi valeat. **De deo** enim
sapienter dicitur. Diligis omnia que sunt et nichil
il odisti eorum que fecisti quoniam magis ergo diligit
eum quem ad similitudinem et ymaginem suam
creauit et qui esse gratis contulit. cur bene esse
per oracionem quis ab eo non speraret. **Est deus**
etiam noster verissimus et naturalis dominus.
Diligunt autem naturaliter homines
ea que sua sunt et conseruant ea et si perdidere
eum gaudent cum recuperant longe amplius si
milia deus facere credendus est de homine ut
docet in parabola ouis perditae et dragme lucere
xv. vbi dicitur. **Ita dico** vobis gaudium erit
in celo super vno peccatore penitentiam agente
quam super nonnullis iustis. **Eadem** preterea fidem seruaciam
tenetur dominus suo quam viceversa seruus domino hic
igitur infidelis esset seruus quam domino suo in neces

firmitate non subueniret cum posset. ita et deus quod
a diuina absit fidelitate. **Certissime** igitur
credat se isti. i. cor. x. **Fidelis** deus qui non pa-
cietur vos temptari supra id quod potestis sed
facet cum temptatione prout ut possitis
sustinere. Merito proinde beatus martinus
peruicacibus a latrone et quehitis si timuisset

Respondit se nunquam magis fuisse securum quam
a sciebat misericordiam dei maxime in necessita-
te affuturum. Est insuper deus in tantum bo-
nus essentialiter et misericordissimus a deo
ut petentes non minus velit a miseria liberae
quam ipsi liberari velint. Asscit hec beatus Au-
gustinus loquens de isto christi verbo petite et ac-
cipietis. Non tantum hortaretur ut petere
mus nisi dare vellet. Erubescat humana pigri-
a plus vult illa dare quam nos accipere. plus vult
ille misereri quam nos a miseria liberari. Ad hoc
pertinens est parabola euangelica de filio prodigo
lu. xv. et illud luc. v. **Si** vos cum sitis mali-
nostis bona data filiis vestris dare. quanto ma-
gis pater vester de celo dabit spiritum bonum
petentibus se. **Secundo** valet ad augmentum
spei mediatoris christi. incarnatio prebet enim
ayt. b. grego. **Apud** deum homini magnam fi-
duciam deus homo est. nobis spes magna peni-

centibus quia aduocatus noster factus est iube
noster. **I. Johannis. ij.** Si quis peccauit aduo
tum habem? apud patrem ihesum cristum ius
tum et ipse est propitiatio pro peccatis nostris
Et Romanos octauo. Cristus ihesus est ad dex
tram dei qui etiam interpellat pro nobis. **Dicit**
q; glo super illud ps. **Saluum fac populum tu**
um domine etc. **Ecce quanta spes credencium.** cum
pro eis orat passus pro eis et iudex eorum factus est
aduocatus. **Clemenciam hanc summam christus**
noster aduocatus misericordissimus graciose
ostendit cum sancto. **Carpo** orante ut duo infi
deles de hac vita tollerentur sic christus de celo ui
uens dixit pater contra me de cetero paratus
enim sum rursus pro hominibus saluandis pati et
hoc amicum michi non quod alij peccant homines
sed vide si bene habent mansionem in hyatu et cum
serpentibus commutare pro mansionem cum deo et bo
nis amatoribus hominum angelis. ut in exem
plo refert. **b. dyoni.** in epistola ad demophilum
monachum. **Tercio** valet ad spei augmentum me
diatricis nostre invocatio quia ipsa est ut etiam ca
mit vita dulcedo spes et aduocata nostra mat
ris gratie et matris misericordie. **Et iterum tu pietatis**
viscera nulli claudis homini. **Credo. b. bern. di**
cetti. **Securum** habes accessum o homo ad deum ubi ha

tes filium ante patrem ⁊ ante filium matrem
filius ostendit patri cicatrices et vulnera mē
ostendit filio pect⁹ et vbera nec ibi vlla potest
esse repulsa vbi tot caritatis occurrunt infig
nia et iterum. **C**um tu dignus non eras cui
filius dei daretur datus est marie vt per eam
acaperes quid haberes. **S**ileat inquit
idem bern. misericordiam tuam o virgo beata
si quis qui invocata eam in necessitatibus me
minerit sibi defuisse. reuolue totam seriem euā
gelij ⁊ si quid aspm si quid duz inuenias i ma
ria. deinceps eā suspectam habcas et ab eā ac
cedere veraris. **P**rudentissimus enim arte
fex deus humanū genus quassatū non confre
git s̄ vtilius omnino refecit vt nobis videlicet
nouum adā ex veteri formaret et euā in mari
am transfunderet et quidem vt omnis suffi
ciencia nostra ex deo sit poterat cristus suffi
cere sed nobis non erat bonum hominē solum
esse. **C**ongruum magis fuit vt vterq; sexus
adesset quorum corrupcōni neuter defuisset
plane et prepotens ⁊ fidelis est mediator dei ⁊
hominum. homo cristus ihesus. **S**ed diuī
nam verentur in eo homines maiestatem. **E**
tenim deus noster ignis consumens est quem
veretur peccator accedere ne sicut cera fluit ⁊

facie ignis sic ipse pereat a facie dei. Opus igitur erat mediatrice ad mediatorem illū habere nec vobis alter vtilior q̄ maria. quid humana fragilitas ad mariā trepidet. nichil austerum ī ea nichil terribile tota suavis est. lac et lanam omnib; offert ⁊ omnib; omnia facta ē hec. b. bern. Quarto valet scripture sacre attestacō q̄ totiens mouet ad spem et sperantes beatos afferit et nullibi vel raro ad scrupulū ymmo numquam ad erroneā consciā. Rā ysa. xx. Quis ambulabit in tenebris sc; ignorancie et non est lumen ei. speret in nomine domini et imitatur super deum suum ps. Spera in domino et fac bonitatem et pascere in diuicis eius spera in eo et ipse faciet sperate ī eo omnis congregatio populi. q̄a deus adiutor nē in eternum. Sperantē in domino misericordia circumbabit. In deo speraui non timebo quid faciet michi homo. Ex quo pat; multiplex hominum sperantium in deo vtilitas videlic; diuiciarū diuinarū dacio orōnū exaudicō dei auxiliacō mie circūdacō ⁊ demōis p̄ inimici detestacō sic Jc xvij. Beat⁹ vir q̄ cōfidit ī dño ēit q̄i lignū qd̄ plātat sup aq̄s nec miz q̄a arbor spei ī optio loco s. ī sūmo bono poit̄ hec spes ē baui⁹ nō arundie⁹ egipti s; sethī⁹ q̄ dō imitatur et

Hoc de qua sap. ij. dicitur. Qui confidunt in illo scilicet deo intelligunt veritatem. **Quinto** ad eam valet sanctorum pia invocatio iuxta illud. **Job. iij.** Ad aliquem sanctorum conuere et illud psal. **Leuaui** oculos meos in montes unde veniat. **Montes** sunt viri spirituales ideo de eis. **b. bern** dicit. **Tria** sunt qui in festiuitatibus sanctorum vigilanter considerare debemus auxiliū sancti. exemplum sancti et confessionem nostram. **Auxiliū** quia potens in terra potencior est in celis ante faciem domini dei sui. si hic dum adhuc viueret misertus est peccatoribus et orauit pro eis. nunc tanto amplius quanto veri⁹ agnoscat miserias nrās oāt p nobis patrem quia beata illa patria caritatem eius non inmutauit sed augmentauit. et nūc sibi potius induit viscera misericordie cum ante fontem misericordie assistat verisimile igitur est et credibile valde qd hī de quorum pietate in via multum legimus in patria iuxta necessitates diuersas intercessores piissimos habemus. tales presertim fuerunt. **b. Nicola.** sup afflictos pia gestās viscera. **Martin⁹** qd clamidem diuisit paupi katherina et honofrius ac alij qui petuerunt clemenciam et gratiam supra eorum memoriā agentibus vt de eis pub

lice tamen ecclesia

Capitulum
nonum declarat quartam doctrinam et quantum
obstinet singularitas in obediencia et imperius
sibilitas

Quarta doctrina morali medico neces
saria est ut pericula nisi medicum ta
lem sequatur insinuat que pericula qua
lia sunt et qui sunt fructus bone et que
ete consciencie dictum est supra parte infra ca
i et ii. Sicut enim qui corporis medicum non se
quitur se mortis periculo committit sic qui scrupu
losus est si discretos et sapientes vel platos
non sequitur se discrimini multorum peccatorum
tradere non ambigitur. Ibi si quis singularita
tis vicium ymmo superbie et sepe inobediencie in
curritur quod singularitatem vituperabilem tria
ostendunt. scilicet scriptura sacra sanctorum dicta
et naturalis industria. Scriptura quidam sacra
Nam puerus dicitur habere fiduciam in domino
ex toto corde tuo et ne ymitaris prudentie tue
in omnibus viis tuis cogita illum et ipse diriget
gressus tuos ne sis sapiens apud te ipsum
sed interroga patrem tuum et annuntiabit tibi
maiores tuos et dicet tibi. Deuter. xi. sic ecce. vi. d.
In multitudine presbiterorum prudentium stant et sapienter
e illorum ex corde coniungunt ut omnes narrationes dei possent

audire et proverbia laudis non effugiant a te
et si videris sensatum euigila ad illum et gra
dus ostiorum illius exerat pes tuus et iterum
ibidem viij. Re despicias narracō; presbite
eorum sapiencium et in proverbijs eoz conū
sate ab iphs enim discēs sapienciā et doctrinā
intellectus et seruire magnatis sine querela nō
te pretereat narracō seniorum iph enim didi
cerunt a patrib; suis qm̄ ab iphs discēs itel
lectum et in tempore necessitatis dabis respō
sum. Ratio autē quare oportet inferiores et
simplices sequi sapienciores assignat sa. 9. q̄a
cogitacōnes mortalium timide et incerte pru
dencie nostre corpus enim quod corumpitur
aggrauat animā et terrena inhabitacō depri
mit sensum multa cogitantem et difficile esti
mamus que in terra sunt et que in prospectu
sunt inuenimus cum labore que in celis autem
sunt quis inuestigabit. q. d. paucorum. hoc est
qui scilicet sciunt scripturas ponderare non e
orum qui timore amore vel odio turbati verū
a falso nesciūt discernere. vult hoc dictum sal
proverborum 3. d. Quod fortiter premit v
bera ad eliciendum lac exprimit butirū. et qui
vehementer emūgit eliat sanguinem vbi glo
sa vbera fortiter premit dum sacri eloquij vet

ba subtili penſas intellectū. q̄ pteſſione dū lac
queritur butirum inuenitur. quia dum tenui in
tellectu querimus liberalitate eterne pinguedi
nis inungimur. q̄ nec ſemper nec v̄mq̄ faciē
dum eſt ne dum lac queritur ſanguis ſequatur.
quia dum verba diuina vltra modum diſcutū
tur in carnalem intellectum cadūt. **S**anguinē
enim eliat qui vehemēter emūgit quia carna
le effia hoc q̄ nimia diſcutione ſentitur. **I**de
co etiā p̄biorū xij. dicitur qui confidit in cogi
tombis ſuis impie agit. **O**ſtendunt idem ſeun
dū ſanctorū dicta ſingularitates ſcilicet viciū de
teſtancia quo quis proximorū etiā ſapientorū
dictis non acquieſcit. **D**icit enim bea. bern. li.
de xij. gradibus ſupbie. **C**ū ſingularis ex hīs
q̄ ſingulariter et inaniter agit apud ſimplicio
res eius opinio excreuerit dum miſerum beati
ficant ipſum in errorem inducunt credit nāq;
quod audit et quod intendit non attendit ob
liuiſcitur intencō; dum amplectitur opinionē
cūq; de omni alia re pl⁹ credit ſibi q̄ alijs de
ſe ſolo pl⁹ alijs q̄ ſibi et q̄tq̄ de ſe laudatū no
uerit nō ignorācie à benignolēcie laudatorū ſ ſū
is meritis arrogāt aſcribit. **V**ñ p⁹ ſingulari
tate vi. ſibi q̄d ſupbie arrogācia vēdicauit p⁹
hāc p̄ſupcō inuenit i q̄ vij. q̄d? aſtigit. **A**d idē

est ca. ex verbis Alberti Moyh humilitatis
non fite inquit prima probacio hec erit **S**i
vniuersa non solum que agenda sunt zc vt po
situm est supra parte ii. ca. vii. **P**redictoru
racō tercia redditur ex primo li. ca. summe d
tra gentiles sancti doct. per grad⁹ intellectu
um videmus inquit q^d duorum hominum quo
rum vnus alio rem aliquam intellectu subtili⁹
intuetur ille cuius intellectus est eleuatiore mē
ta intelligit que alius onimo capere nō potest
sicut patet in rustico qui nullo modo phice sub
tiles racōnes capere potest **S**ic piformiter
cum iuuenes sciencia et morib⁹ i experti i max
ima distācia sint ab expertis capere nequeūt
eis in omnib⁹ necessaria cōsilia nisi ab expertis
manu ducantur **M**iratur ppter ea. b. **F**ero i
prologo biblie **C**ur impiti et noui i sacris
scripturis legem putent in eis omnib⁹ q̄ dixe
rint cum tamen in nulla alia arte aut sciencia
quis docere audeat quod diu prius non dedice
rit tempore et experientia diutinis

Capitulum decimū vltimā doctrinā expoit
et annumerat septem regulas quas obseruaē
debent illi qui volunt scrupulosas cōsciencias
deponere racionabiliter quarum hic tres de
clarantur

Demū v. doctrīna morali medico ne
cessaria est vt scilicet regulas scrupu
los deponendi iudic; infirmo. In
hīs enim eiusdē scrupulose scīe me
dicina curatiua latet. sunt enī septē genera
les rēgule q̄z āminiclor erronea scīa depoi pō
test et debet videlicet debita ad graciā dei pre
paracō sollicita sacre scripture indagacō oraci
onis deuote continuacō opiniois alicuius tu
ta electio obediencie humilis ymitacio scrupu
lorum animosa abiectio et preceptorum discre
ta epykepsacō q̄ septem iubet habere eterna sa
piencia puerbiozū. ij. d. Si susceperis sermo
nes meos. ⁊ mandata mea custodieris penes
te si sapienciam inuocaueris et inclinaueris
cor tuum prudentie si queheris eā quasi pecu
niam et sicut thesaurum effoderis illam. tunc
intelliges timorem domini et scienciam dei iue
nies. Prima regula innuitur ibi. Si māda
ta mea. Secunda ibi. si queheris eam qua
si pecuniam. Tercia ibi. Si sapienciam inu
ocaueris. Quarta ibi. Si prudentie. Qui
ta ibi. Inclinaueris cor tuum. Sexta ibi sicut
thesaurū effoderis illam. Septia ibi. Si sus
cepis sermōnes meos sub audi mō debito. Pri
ma igitur regula est vt q̄s se ad graciā q̄tā

potest prepararet dei mandata seruando de peccatis omnibus et singulis corde dolendo et eadem pure confitendo. **N**am quicumque facit quod in se est deus infallibiliter ei gratiam infundit et lumen domini sapientie scientie intellectus et consilij ei tribuit quibus iuuari potest ad deponitionem erronee conscientie pro ut s̄ late patuit per te. ij. ca. 9. et p. volunt hec verba prophetarum

¶ Nam ezech. xviii dicitur. **C**onvertimini et agite penitentiam ab omnibus iniquitatibus vestris et non erit vobis in ruinam iniquitas

¶ Et iterum de grauissimis peccatoribus israeliticis in sion et iherusalem habitantibus dominus ysa. iiii. 9. dicit dixit sion dereliquit me dominus et dominus oblitus est mei nūquid obliuiscit potest mulier infantem suum et non misereatur filio uteri sui et si illa oblita fuerit ego tamen nūquid obliuiscor tui ecce in manibus meis descripsi te. **S**ecunda regula est sollicita sacre scripture indagatio. **S**i inquit queheris eam tamquam pecuniam et sicut thesaurum efforare. **S**cimus autem quod mercatores filij huius seculi qui prudentiores sunt filiis lucas sed in generatione sua summum studium habent acquiritur pecunias nam preceptorem primo tritum in arte sua docente audiunt. **¶ Secundo in libris debitorum et re**

ceptorum student sollicite. Tercio dubita sua
et auxilia aliorum postulant assidue ab quorum
certe similitudinem eadem facere tenemur. p̄
mo enim preceptorem seu magistrum discretū
oportet ut quis habeat. Docet enim hec
psalamō p̄. i. ut deus inquit puul astucia ado
lescentul sciencia et intellectus. Idcirco audiēs
sapiens sapiencie erit et intelligens guberna
cula possidebit. Annimaduertat pabolam et in
terpretacōz verba sapientū et enigmata eorum
Idē afficit b. h. in Eplā ad paulinum d. Intel
lige te ī sacris scripturis sine p̄uis et mōstrā
te semitam non posse ingredi. taceo de grama
ticis ethoicis philosophicis geometricis dya
leticis musicis astrono. medi. quorum scia mōli
bo satis vtilissima est et ī tres ptes sc̄dit. In
doctrina; exploracōez et vsū. Ad minoēs artes ve
niam et q̄ nō tā ligua q̄ maū am̄ministrāt agrī
cole cemētarij fabri metalloz lignoēzq; celoēs
anarij q; et full ones et ceteri q̄ variā suppel
lectilem et vilia opuscula fabricāt absq; docto
re esse nō possūt qd̄ cupiūt. sic etiā vas electi
ois p̄ damasū arabiāq; lustratā ascēdit ihe
rosolimā ut viderz pe. et apud eū xv. dieb; fir
it. Rursus q; p̄ ānos xiiij. assumpto barnaba
et tyto exposuit cum apostolis euangelium ne

forte in vacuū cucurteret aut currisset. **I**nsuper ad pedes gamalielis legē moysi et prophetas didicisse se gloriatur ut armatus spiritualibus telis postea doceret confidenter. **D**uodecim etiam annos saluator impleuerat et in templo sedens de questionibus legis interrogans magis docet dum prudenter interrogat. **S**ecundo exigit ut in lege dei assidue pro posse studeat quod contra assiduitate fieri debeat ostendit beatus. **I**heronimus tam viris quam seruis femineo tam religiosis quam secularibus ymmo adultis et iuuenibus ita dicit in epistula ad paulinū cuius incipit bonus homo seuper ait in manu tua sit sacra lectio et ad rusticū nūquam de manu tua et oculis tuis recedat liber. ama scienciam scripturarum et carnis vicia non amabis. **S**imiliter ad nepotianū dicit diuinas scripturas sepius lege ymmo nūquam de manu tua sacra lectio deponatur disce quod doceas optine eū quod secundū doctrinam apostoli est fidelem sermonē ut possit exhortari in doctrina sana et contradicentes reuincere. **E**t ad firiam de viduitate seruanda. **C**um inquit cōedis cogita statim tibi orandum illico et legendum sic de scripturis sacris habeto fixum versuum numerum. **S**i tuus pensum domino tuo redde nec ante quietum

in membra concedas q̄ calathū pectoris tui hoc
sub tegmine spleueris post scripturas sacras
doctorum hominum tractatus lege eorū dum
tatat quorum fides nota est non necesse habes
aurum ī luto querere. multis de margaritis v̄
nam redime margaritā. et iterum. **D** si vidēs
fororem tuam illud sacri oris eloquium coram
audire contingeret cernerēs in puulo corpus au
lo ingentes animos audires totam veteris et
noui testamēti suppellectilē ex illi⁹ corde feruē
Pretēa ad demetradē v̄gīez ayt. **I**llud ē nata
deo ideoq; p̄ omnib; predico et repetēs itez
atq; iterū monebo. vt animū tuū sacre lectio
nis amore occupes. nec in bona terra pectoris
tui sementem. solū auenarum q; suscipias ne
dormiēte p̄familiās q̄ est **Roy. i. ani⁹** dō sp̄
adherens inimicus homo z uania supsemin; et
in fine eiusdē epistole. **Finē** iquid iūgo p̄cipi
o nec semel meminisse cōtētus sū. **A**ma scrip
turas sanctas et amabit te sapiēcia. **D**ilige
eam et seruabit te honora illam ⁊ amplexabi
tur te. **H**ec monilia in pectore ⁊ ī aurib; tuis
hereant nichil aliud nouerit lingua nisi xp̄m
nichil possit seruare nisi qd̄ sanctū est. cui con
cordat illud puerbiorū. iiii. **P**osside sapiēciā
posside prudēciā ne obliuiscaris neq; declies ⁊

verbis oris mei ne dimittas eam et custodiet
te dilige eam et seruet te. Tercio erigitur
vt auxilia ab alienis postulet per orationē. scz
seu deprecacō; non enim lectionis sacre studiū
sufficit sed erigitur vna cum deuota oracōe stu
diū pro intellectu agendorum et credendorum
vt ostendit beatus Jerō i epistola ad paulinū
dicens. Quisquid alijs scz ab apostolis et
primitiue ecclesie doctorib; exercitacō et quoti
diana in lege meditacō tribuere solz. hoc illis
videlicet apostolis et similib; spiritus sanctus
suggerebat et erāt iuxta quod scriptum est o
nes docibiles deo. Non enim semper sufficit
studiū ayebam. sed oracō coerigitur pro deuo
ta pro intellectu sacre pagine. Cuius racōne
assignat. beatus Aug⁹. ad volufianū de incarnacō
ne verbi. tanta est inquit cristianorum profun
ditas leārum vt in eis quotidie proficerem si
eas solas ab ieunte puericia vsq; ad decrepitā
etatem maximo ocio sūmo studio meliori inge
nio conarer addiscere quid igitur in hac attin
get sapientia qui fere totam vigorem etatis su
e alijs impendit sciencijs solas qz feces senec
tutis huic profunde ministrat sapientie. Ad
hanc tamen sapientiam a multis orando ciu
q; studendo puenitur. Optauit inquit sapiēs

et datus est michi sensus ⁊ inuocauit et venit in
me spiritus sapientie. Eundem aperit sensum
Aug⁹ li. de vidēdo deum ca. i. d. Qui didicerūt
a domino ihesu mites esse ⁊ humiles corde pl⁹
cogitādo et orādo p̄fecerūt q̄ legēdo et ādicēdo.
Patet hoc in babaro isto cristiāno de quo re
citāt libro viij. de doctrīa cristiāna qui litteās
ipsas nullo docente homine in plenā noticiā o
rādo vt sibi reuelaretur accepit p̄uīs tridu
anis precib⁹. Impetrauit idē vt codicem ob
latum stupentib⁹ q̄ aderant legendo p̄curreret
tradūt et patrū hystorie de sancto Anthomis
simile q̄ sine vlla scāa litterarū diuinas scrip
turas memoriā tenuit fult⁹ orōnū suarū p̄fidio
vt ibidem dicit. b. Aug⁹. Ad idē hugo li. suo
de anima dicit. Ad scripture sacre cognicionem
plus opus est interna conpūctiōe q̄ p̄funda
inuestigacione suspiciōis q̄ argumentis crebris
gemitibus quam copiosis argumentacionibus
lacrimis quam sentencijs oratione quam lecti
one et gracia lacrimarum quam sciencia philo
sophorum. ⁊ Tercia igitur regula pro e
uasiōe erronee consciencie que est orationis
deuote cōtinuacō patet ex premissis et ex pte
ij. ca. octauo p̄pter quod sapiēs ait ⁊ Inuocauit
et venit in me spiritus sapientie sapie septimo

¶ Capitulum xi de dicit in regula et probat
autoritatibus antiquorum quod doctoribus contrari
a sensibus licet bona conscientia unam partem
tenere

Oportet proinde regula principalis est
Opinionis aliam tuta elco. Sunt
enim aliquando de aliquibus materiis mo-
ralibus doctores opinionum contrarias
et tunc scrupulosi dubitant quod partem possunt
cum bona conscientia eligere pro evocacione huius dif-
ficultatis. Notandum in primis quod cum bona
conscientia potest quis tenere unam partem aliam
opinionis et secundum eam operari saltem excluso scandalo
que pars habet pro se notabiles seu notabilio-
res doctores dummodo talis opinio non sit con-
tra expressam auctoritatem sacre scripture nec
contra determinacionem sacre ecclesie catholi-
ce dummodo quod ex contrarietate talium opinio-
num non inducatur quis ad dubitandum sed bonorum
conscientiam seu fide sibi formet de probabiliore
parte precipue in tali casu quando quis adhibet
diligentiam inquirendo an liceat nec inuenit
aliquid quod eum sufficienter moueat ad hoc
quod sit illicitum patet illud primo per doct. sanc-
tum in questionibus de quodlibet quodlibet. 3. q. 1. ubi
dicit quod quando diuersae opiniones doctorum sa-

de scriptura non pertinent expresse ab fidem
et bonos mores. tunc absq; piculo auditores v
nam sequi possunt. **I**bi enim locum habet illud
apli. ad. Ro. iiii. vnusquisq; in suo sensu habu
dat. et iterum ibidem de illo qui assentit opin
oni magistrali que non est contra manifestum
scripturae testimonium nec contra illud quod
publice tenetur in ecclesia. hunc nequaquam
condempnat. **U**nde idem doctor i pluribus locis
etiam in materia morali ad salutem necessari
a tenet opinionem vnam vbi alij doctores nota
biles tenent contrariam vt q; post lapsum in
peccatum mortale non oportet aliquem statim
confiteri sub precepto habita copia confessoru
Hec determinat in quarta d. xvii. et tamen co
trarie opiniois est hugo de sancto. vic. et bona
uetura. **S**imiliter dicit sanct. doct. ibidem q; si
prochianus confiteretur fratri habenti auctori
tatem episcopi monenti prochianu vt plebano
suo confiteatur tunc etiam si talis confessus nolit fra
tri acquiescere adhuc debet eu absolue et tamen
contrariu eius tenet plures doctores. nec obstant
ea q; dicit qdli. xii. q. xii. vbi dicit sic qn due
sunt opiniones contrarie de eodem oportet altera ee
vera et altera falsam. Aut ergo ille q; facit con
tra opinionem magistrorum. vtpote habendo

plures prebendas facit contra verā opinionem
et sic cum faciat contra legem dei non excusat
a peccato quāvis non faciat contra conscientiam
sic enim contra legem dei faceret. **Hec** ver-
ba sancti thome non possunt intelligi nisi de
istis ubi manifeste patet ex scriptura vel eccē
determinacōne q̄ sit contra legem dei. et non
de istis intelligit ubi illud non apparet. sicut
seipsū declarare videtur supra tacto allegato. q̄
quodlibet. q. p. **Alias** enim sibi cōtradiceret
in eodem libro quod non est credendum. **Ex**
quibus sequi videtur expresse q̄ non oportet se
per tuciozem opinionem eligere de necessitate
salutis sed sufficit tutam eligere. nam tucioz ē
gradus comparatiu⁹ presupponens positiuū
scz aliam tutam esse opinionem patet illud q̄a
tuciozes videntur esse opiniones prefate alioz
q̄ quas sanct thō. ibi tenet. **Itē** patet ex ar-
gumento suo ubi supra quodlibet. xi. q. xiiij. ut tac-
tum est quādo aliquis pp̄t vi. contrarietate doc-
torum adhibet diligentiā inquirendo de verita-
te nec reperit q̄ sufficienter eū moueāt argumē-
ta contraria. licet talem moueāt quedā leuia
que in iij. d. xvij. in questione literali dicit
abicienda esse et consāas in contrariū iformā-
bas. nec mirz quia per talem diligentiā videt

inducit faltem mentem credere quod est mōta
le illicitum sicut q̄ est licitum. secus enim est v
bi mens plus inclinatur et iudicat quod est li
citur q̄ illicitum quāuis nō habet vsq; quaq;
certitudinem evidentem aut fixam q̄a nec hoc
ipsum requiritur. **V**idebitur de hoc infra la
cius. ca. xxiij. xxiiij. et xij Tercio patz illud
per plures antiquos theologos et cananistas
deuocōne et litteratura multū famosos **D**icit
enim vleri. super. ij. sententiarū d. xxij. et cōcor
dat in sūma quē vleri. Joh in sūma valde amē
dat. **D**icit inq̄ vt supra dictum est q̄ si q̄s
de aliquo agendo dubio magis peritos consule
rit de quo nullam habet auctoritatem expressā
vtrum ita sit vel non dummodo foemet sibi bōz
consāz postq̄ magis peritos consuluerit. et
eciā si res aliter se habet q̄ ipse sentit excusat
fecit enim quod potuit **D**eus autem nichil
impossibile requirit ab homine hec ille **N**ā
ibidem equipatur istum casum ignorācie inui
ribili et omnino in voluntarie quia scire nō po
test. **A**d idem ē monald⁹ i prologo sūme sue
b. **N**on generatur aliquod preiudicium et
ga veritatis sentēciam cum inter diuersas opi
miones a magistris et approbatis doctoribus
scriptis auctenticis ānotatas illā opinionem

quis amplectitur que sibi videtur magis con-
sona rationi. Unde etiam humbertus in expositio-
ne constitutionum ordinis predicatorum dicit quia fruc-
tus animarum impediri solet per nimiam auste-
ritatem in consiliis et opinionibus terrentur enim
ex hoc homines in tantum salutem negligunt
idcirco relaxanda est quantum fieri potest austeri-
tas et agendum est benigne cum hominibus qui
a sic melius trahuntur ad salutem cum sententia
e imitiores tenentur hec. Humbertus concordat
hostiensem quod dicit extra de signa spirituali in glo-
super. ca. Sed videtur quod ubi sunt diverse opinio-
nes et diversa iura semper humaniora preferen-
da. rationabilior ymmo et equior extra de trans-
ac. finali. Ubi vero utraque humana est pro ma-
iorem status est et sanior. Ad idem est wilhelmus glo. Ray. de
sententia precepti diffinitionis et explicationis ca. xxiii
d. In apicibus iuris ubi dubitant etiam sapientes
excusabilis est ignorantia. Unde si aliquis bono fi-
de partem illam vel illam elegerit non debet super
hoc conscientiam habere nimis scrupulosam. Item
idem wilhelmus ubi supra in materia de decimis re-
citans duas opiniones dicit quod illa prima opinio
scilicet quod antiquas decimas sine peccato iustos tunc
possunt layci et quod adherentes transferant benignior
est et ideo magis amplectenda. Item reperitur in li-

bris veteribus ordinis predicatoem hostes et
pōsa plura que data esse videtur a domino Al
ber. eo adhuc viuento que sic sonant Item
dicit idem q̄ frater simplex vel quilibet homo
cum salute potest sequi i consilijs quamcumq;
opione vluerit dūmodo alic⁹ magni doctoris
opinionem sequatur. Idē in sententia alibi
repi ab eo dictum fore in scriptura filere Pa
tet igitur p̄positum ex antiquis satis tam the
ologis q̄ iure peritis

Capitulum duodecimū probat idē auctoritati
bus magis modernorū doctorum

Probatur idem similiter auctoritate
bus modernorum theologorum famo
sorum Nam ad idem est. Gotfri
de fon. quod li. ix. q. xvi. Ubi q̄rit
an confessor teneatur facere conscientia de pec
cato de q̄ confitens non videtur habere consuen
ciam d. q̄ si quis confitens non habet conscien
ciam de aliquo actu quē confessor opinatur es
se peccatum puta de vitalicijs de multitudine
beneficōrum et similibus quādo confitens talis
opinio non procedit ex proteruita. sed ex pro
babili racōne debet eū confessor generaliter i
forma ecclesie absolvere maxime confessor or
dinarius nisi esset peccatum tale q̄ certum e

manifestū esset cōmuniter illud peccatum esse
nec de hoc sunt opimiones cōtrarie que ab ec-
clesia tollerātur. **S**ed si non sit manifestum
et quando circa hoc sint sapientum opimiones
contrarie tunc pponere debet confitēti q̄ bene-
studeat de hoc se ipsum p̄ prudentes informare
quia talia contra hoc dicuntur. **M**axime tamē
hoc debet facere si ipse confessor sit illius opim-
onis q̄ hoc sit peccatū. **C**oncordat etiam ī p̄-
cipali bernh. **C**laromontēsis in replica contra
Gotfrī. eadē. q. d. **S**i sunt opimiones int̄ mag-
nos dicentes q̄ peccatum est. **A**lij vero dicūt
q̄ non tunc debet in tali casu consulere aliquos
de quorū iudicio cōfidit et secūdū cōsiliū cōse-
torum facere et peccatum reputare vel nō repu-
tare. **E**x quo enim opimiones sūt inter magnos
et eccl̄a nō determinavit alterā p̄tē teneat q̄
voluerit dummodo iudiciū in hoc residiat p̄p̄-
d̄cā eorū saltē q̄s reputat p̄itos. **I**bid̄ tñ addit a-
tra **Got.** q̄ nō refert an cōfessor sit ordinaris
vel nō dūmō habeat autoritatē audiēdi talē. p̄
imō r̄ndet. pe. de. pa. sup. iij. d. xvij. ad similit̄
q̄stionē. d. **S**i cōfessor dubitaret vtrum illud
de quo alius non peniteret esset mortale et iste
sibi dicet q̄ de cōsilio p̄itorū illud faceret de cō-
ex vita et sc̄ia p̄babile esset q̄ nō cōsuleret n̄ bñ

pōt se illo iudicio conformare secus autē est; si est; Et
tus de opposito cum premissis et omnibus satis con-
cordare videtur haberi de gan. q. d. l. i. q. p. r. i. i. i.
d. quedā sunt peccata mortalia non diuina le-
ge expressa sed iuxta ea que expressa sunt ex
industria rationis inuestigari possunt et talia te-
netur magis distincte vnus scire q̄ ali⁹ secundū
personarum condicionem et gradum et aliqua
magis q̄ alia secundum q̄ ad expressa magis
appropinquāt siue est in articuloꝝ noticia q̄uis
non sit omnium scire que horum sunt mortalia et
que non quia delicta quis intelligit tamen ab
hoc tenetur quilibet q̄ cum in dubium venerit an
aliquid quod faciendum est mortale sit requi-
rat periculosiores aut de ipso vt de mortali peni-
teat vt de ipso locum habeat illud gra. **P**ia-
rum mencium est ibi culpam cognoscere vbi
culpa nō ē hec Henri. nec contradicit sibi ibi be-
Claro. qui contra eiusdem magistri henri
q̄ta replicauit igitur consentire videtur. **C**on-
cordat Johannes de Cambaco tam in de conso-
lacōne theologie li. r. i. i. i. ca. octa. q̄ in questio-
nibus de culpa et gra. d. **I**n de consolacōne in
dubijs bonorum virorum vita alius viuendi de-
bet esse regula. est igitur respiciendum ad facta
bonorum virorum et discretorum et si plures ta-

tes vel i pluribus casu tali eis occurrente sic vel
sic se habere inuenires. aut estimacione tua iudi-
cates tunc et tu similiter agere non formides.
Dicas forte in contrariu. tales viri et si bonam
habent conscienciam. no tamen scienciam habent
circa illam materiam vel econuerso habent scienciam
non tamen conscienciam. vel si scirem qd utruq;
haberent forte sic non facerent. **S**ed respondeo
quando non est omnino certum pabile tamen
est et modicum dubium quin simul scienciam ha-
bent et bonam conscienciam et quin ita se haberent
si casus tales eis occurrerent tamen p excusa-
tione tua noueris satis esse si similiter feceris.
Nempe in moralibus et circa humanos actus no
est demonstracio requirenda. **S**i quis enim
certam noticiam in huiusmodi requireret non
minus erraret qd si i demonstratiuis scienciis
de apologis aut argumentis topicis siue psua-
sionibus rethoricis contentus esset et hec ibi. **A**d
idem est **A**d am super. iij. d. ix. **P**ro enoda-
tione eciam scrupulosarum conscienciaru cla-
rius adhuc cum predictis concordando dicit. **J**e-
h. de. **E**rdemberch nostri ordinis doctor satis an-
tiquus exemplificando in materia communica-
bi super. iij. d. ix. tam in prima lectura quam
i secunda sup sentencias. **Q**ui inqt no haberet

Peccatum mortale et tamen crederet se habere
aut credit hoc firmiter ita qd est quiescens in il
la opinione. accedendo ad eucharistiam peccat
mortaliter. **S**i autem probabiliter credit se
esse in peccato mortali. sed non firmiter nec ac
quiescit ut si alicui dure locutus est et cogitat tu
peccasti mortaliter sed tunc statim retrahit se
et dicit intra se non est peccatum mortale non
est verum et tamen non sufficienter potest se re
trahere quin sibi occurrat. **D**ico qd in tali ca
su bene potest accedere tamen semper retrahē
do opinionē suā quia enim deus non erigit ab ho
mine impossibile et non potest se retrahere et ergo
potest bene accedere semper tamē retrahēdo opi
nionem suam. **S**imiliter id dicitur in lectura sua
prima in exemplificādo de fractione silencij in
religioso. **I**ste inquit qui non acquiescit in
credulitate sua sed quasi in quadā timiditate
timet se habere aliquod peccatum quo efficiat
indignus ad recepconem eucharistie. **S**icut
si non credat simpliciter esse mortale loqui in
claustris sed timet qd frequētia aliquo modo po
test esse mortalis et ipse frequēter in claustris
locutus est et tamen non simpliciter credit hoc
esse mortale. sed timet talis non peccat ymmo
etiam quilibet cum quodam timore deus accedere

ad hoc sacramentum reputas semper se esse i
dignū. facta tamē diligenti discauione in cōsci
encia sua hec ibi.

Capitulū rii. ostēdit idē racionibus.

Quod modo pbatū est autoritatibus
doctoꝝ q̄ non q̄libet dubiū factū
sufficit ad causandū peccatū mōre
q̄n̄ q̄d agit illo dubio stāte nec q̄
libet dubiū iuris nunc q̄dē pbatuz racionibus
p̄t̄m Cancellarij tractatu de contractibus. nā i
casu decretalis extra de sen. ex. inq̄sitione. Si
mulier vxor incipiat per nouā informationem
dubitare an attineat viro suo in gradu p̄hibi
to q̄ dubio stāte petat vir debitū q̄d tūc ager
vxor si enim negat. est in piculo trāsgressio is
iuste spoliando virū corpe in q̄d ius habet. si
vero attineat viro suo et concedat est in peri
culo mortalis luxurie. Respondet enim vbi
supra papa **Innocentius. iiij. q̄** si scit impedi
mentum nec reddere debet. nec erigere. etiam
si excommunicaretur si autem non scit pro cet
to sed credit esse impedimentum tunc aut con
scienciā habet ex credulitate p̄babili et discre
ta q̄uis nō euidentē et maifesta tūc debitū potest
reddē s̄ nō d̄z erigē ne in adulterio vel otra le
gē diuini vel otra iudiciū sc̄ie amittat offēsa

aut. conscienciã habet ex credulitate leui vel te-
meraria tunc ad sui pastoris consilium consci-
encia tali expulsa licite potest exigere et redde-
re. **Et glo. super verbo probabili querit. Sed**
quid dices probabile. Respondit puta quia
vidit virum super consanguineã suam in locis
suspectis in hora suspecta solum cum sola ante
matrimoniu huiusmodi presumpcioes proba-
bilem inducunt credulitatẽ vel quia publice di-
citur ab oibz. Ad hoc facit de presumpcioibz.
trito et ca. lrã. Similem etiã casum tãgit
magister in iij. d. xvij. et sanct. Tho. in qsti-
onibz ibidem lrãlibz ubi sic d. qd mulier fac-
et que virum in aliena terra defunctum putet
et alium duxit quid inq. faciet de reddendo de-
bitum secundo viro. Respondit magister in
textu q. exulsatur si careat obprobrio m. e. v.
luntatis tho. ibi et. pe. de. ra. et. pe. de. pa. et al-
bertus distinguunt preale sicut in precedenti
casu innocenti. Ex quo oportet q. non om-
ne dubium vel scrupul. quisq. liget q. nõ põt.
quis facere contrariũ. Secundo probatur p.
positum principale ponatur enim casus qui ẽ
creberrim. quod dubium sit apud doctores a-
liquos ex vna pte q. aliquid debeat agi dicen-
tibz alijs i. numero parz contrarium quod op.

positum fieri debeat nam hoc in facto scismatis
contendit de papatu sepe fuit nunquid tunc scrupulus
quilibet a dubium habentem ligat ad cau-
sandum mortale peccatum nemo hoc asserit
sed obediendum est in dubio superiori ut probatur
ca. xvij. et probatum est supra ca. ix. Tercio
ad idem non plus nocet homini errare in articulo
fidei qui non est declaratus adhuc ab ecclesia
quod sit articulus de necessitate credendus
quod nocere possit actus moralis contra aliquod
agibile perpetratus qui actus non dicitur esse
certus ex scriptura aut determinatione ecclesie
quod sit illicitus. Patet hoc quia fides est tam
necessaria sicut morales virtutes si non amplius
constat contra apud theologos quod in materia fidei
in dubio doctores sentiunt contraria licet ante
determinationem ecclesie sepe tenere unam partem
vel alteram sine periculo peccati vel fidei ut
patet in abbate Joachim qui tenebat contrarium
magistro sententiarum. pro quo ecclesia pro modo
determinavit extra de sancta trinitate ca. dampna.
Nec tamen dictus Joachim heresim inabit articulum
perfidiam propter hoc ut ibidem tangitur quia deus
sua omnia subiecit correctioni ecclesie cui obedire
paratus erat si aliter determinaret licet
et determinavit igitur a simili licet unam opinionem

nem etiam in alijs moralibus tenere iuxta limita-
ta superius et limitanda inferius ubi saltem
magis sapientes sentiunt contraria et ubi quis
paratus est obedire ecclesie et scripture si ei er-
rorem explanauerit. Quarto patet idem in
materia insolubiliu ut si cicius iuret se acceptu-
rum britam in uxorem si primu verbu quod dix-
erit fuerit verum et nullomodo accipiat si di-
cat falsum. Tunc dicat brita hanc sola pro-
positionem tu non accipies me in uxorem. Que-
ritur quid agit cicius. Si enim accipiet pro-
curus est quia brita dixit verum hec tamen sunt
relinquenda logicorum exercitijs. Et conclu-
dendum est ex predictis omnibus quod probabilis
certitudo sufficit in moralibus ut non exponat
se quod periculo ut sicut dicunt doctores de celebrante
missam et similibus ubi requiritur statim gratie quod
sufficit probabilis coniectura quia certitudo al-
ia sine reuelatione non habetur pro ut in mora-
libus dicitur aristoteles. Sumendum esse certitudinem
figuraciter et grosse que certitudo non remouet
omnem improbabilitatem vel opinionem alterius
partis licet magis declinet ad istam quam ad aliam quod
sufficit verba sunt pene per totum cancellarium in
tractatu de contractibus. Quinto nam secundum
philosophum falsum sepe est apparet probabilius

quam verum quid est ergo q̄ aliqui ita statim
auditis argumentis credere volunt quod audi
unt aut dubitare vbi prius non dubitabāt nō
itaq; oportet semper terreti quando aliquis
sentit vel aliqui tenent contrarium vnius opi
nionis que a sapientib; tuta iudicatur. etiam
si non tunc apparet. **E**x premissis pretere
a duobus capitulis sequitur q̄ inter contrari
etatem opinionem eligens vnam partem tūc
securus esse videtur in conscientia primo si o
pinio quā sequitur non est euidenter contra sa
cram scripturam vel determinacōnem ecclesie
Secūdo si sciat per se vel p̄ alium cui credit p̄
babiliter rationes contrarias soluē quas videt
āt si sciat eas alios prudentes contempnē at
abicere vt lacius docebitur infra ca xviii. **T**er
cio si contentatur in certitudine ciuili vel mora
li vt infra tangetur. **Q**uarto si mentem ha
bet q̄ determinacōni ecclesie in casu q̄ declare
tur per eam velit acquiescere et i materia que
est preiudicialis tunc restituere vel satisfacere
Quinto si sibi pro tali opinione format posse
bonam conscientiam.

Capitulū xviii. p̄ quinque rationes conclusioēs
et p̄ alia manifestat que certitudo sufficit i mo
rali materia non se committendo periculo.

Restat pro declaracōne huius mate-
rie que certitudinem moralem tan-
gere dinoscitur quāsdā conclusiōes
ponere cancell. quarum. **P**rima
fit ista dubitans de aliquo an sit peccatū mor-
le et stāte illo dubio agens tunc peccat morta-
liter et discrimini se cōmittit. quādo dubium
illud est vehemens aut magis aut eque saltem
īducit mentē credere q̄ est mortale illicitū sicut
q̄ est licitum. **D**e illo enim potest intelligi
illud eccl. 3. **M**ox durū male habebit ī nouissi-
mo et qui amat periculū in illo peribit. **S**e-
cus autem est vbi plus inclināf quis ⁊ iudicat
q̄ est licitum q̄ illicitum. q̄uis non habet vsq;
quaq; certitudinem euidentē aut fixam q̄a nec
hoc requiritur vt patebit. **S**anda conclusi-
o. **N**on omnis deliberās agit ex deliberacō-
ne sicut non omnis ignorās aut contempnens
agit ex ignorācia vel contēptu. **P**otest enī
aliquis progredi in actum primorū motuū dū
actu deliberat quid agendum non tamen ex de-
deliberacōne aget. sed effremi appetitu et motu
passionis. **D**icitur autem aliquis agere ex
aliqua causa. quādo si non esset illa causa ipse
ab agendo cessaret accipiendo agere large pro
vt ad omittere extenditur. **H**anc conclusio

nem posui ppter quosdam timore conscienci-
e qui quādo agunt ad extra vel loquuntur ali-
quid contra quod murmurat interior ymagi-
natio vel cogitatio putant quot tunc semper
exterior actus pcedat ex deliberacōe quod nō
est verum. **Tercō** conclusio q̄ inter diuersoz
opimiones doctorum fluctuat si vult aliquid
in eadem materia secute agere debet certus eē
illud esse bonum nec v̄tuti cōtrariū sed m̄ tum
refert qua certitudine sufficiat nempe certitudo
moralis qualem notauī et sequenti ca. pl⁹ de-
clarabitur vt scz vel nō sit quis in peccato dū
facit quod in eo est. aut saltem peccatum nō in-
currat nouū p temeritatē. exemplum imedi-
ate patebit de celebrando. cuius racō est. quia
orta est ex diligencia preparacionis excusacio.
Quarta igit^r conclusio potē p exēplo i materia cō-
municādi vel celebrādi eukaristiā vbi t̄quit sta-
t⁹ gr̄e et carēcia peccī mōrlis. cōclusio igit^r ē ista
Nō oīs scrupul⁹ a dubitacō. de peccō mōrlis ne-
q; oīs ideuocō a deordiacō a nō attēcōs ipediūt
de necitate celebntis dignitatē pz q̄a certitu-
do moāl de q̄ dicit^r s. q̄ sufficiat opatē secū va-
cillacōez q̄ndā ai a hesitacōez a suspicōez. seu
scrupulos q; hō nō sit sufficiēt dispositus aut
q; impedimēto ligatus sit. **Quinto** conclusio ab

digne celebrandum et absq; temeraria presump-
tione et imputabilitate ad nouum peccatum non
requiritur certitudo euidencie super celebratis
dignitate sed sufficiat certitudo moralis patet
quia tunc nullus quatumcumq; pius et iustus
deberet celebrare nec hoc posset absq; discrimi-
nane si ei non fieret reuelacio specialis. **Ubi dicitur**
q; certitudo triplex est in genere. **Una** supra-
naturalis. **Altera** naturalis. **Tercia** moralis seu
civilis. Certitudo supernaturalis ita se habet q; non
stat aliquem sic assentire et falli. et hec certitudo
diuiditur quia quedam est euidencie clare et ita
itaque in preceptis beatorum. **Alia** euidencie reuelate in
prophetarum illustracione et alia que solius adhe-
rence in speculo et in enigmate que non euidencie
reoris imitant sed auctoritati diuine quale certitudinem
fides habet et prestat in cordibus fidelium.
Hec certitudo omnibus fidelibus dum in via
peregrinatur conuenit quos tanta certitudine
necum duodecim articulis fidei sed tota sacre
scripture necesse est credere actu vel habitu ex-
plicitate vel implicitate. **Alioquin** dubius in fide
infidelis est quam certitudinem martires adeo
habuerunt ut prius relinquerent vitam quam fide.
Est enim quelibet trium supernaturalium cer-
titudinum tanta q; per nullam potentiam etiam

biuinam et absolutam fallat esse poterit: alioquin
deus negaret seipsum. Porro naturalis certitu-
do se habet ita quod non stat per naturam aliquem
taliter assentire et falli assentiendo. quod philosophi po-
suerunt nobis possibilem in primis principis
et per se notis cognitis. scilicet ex sola apprehensio-
ne terminorum ut quod quodlibet est vel non est
et cetera. posuerunt etiam in conclusionibus demonstra-
tuis et in consequentia euidenti deductis per
taliam principia quemadmodum dixerunt ma-
thematicam scientiam esse certissimam. Certi-
tudo vero moralis seu civilis tangitur una cum
precedenti certitudine a philosopho in ethica. suo prin-
cipio cetera sententia hec est disciplinata est in unaquodque
re certitudinem querere iuxta exigentiam materie
Eque enim viciosum est inquit persuadentem querere ma-
thematicum et morale demonstrantem. non enim sur-
git certitudo moralis ex euidenti demonstrationis. sed
ex probabilibus coniecturis grossis et figurali-
bus magis ad unam partem quam ad alteram
Dicitur autem probabile quod pluribus et max-
ime sapientibus apparet verum. Ex ante habitis se-
quitur quod in humanis agibilibus que tantam habent va-
rietatem dicente aris. et teste experientia quod vi-
su magis quam arte consistere videantur. sufficiat circa
certitudo. qual non semper omnes scrupulos

abiāt. sed sufficit vt cōtempnat eos vel super
eos sic operādo. quasi non sint vt clarius ostē
detur infra ca. xviii. Sufficit igitur certitu
do talis qualem in materia morali cōsueuim⁹
expetere et capere que certitudo appellat⁹ mo
ralis seu ciuilis. Ad hanc itaq; cōtitudinē mo
ralem sufficit vt plurimū q; homo exempli g̃
cia accedens ad missam discesserit conscientia
suā hanc fecisset pro magna re lucrāda aut i
cōmodo graui deuitādo et q; nō sit sibi conscius
post hanc discessionem de peccato mortali. at
de proposito peccandi mortaliter. q; insuper nō
noscat se aliquod impedimentū legitimum p
excommunicationem aut credulitatem habere.

Confessio itaq; i hoc cum durādo iiii. sen
tentiā d. iiii. Quod talis et si esset in pec
cato mortali nescienter nec de eo expressā age
ret confessionem reportaret vnum ex duobus
aut remitteretur sibi tale peccatum vtute sa
cramenti et quia videtur facere quod in se est
ad eius deletionem non enim deus requirit vl
tra posse aut heret sibi diuinitus illustracō et
recognitō sui peccati quatinus per penitentiā
illud dilueret quēadmodū multis contingere
probatissimum ē qui i inicio sui sacerdotij ce
lebracōnem continuāt in rememoracōne rede

ant plurimorum et occultissimorum peccatorum
Simile inveniunt gratiam illi qui nouiter ad
frugem melioris vite se toto corde pparant

Capitulū xv q̄b̄ vñs quis ad talem certitudi
nem venire possit ostendit

Ed querit̄ ex q̄b̄ doctrinis colligi
tur talis certitudo moralis. Respon
detur ibidem q̄ principaliter ex vno
trium modorum. quorum vnus pue
nit ex altēi? actōitate. alē ex p̄a erudicōe ita
us ex experimentalī consuetudinē. Sub primo
viuūt incipientes et animales. Sub secūdo p̄
ficientes et racōnales. Sub tercio p̄fecti et
spirituales. Consonant philosophus tradens
tres huiusmodi maneries ad doctrinam inueni
ri. Quartus modus addi p̄t videlicet ex
gracia gratis data qua quidam faciliter agen
da concipiunt et scripturas vt augustinus. in
telligunt. Quintum autem genus desperatū
est ad doctrinam qui neq; doceri possunt neq;
docentib; assentire volunt tales sūt discoli pl̄
quam multa ex brutis que per humanā domā
tur industriam. vt canes equi. fimee et aues a
lique. Quo ad primum modum multa sūt
qui per alios erudiuntur recipientes ab eis in
telligenciam scripturarum a si neq̄t credūt

saltem dicentibus et obediunt plura quod religio
num in stituendarum principalis causa fuit a
toritas regiminis cui magis obediencia presta
retur quam proprie rationi que in pluribus dubia val
de est debilis et incerta preualere similiter ha
bet hec auctoritas respectu iuniorum quorumlibet
ad magistros seu patres quoniam iudicium pro
prie rationis vel nullum vel imperfectum habet
hec pytagore scolie seruabatur sic iubet dominus
d. **I**nterroga patrem tuum et dicet tibi ma
iores tuos et annuntiabunt tibi. **M**aiores in
tellige ut in modum noueris qui multis experienci
is eruditi sunt in agibilibus humanis quorum
iudicia. **A**ris. tradit esse recipienda tamquam
principia propter multa vidisse. **E**x tendit hoc
ad eos qui spiritum diuinorum propter consuetudinem exsecuta
tos habent seculares iam in solitudine sibi viuere sufficiunt
Quo ad secundum doctrine modum per quem sunt in agere
sufficiens et moralis certitudo que oritur ex omnia
eruditione talis nutritur ex sacre scripture studi
o ex vita debita theologorum ex ingenio eleua
to intuitu iuridico et ex consideratione circumstantiarum particularium. **E**x sacre scripture in
quod studio quale suadet sapiens ecclesiasticus 3. d. **Q**ue
tibi precipit deus hec cogita semper et in plu
ribus operibus eius ne fueris curiosus semel enim

in scripturis suis locutus est deus et ibidem non
repetet quam sufficienter erudiunt et consulunt
tantummodo relegantur puro fidei et integro corde
non obstante quod maliuolis et incredulis tenebro
sior inde nascitur erroris caligo ut in hereticis
liquet et vicia sua per scripturam defenduntur
Nutritur dixi ex vita debita theologorum **E**st
autem theologus vir bonus in sacris litteris
eruditus. sicut etiam secundum **C**iceronem orator
describitur vir bonus dicendi arte peritus. **N**on
quidem de theologi dico eruditione solius intel
lectus sed multo magis affectus ut ea que per theologi
am intelligit traducat per iugem ruminacionem in af
fectum cordis et operis executionem quatenus
sapientia secundum nomen suum sapida sit in bo
nis suaviter et iocunde in malis tristabiliter
et acerbè. alioquin tales instar vrie ferunt lit
teras dampnacionis sue dant aduersus semet
ipsos ex ore proprio iudicium plus quam inficiunt ex
emplo vite quam instruunt verbo doctrine. **E**t
ingenio etiam nutritur eleuato studio iuridico
si enim de quibus loquimur non ita in solis consti
tucionibus et decretis memoriam suam debent
figere ut quorundam mos est qui exerceant in
tellectum rationemque consulant ex quibus prin
cipijs vel moralibus vel theologycis originantur

huiusmodi constituções. quia sic collustrabun-
tur lumine primorum principiorum. & q̄ si vel no-
lunt vel nequeunt credant vel illustratis. **Re-**
cogitent insuper prestantiam humane condico-
nis que ab hoc cōdita est vt totum sensibilem
mundum qui a deo progrediēs continuo fit vi-
lior in suis partib; quo a deo longinquior pro-
ut in elementis patet et solis et lune lumine
et c. **R**ursus per sensuū portas ingrediens im-
primendo species suas et simulachra per intel-
lectum agentem a corporalib; fātasmatib; spi-
ritualiter factis reducantur in primū p̄ncipiū

Sed sunt non commendādi quidā morales
querentes certitudinem quos ex doctrina nul-
lum lumen racōnis mouet ad assensū cuiuscūq;
agibilis tantummodo eis satis videtur si pote-
runt dicere hoc scriptum est hoc talis doctor in
scriptura sua sensit hoc alius ita posuit tales
similes sunt aspicientib; solum splendorem so-
lis ī montib; verso ab solem dorso quos nullus
sufficit digitus ostendentis attollere quia deor-
sum oculum mergere soliti sunt vbi non aspici-
tur sol nisi circumuolutus caligine. **E**st enim
natura lucis nedū sensibilib; sed etiā intelligibilis
vt q̄nto longius ab origine protenditur eo fi-
at debilioz crassioz & sub obscurioz. lumē igit̄

Veritatis prefati capiunt circumuolutū veluti
quadam humane tradicōnis caligine ex ituitu
insuper nutritur iuridico quia quādo remendū
est ad agibiliū tractacōne oportet rursū in
feriora respicienda descendere. alioquin fallerē
tur isti ad precedentes per contrariū si princa
porum lumen haberent adeo q̄ cōclusionū vi
siones obmitterēt exemplo astricimi cadētis
in foueā dum ābulās ēsperit astra. **P**erfect⁹
igitur esset q̄ cū iurista foret theologus q̄les
fuerunt primi doctores ex quorū smis decreta
les decreta q; opacte sunt. **P**ostremo nutrit⁹
ex circūspicione circūstāciarū particulariū in
nitam enim difficultatē habet negociū morale
dū p̄sequi q̄ritur q̄a nō suffiat itelligē q̄d ver
sit et quid rectū fiat cadit sub arte tradē. sed
p̄tialatas circūstāncias q̄ variables sūt neq;
sub arte neq; sub doctrina veniūt circūspicē ne
cesse ē. **I**git̄ videāt etiā i primis statū repub
lice cū morib; eā regēciū vt s. iuxta soceri moy
si consiliū sint viri potentes timentes deum
in q̄b; sit veritas et qui oderit auariciā neque
sit apud eos personarū acceptō nec icōstācia
neq; consiliū deprauatum. **A**lioquin nō eribit
ex eis iudiciū rectū q̄ntūciq; fuerit postulati
nisi p̄uideret ex alto deus q̄ p̄ p̄ueros p̄ imq̄s

per bruta et per demones exercuit sepe iudicia
a iusta ecc. Verum quia infinita vni accidunt
eo quod circumstantie infinite infinitis modis va-
riari possunt nec per consequens sub arte ca-
bunt aut eruditione doctrinali. Ideo de e-
is obmittimus loqui. nam propterea moralis co-
ntudo sub vna regula tradi non potest que suf-
ficiat in omni casu conscientiam agentis redde-
re securam se non deliquisse quod ex eventu rerum solet
perpendi sepius. Ideo etiam constituti
sunt in figura tres ciuitates refugij. fides spes
caritas continentis penitencie lauacrum et in-
munitatis azilum. quatinus pax conturbata
per ea que se fecisse formidat homo consoletur
et reformetur verba sunt per totum Cancellarij

Capitulū xvi. soluit argumenta terren-
tia timidas conscientias et declarat quomodo
spes cum humilitate haberi debeat tam quo ad
conscientiam de preteritis quam de futuris

Relucet ex practicas quomodo argumē-
ta scrupulosos terrentia facili sunt
solubilia. Namque quidam eorum
terrentur ex regula magistrali que
dicit quod faciens contra dubium incidit in pecca-
tum secundum illud ecc. Qui amat picu-
lum peribit in illo quibus responsum est per ca-

Si Alii obiciunt dicentes. **T**ucior via est eligenda quibus responsū ē **ca. xiiii.** **N**ō enim oportet semper tuciozem viam eligere quia stat aliam esse tutam que elegi potest. **T**uciozem enim viam eligere est cōcilij non precepti. Alias enī oporteret multos ingredi religiones sacras in quibus tucius vivitur q̄ in seculo non. sic est sicut fiunt diuerse vie tendunt in vnam patriā terrenam quarū quilibet tuta est et tamen vna tucior alia sic eciam ad ciuitatem celestis patrie multis vñs puenitur tutis q̄rum vna tucior est alia. secūdu illud psal. vniuerse vie domini misericordia et veritas sicut requirentibus testamētū eius et testimonia eius. **A**lios terret verbū **Aug⁹.** dicentis. **T**ene certum et dimitte incertū. q̄d quidē verū est. sed q̄ certitudo sufficiat habitum est precedenti capitulo. **N**ec auctoritas aug⁹. prefata est dicta de quolibet dubio sed solum de isto in quod quis se poit q̄ san⁹ male vixit et iam moriturus in infirmitate penitentiā primo postulat an talis habeat verā cōtricionem vel nō quē peccā dimiserit nec ipse peccā dimisisse videat et q̄ ultra peccatē nō pōt hoc ē dubiū de tarde peitēte et nō aliud vult ag⁹. vt p̄ tā p̄ mgem i iij. d. xx. vbi dicitur actozitate allegat et suū ex q̄dā fmoē aug⁹. de penitētia cui⁹ inia

am penitentes vbi sic de inortuo d. bue res
sunt aut ignoscitur t̄ at nō ignoscatur quid ho
z tibi sit futuz nescio igit tene certū et dimit
te incertū. Alij pro se allegant sanct. tho. q̄
quomodo intelligendus sit satis dictum est ca
pi. alij bea. gregozij. adducunt d. in epistola ad
Aug⁹. angelozum episcopū bonarum mentium
est ibi agnoscere culpam vbi non est. sed ad il
lud respondet bea. Tho. xxij. q. ij. artū. **D**i
cendum inquit q̄ ad bonitatē mentis pertinet
vt homo ad iusticie pfectionem tēdat. et ideo
in culpā reputat non solum si deficiat a dī iusti
cia quod vera culpa est sed etiam si deficiat a
iusticie perfectione q̄ quandoq; culpa non est
non autē culpā dicit quod pro culpa non r̄ cog
noscit quod ad yromie mendacium ptinet hec
ille. Considerant allegātes prefatam aucto
ritatem quid glo. super verbo agnoscere dicit
ad declaracōnem eius verbi nouimus dicit q̄
q̄libet potest se dicere peccatorē. dum tamē nō
credat contrarium. **E**t si obicitur illud aug⁹
de verb. apli et ponitur xxij. q. ij. Cā humilita
tis cā mentiris si nō eras peccator āteq̄ men
tireris menciēdo efficeris quod euitaras. sic
pondit glo ibid q̄ nō contrariatur aug⁹. gre
quia in genere pōt q̄s se dicere esse peccatorē

quia nemo sine crimine viuit. Item abdicat
quid glo. aliorū theologorū dicat super verbo.
agnoscere scz agnoscere i. formidare exemplo
Job q̄ verebatur oīa opera sua. vnde **C**ancellaris
super eadē auctoritate dicit agnoscere i. q̄
non per assensū firmū hoc enim stultum peri-
culosumq; fieret. sed sic doleat et peniteat hō
postmodum quasi veraciter in culpa teneretur.
Vñ ecc. v. de p̄piciatu peccatorū noli esse sine
motu. Cum igitur allegatur illud b. gre. bonaz
mencū est ibi culpam agnoscere zc. Vidēdum
quatū sic agnoscatur culpa vt non indiscrete
impediatur operacō iusta. Et quia quidā mul-
tum scrupulosi sunt de rebus agens aut dimitte-
dis de futuro. de q̄bus iam p̄cipalit̄ pluā dā
sunt. Alij vero scrupulosi sunt de actibus pre-
teritis. Idcirco de eisdem notat qui supra
q̄ quilibet debet et potest se veraciter peccato-
rem estimare. quia i. homine duo sunt quedā
que habet homo a se. videlicet esse de nullo ig-
norare de pluribus habere infectiones omnium
potenciarum que ad peccatum sunt pro ne ni-
mis. vulnera n̄ super anime habitus viciorum
et pccā forte actualia. quia nullus scit an suf-
ficienter contritus sit super eis. n̄ an i. agēdis a
dimittendis plurimū errauerit. familia multa

defectuosa in nobis sunt. **A**lia sunt q̄ habet
homo a dō solum. vt puta essenciam anime no
bilissimā cum suis potencijs vtutes īfusas ad
minus fidei et spei et sacramentorum caractēs
ymmo in mediate a deo plus q̄ creatura habz
corpus et bona fortune. p̄pter priora bona po
test et debet se homo in iudicō consciencie pecca
torem timere et veraciter accusare. non tamen
firmiter credere et sententiare si fecit quod in
se est. **E**xemplo apli q̄ dicit. i. thi. i. Venit de
peccatores saluos facere quorum primus ego
sum. **J**ustus enim in principio accusator ē
sui. quis gloriabitur mundum cor se habere q̄s
dixerit innocens et mundus ego sum quis nō
constitutus sub iudicō dei terribilis ī consilijs
super filios hominum non trepidauerit p̄pter
quod afflictus. **J**ob ayt rebar omnia ope
ra mea sciens quia non peis delinquenti. **E**t
iterum si voluerit mecum contendere non pote
ro respondere vnum pro mille. **C**ui conformis
est oracō ista ecclesie. non intres in iudicō cum
ser. tu. rē. iterum. **S**i iniquitates obseruaue
ris domine domine quis sustinebit p̄s. humil?
psa. ayt. **O**mnes iusticie nostre quasi pann?
mestruate quis igitur iusticias suas velut glo
rificabundus ostentauerit deo plus q̄ p̄nū cō

fictionis sue mulierē vicōi. **Q**uem deniq; nō
exterritur apostoli verbū dicentis. nichil m̄
consciū sum sed in hoc nō iustificatus sū. Cau
sam reddidisse sapiens videtur cum ayt sap. ix.
Cogitacōnes mortaliū timide et incerte puidē
cie nostre et Jere xvii prauū est cor hominis ⁊
inscrutabile quis cognoscat illud ego iquit do
minus scrutans corda et probās renes. **S**co
eciam inquit apostolus Ro. ix. q̄ non habitat
in me hoc est in carne mea bonum. **P**reterea
cōstituat se homo in cōspectu tremendi iudiciū
dei sapientissimi q̄ omnia videt potentissimi
qui cuncta iuste petenda nouit in via tamen
propter bonitatem natuālem patris misericor
dissimi ibi consciencia se quantum potest ream
accuset ita vt testis fiat et actor de peccatis si
gulis clamet precordiorū vobis. **I**ste est
equissime iudex homo qui iusto tuo iudicio dāp
nandus est sic etiā ex rationabilib; scrupulis
velut granum a palea teritur. ventis ⁊ motib;
aqua purificatur maritima et tenebra lucis fu
gatur presencia cum timoris scrupulis incipit
mūdari consciencia. vnde fit q̄ anima que bī
uagitata est scrupulorum impulsibus velut ac
tincta virtute magnetue fortitudinis per spē
diuine misericordie quiescere studeat circa

po lum diuini auxiliij. Spes igitur de infinita dei bonitate talem reu terroze diuini iudicij delectum erigat. ne nimis deiciatur timorum scrupul. sed de remissione fidat credendo verb dei certissimis. quib d. per aposto. Si nos iudicemus non utiq; iudicemur. In presenti enim peregrinacionis exilio teste ps. **A** pud dominum misericordia et copiosa apud eu redempco. Ignoscat preterea inimico suo eus de quo loquimur et cum obseruacione decalogi de peccatis conteratur preteritis et certitudinaliter credat certitudine quam expressimus se habere bullas. non summi i terra pontificis sed eius qui de celo venit. nos q; ad patrem celestem dicere docuit. dimitte nobis debita nostra sicut et nos dimittimus et **Matthi. vi** **U**bi post dominicam oracionem eciam statim subiunxit. Si enim dimiseritis hominibus peccata eorum. dimittet et uobis pater uester celestis delicta uestra. Si autem non dimiseritis hominibus nec pater celestis uester dimittet uobis peccata uestra. Certissima deniq; no scrupulosa racione tenere debet omnis homo uiuens q; sine gracia dei dampnatus est; qua propter humiliet se homo qntum poterit et sibi vilescat ac conuilecet in cogitacione sua qui

non haberet quid deo bāpnanti respondere pos-
set. et quid obiceret dicenti. **A**mice nō facō tibi
iniuriā. accipe qđ tuū est et vade. quid est atē
tuū n̄ pccm̄. defect⁹ et mēdaciū. quia omnis
homo mendax ayt psalmista. **T**alem timorē
laudabilis scrupuli habuisse legiē sanctus pa-
ter **Agathon** q̄ moriens a fratrib⁹ interroga-
tus an timeret; et an operib⁹ suis confideret. Res-
pondit in veritate neq; timeo neq; confido in
operib⁹ meis quousq; venero ante deum. qm̄ a-
lia sunt iudicia dei alia hominum et tamen q̄a
misericordia superexaltat iudicium dei spem
in se omnino q̄ntum potest actuet. **S**unt autē
quatuor meditacōnes vltut tetragonus firmis-
simus p̄ q̄s spes ite erigitur prima scripturē sa-
cre iussio vt spes. **A**lic diuine p̄missiois si spes
Tercia in mense dei bonitatis ne vnq̄ de spēs
in suis miseracōnib⁹. **Q**uarta p̄prie fragilita-
tis ne speres in te vel p̄p̄rijs virib⁹ vt spes in
eo deus iubet ī mille et vltra scripture sacre lo-
cis. **S**i speres de⁹ erit merces tua magnimis
teste apostolo qui dicit. **F**idelis deus semet ip-
sum negare non potest. ne desperes q̄a infinita
ē di misericordia q̄ dicit petro math. xviii. nō
dico t. s. dimittē septies. s̄ septuagesies septa-
es. i. s̄m oēs catholicos toties quoties peccare

quis poterit in hac vita. Ne etiam in te speres quia. Jerem. xvij. Maledictus homo qui confidit in homine et ponit carnem brachium suum et a domino recedit cor eius et idem benedictus vir qui sperat in domino. Audi quid de se confitetur aug. li. solilo. Sperabam inquit aliquando in virtute mea que non erat virtus et cum sit volui currere ubi magis credebam me stare ibi magis cecidi factus quod sum magis retro quam ante. Dicebam enim hoc faciam illud perficiam fiebat quod nec hoc nec illud quoniam de meis viribus confidebam nunc autem confitebor domino rex pater celi et terre quoniam non in fortitudine sua roborabitur vir ut non gloriatur ante te te stulta presumptio omnis carnis

Capitulum xvij quintam regulam declarat scilicet ut quis credat sapientibus et expertis ac obedire debeat superioribus in dubiis

Quinta preterea regula principalis valens ad deponendum serupulosam conscientiam est obedientie humilis imitatio modis tactis in precedenti capitulo et de hoc etiam patuit supra. ix. ca. vij. et. p. ij. ca. vij. hec norma necessaria est precipue simplicioribus qui propria adiuventione aut studio vel gratia speciali se quietare nequeunt

deducit hoc tam auctoritate q̄ ratione. ymmo
exemplo notabili antefatus cancella. lōne iij.
libri sui de vita amē. hoc inquit vnū generale
damus documentum credere videlicet specialit̄
sapiencōrum et bonōrum iudicio. et contra oēs
eorū sententias non leuēt seruiet formare scru
pulos anxios et timidos. fallor si nō iubet sapi
ens p̄ iij. habe fiducia i domino ex toto corde
tuo ⁊ ne imitaris prudentie tue. et rursus ibidē
xxij. Noli transgredi terminos ātquos quos
posuerunt patres tui hoc p̄cipue necessariū
est apud religiosos respectu superiorum suorū
hec et apud ignaros diuinarum legum. quin e
ciam iuniores q̄ q̄ theologicis litteris imbuti
talem debent reuerenciam senioribus in quib⁹
vita cū sciencia concordauerit vt vix p̄pter ali
as nouas persuasiones quantumcūque appare
tes partinar vniquam feratur cito cōtra deter
minaciones eorūdem assertio. Virtus quip
pe qualem habent gemitam ex multis expien
cijs longe certior arte iudicatur ⁊ opeāt. Por
ro iudiciū racōis sicut obtenebraē et luiosa e
ius radiacō diuersis vitatur apparencijs per
interposicionem nubilosarum passionū et pra
uorum affectuū ecia in leātis. Juxta similitu
dinē solis visi p̄ nubes. sic p̄ pauca instructionē

intellectus in scientiis presertim diuinis causa
tur nonnūq̄ errores in eis qui se totos deuoci
oni tradere crediderunt dum volunt plus sapere
q̄ sibi satis erat. Ad presens etiam indu
camus exemplum de medico cuius consilij ali
quādo parere debemus sub pena peccati morta
lis dum ex transgressione sui cōsilij. vel scim⁹
vel probabiliter et vehementer formida⁹ nos
inebriandos et consequenter trāsgressuros le
gem dei. Narrat preterea autētica predica
torum historia que vital fratrum dicitur. Ibi
d q; refert venerabilis episcopus vlixionensis
prefati ordinis frater quomodo quidā frater
predicti ordinis defunct⁹ post mortē visus est
a quodam viuente eiusdem ordinis fratre ad
modum scrupuloso. Cumq; scrupulosus viu⁹
inter cetera de sua a defuncto quereret consciē
tia. respondit qui vita functus fuerat consule
discretos et acquiesce eis. Simile repim⁹
fere in b. bern. legenda vbi dicitur. Quod
inter b. bern. discipulos erat quidam tantis ī
quietat⁹ scrupulis vt ad celebrādū nullo pac
to auderet accedere. Dixit ei. b. bern. postq̄
ista pcepit vade frater ⁊ in fide mea celebres
obediuit discipulus et scrupulus ille omnis p
petuo discessit. Sed d. aliquis scrupulosus

Vanam michi talis esset prelatus qualis erat
bea. bernh. crederem faciliter imperati. Nunc
vero dum superioris mei quam sapientiam con-
spicio non audeo meam conscientiam et salutem
sue fidei committere. Respondit Cæcella. Quis
quod ita dicas et sapias. erras et desipis. non enim
omisisti te et salutem tuam in manus hominis
quia prudens et litteratus plurimum et deuotus
sed quia tibi secundum regularem institutionem
prepositus est et prelatus. Quomodo obedias si
bi non ut homini. sed ut deo iubenti si tamen
non contra deum. et sepe tanta erit obedientia
tua. deo placencior. tibi quod fructuosior. quanto est
ille indignior. cui propter deum non refuges subici. Ca-
ueas ad extremum ne dum queris securitatem. nec
illam adipiscaris. et in grauem tuas diuidicacionis
et presumpcionis foueam. Idem expresse ponit b. bernh.
lib. de preceptis et dispensa ubi dicit. Si tanto pe-
cauenda sunt scadula puulorum. quanto magis plato et
quod sibi deus equat quodammodo in utroque dignatur
sibi met imputat et illorum reuerenciam et con-
temptum specialiter contestans eis. Qui
vos audit me audit et qui vos spernit me sp-
nit. An non demique hoc ipsum regula nos-
tra prohibet ubi ait. Obedientia que maioribus
debetur deo et exhibetur. Quomodo

quidquid vice dei preceperit homo quod non
est certum displicere deo haut seuis accipien
tum est omnino q̄ si preceperet deus **Q**uid
enim interest vtrum per se vel per suos minis
tros siue homines siue angelos hominibus in
notescat suum beneplacitum deus. **S**ed hoī
nes inquis facile falli in dei voluntate de rebus
dubijs percipienda et precipienda fallere pos
sunt sed quid hoc refert tua qui conscius nō es
presertim cum teneas de scripturis. quia labi
a sacerdotis custodiunt scienciā et legem eius
ex ore requirunt. quia angelus domini exerci
tuum est. **R**equirunt dixerim legem. non q̄
lem auctētica illa scriptura tradiderit. vel ma
nifesta racō probauerit. **D**e huiusmodi q̄p
pe nec preceptor expectābus nec prohibitor
auscultandus est sed quod ita latere aut obscu
rum eē agnoscitur vt in dubiū venire possit v
trum nā deus sit. an aliter forte velit. si nō de
labijs custodientibus scienciā et ex ore angeli do
mini exercituum certum reddatur. **A** quo de
in q̄ potius diuina consilia requirētur q̄ ab il
lo cui credita est dispēsacō misteriorū dei. **I**p
sū proinde quē pro deo habemus tamq̄ deū in
hijs que aperte non sunt contra deum audire
debemus **U**nde Raymūsus qui inter iuristas

Stricte valde videtur fuisse consciencie in sū. sū.
a libro 3. de sententia precepti et diffinicionis
et excommunicacionis sic dicit. **V**irtus sine
efficacia precepti est quia subditus tenetur de
necessitate obedire precepto prelati sui alias
peccat mortaliter quia ariolus et ydolatra di
citur vbi tamen si precipiatur aliquid contra
deum nullo modo est obediendum. quia tunc o
bedire debet quis magis deo quam hominibus.
Si tamen dubitat subditus vtrum sit cō
tra deum vel non illud quod precipitur debet o
bedire nisi esset tale quid in quo nullo modo es
set excusabilis ignorancia puta articulus fidei
precepta vel prohibiciones vel generale statu
tum ecclesie. **A**d idem est Gotfrū. in sum
ma et ad idem est henricus de gaud. quot viij
questione xvi. d. **S**i esset certum quod pre
ceptum superioris esset contra deum. esset cō
tempnendum sed in dubio an sit contra deū p
cepto prelati standum est. quod et si est con
tra deum. propter bonum obediencie. nō pec
cat subditus. **P**eccat tamen prelatus
xiiij. questione prima. **Q**uid culpatur
in fine vbi pulchre per Augustini verba proba
tur. qd subditus excusat si obedir dño. qñ du
bitat subditus an sit bellum iustū vel iniustum

Capitulum xxviii. debuit septam regulam et
et docet animose pugnare contra scrupulos et
quid sine liberum arbitrium argumentum vo-
luntas ratio et similia

Extra proinde regula ad euadendum
inordinatos scrupulos consciencie est
scrupulorum animosa abiectio cum
sunt leues aut friuoli. contra effica-
ciores aliorum rationes vel contra auctoritatem
prelati. ubi non est quidquam determinatum ab ec-
clesia. vel in scriptura manifeste contentum. Ut
supra ca. xi. satis dictum est. Valent ad ho-
rum inordinatorum scrupulorum abiectio-
nem ea que dicta sunt precedenti capitulo. Non can-
cels tractatu de polluci Hille surgunt apud
aliquos tales scrupuli. more canum oblatran-
tes et lacerare minantes ipsos qui volunt ire p-
viam dei quos convincere et compescere melius
quam per contemptum nequam tantummodo sit contemp-
tus iste timoratus et regulatus non absque p-
silio alterius presertim superioris consilio. alioquin
timor inordinatus facit casum. at precipitat in-
consulta presumpcio. Sunt itaque nonnulli et
plures qui fortis sunt fantasie que preterea se-
pe trepidant timore ubi iudicant non esse timen-
dum tales debent iniri consilio superiorum et

prudendum et contra talem ipsorum vacillationem
audacter operari. sic enim plerumque vincet ab
ibitque. Qui vero tenuunt credere superiorem et
prudendum consilio ad tales scrupulos ad de
ponendos et agendum contra eos errant multum
citer. **P**rimo per arrogantiam et superbiam pro
ponendo iudicium suum et prudentiam aliorum iu
dicio et consilio. Rursus tales vix a nunquam deu
otionem habebunt solidam nec pacem conscientie su
e a talibus. **A**c proinde carebit locus anime sue
hospite illo de quo propheta dicit. **I**n pace factus est
locus eius. **E**t in tractatu de regulis moralibus
dicit consilium salubre est frequenter agere con
tra scrupulos leues et trepidos vitando eos ad
aliorum iudicium quatinus ex consuetudine fi
at homo robustus solidus et tranquillus in ex
ercitio spirituali. exemplum in dominicatoribus
et funiculariis. **A**d idem in tractatu suo de contrac
tibus sic dicit. **P**robabilis certitudo sufficit in
moralibus ut non exponat se quod periculo sicut di
cunt doctores de celebrati missa et similibus ubi
requiritur status gratie quod sufficit ad hoc probabilis
coniectura. quia certitudo alia sine reuelatione
non habetur pro ut in moralibus dicit. **A**resto. **S**u
mendanda esse certitudinem grosse et figuratim
quod certitudo non remouet in vna parte omnem

probabilitatem vel opinionem alterius partis
licet magis declinet ad istam quam ad aliam quam
sufficit immo scrupulosus et formidolosus con-
sciencijs sepe consilium est in oppositum assidu-
e agere presertim ex imperio et consilio docto-
rum. hec ille. **A**d idem est libro de eruditione
religiosorum cuius auctor fuisse videtur. hūber-
tus qui vocat scrupulosos pusillanimes in hec
verba. **S**epe causa pusillanimitatis est com-
plexio quam etiam augent cibi. ex quibus humo-
res melancholici generantur. vel augetur etiam
ex frequenta actu timendi auget etiam eam nimi-
um ieiunium vel nimie vigilie vel nimia sollici-
tudo studij vel alterius modi. **H**abenti autem
hanc temptationem vtile est. vt visionem quam
timor ille introducit non reputet conscienciam
et eo ipso visionem suspectam habeat. quod intro-
ducta est a timore et sufficienti deliberatione e-
am exanninet cum timor cessauerit. **S**icut
enim ira impedit animū ne possit cernere ver-
ita et timor. **E**t in hijs que introducat pusil-
lanimitas magis credat iudicio alieno quam suo.
Cum vero visionem per se vel per alium er-
rorem esse deprehenderit. audacter contra tale
timorem postea pugnet. **S**icut enim timē-
do timidi. ita audendo audaces efficiuntur. **V**a

hæc etiã ab his vt se custodiat q̄ pusillanimitatem
augent. **H**ec enim instrumenta sunt de-
monis. ideo utilis est oracō. hec ibi. **D**ocet etiã
am scrupulos dubiosos deponere. et consilia fir-
a tenere sacra scriptura ecclesiastice vicefimo
secundo vbi dicit sapiens. **S**icut loramentum
lineum colligatum in fundamento edificij non
dissoluetur. sic et cor confirmatum in cogitacōe
consilij cogitatus sensata in omni tēpore vel me-
tu non deprauabitur sicut palee in excelsis et
sementa siue impensa posita contra faciem ven-
ti non permanebunt. sic et cor timidum in co-
gitacōe stulta contra impedimentum timoris
nō resistit. **S**ed quia multis scrupulosis vide-
tur difficile aut impossibile q̄ scrupulos depo-
nant respectu quorundam contemptuū. **I**de-
o op̄ est videre quomodo hoc est possibile ha-
benti vsum racōnis et voluntatis perfectum sal-
tem. **P**ro cuius intellectu notande sunt diffini-
tiones liberi arbitrij imperij eius dictaminis
racōnis et voluntatis. **E**st enim vt dicit cā-
cell. de regulis moralibus liberum arbitrium
facultas racōnis atq; voluntatis potēs impare
ceteris viribus cognitiuis et affectiuis ymmo
racioni. et qñq; voluntati cum ceteris respecti-
bz. **I**mperij liberi arbitrij est dominiū eois

dictatis aliquid motus et voluntatis exequen-
tis ipsum in inferiores vires vel tamquam infio-
res in hoc obediens. **D**ictamen autem ra-
tionis exprimitur per verbum indicativum vel
modum indicativum ut hoc est faciendum exequi-
tio per verbum imperativum ut fac hoc. **H**ic
est potentia anime cognitiva respectu conclu-
sionum deducibilium ex principiis liberis. **L**i-
bera secundum aliquos essentialiter secundum
alios solum participative. **S**ed voluntas est
potentia anime affectiva rationalis hec ex cog-
nitione rationis potest ceteris omnibus equali-
ter se habentibus elicere actus suos immanentes
Actus autem immanentes sunt velle et nolle
deliberatum et actus quidem medius suspensus
vel exprimentativus. **N**ota preterea regu-
la supra xliij. ca. vij. **N**on omnis deliberans
agit ex deliberatione et si memoranda sunt etiam
diffinitionis scientie opinionis credulitatis et
similium posite supra primo ca.

Capitulū vij. lacius docet idem rationibus
quomodo scrupuli sunt abicienda

Intellectus igitur nominum signifi-
cationibus facile erit videre quomo-
do quis potest et debet scrupulos aut at-
tere non curando aut deponere re-

tinādo. **D**eō quō est aduertēdū. id qđ b. wilh⁴
pihenfis in de fide et legi. in pñcipio. qđ scz de
operacōibz intellectus solū credere bellū habz
Conprehendimus autem dicit opinari i eo qđ
est credere. **C**redere est enim vehementer opia
ri. **S**are autē nō habet bellū ppter firmitatem
suam. nisi sophisticū. qđ tamen luminositate su
a non tam vincitur. qđ velut nebula dissoluitur.
Cogitaē atē bellū habere videtur. ppter cogi
taōnes que improbissime se ingerunt. quod e
uidentissimum et durissimum est in cogitaōnī
bz blasphemie. sicut et cogitaciones mūde vix
obtainentur. **U**nde. h. co. 3. **N**on qđ sufficiētes si
mus cogitare aliquid ex nobis quasi ex nobis
sed sufficiencia nostra a deo est. nec mirum ip
sum enim cogitare voluntarium est. ideo bellum
habet. **S**cire autem non est voluntarium qđ
est in eis que per se nota sunt et maxime in p
nis impressiōibz non est i potestate arbitrii
scire vel non scire propter proximitatem ipso
rum ad intellectum. et vehementem impressio
nem eorum. quamuis aliquo modo sciencia v
luntaria videatur vt studere inspicerē libros et
q̄rere et iō laudabilia vel nō. **S**ed obiceres si
cut p̄ma principia ingerūt sui scienciam et cer
titudinem sic prima probabilia credulitatem

ergo credere non est voluntarium in ipsis sicut
nec scire in istis. Respondetur probabilitas
quod tamen sit non tamen ingerit credulitatem
seu fidem ex necessitate hominibus intelligenti-
bus et exercitatis cum ipsi certi sint non omne
quod videtur esse verum. verum esse vel etiam
simile vero esse verum. Idem autem est proba-
bile quod verisimile et idem quod videtur verum
sapientum autem est tam a veri similitudine et
probabilitate quam a ficto et falso colore timere
semper et cauere. Illud tamen verum est quod
ille qui credit principiis silogistice ordinatis
necesse habet et credere conclusioni. Posita
credulitate principiorum necessitate non abso-
luta sed condicionata. Voluntarium tamen si-
mpliciter est et liberum de omni probabili ut ei
quis credat vel non credat quoniam nichil a
deo probabile est quod non habeat a dissuasio-
nem qua possit videri falsum aut saltem qua
possit videri non credendum esse propter pericu-
lū erroris. Sufficit enim sapienti cum veri-
tatem apprehendere non potest non illudi a fal-
sitate et non errare atque non falli quemadmodum
et bellatori cum hostem superare non potest sa-
tis est ei si non superetur ab ipso. et negociato-
ri cum lucrum capere non potest si dampnum

evitet et ne putes philosophantibus leue damp-
num credulitatis et opinionis errorem. hoc e-
nim totis studiis effugere contendunt ne scilicet su-
perentur ab erroribus et ne pro veritate quae que-
runt accipiant fallentem. probabilitatem. a pro verifi-
militudine medacium. **Notandum** tamen quod cogi-
tare si nudum est. et solum cogitare. informe est
valde. et materiale. si non habet assensionem
aut certitudinem aut dissensionem. **Unde** nec ab
ipsa materia supra quam cadit quantumcumque bonum fit aut
malum. tamen nunquam formatur aut denominatur.
neque unquam habet ex ea laudem vel vituperium
Cogitare enim quantumcumque horribile et quantumcumque
detestandum malum. si nudum est ut diximus non est ma-
lum. sicut nec videre malum est. quantumcumque malum
dummodo videre nudum sit a delectatione et assen-
sione. **Alioquin** deus malus esset. quia omnia scit et
videt hec ille. **Ex** quibus patet quod quis potest pro liberum
arbitrium opinionem aliquam vel rationem vel argu-
mentum vel auctoritatem penam abicere. et tempore nolle
assentire. aut suum actum de credendo suspendere. et secundum
hoc scilicet suam informam. **Ad** id est matheus de con-
suetudine de ratione sine operibus ubi sic dicitur. hoc argu-
mentum non est bonum nescio solvere dubium quod circa
hanc conclusionem occurrit. igitur de hoc de ea dubi-
tare. ratio est quia magis dubia occurrunt circa conclusio-

nes geometrie et in fallibiliter demonstratas
Item similiter circa fidei conclusiones. Item nulla est materia tam facilis quam subtiliter investigatis occurrat in ea que vix aliquando aut nunquam forte plene possunt solui. Unde conclusionibus fidei et rationi seu argumento que fidei consona sunt aut rationi que euidentis est et generaliter approbata et alijs consimilibus mens in dubitant adherere quousque eque vel magis euidentis aut fortis ratio occurrat. Que etiam ante assensum plene diu probatur. Et si hoc quidem facerent non tam multi vacillarent sed quia multi volunt statim vacillare quam cito occurrerit dubium vel argumentum quod nesciunt soluere ideo multi erroribus implicantur et dubijs ac infirmantur in fide et se sciolos putant quod peius est vel alijs ostendunt hec ille. Unde inueniuntur que in luce quales sint de quibus dicitur ecc. xix. Qui facile credit leuis est corde et minorabitur. Sed quid de illis qui propter defectum naturalem aut accidentalem melancholie vel manie scrupulos deponere non possunt. De que infirmitate naturali dictum fuit supra tractatu isto. ca. iij. et v. Respondetur quod deus neminem obligat ad impossibile secundum b. Jero.
Et in hijs que non subsunt libero arbitrio

secūdu philo sophū nemo laudābus est nec vt
tuperandus ⁊ p cōsequens talibꝫ nec meremur
nec demeremur. **nam** Cancellꝫ tractatu de pol
lucōne de talibꝫ similibꝫ sic dicit **D**icunt doctꝫ
aliqui q̄bꝫ assencio q̄ aliqui non tam meritori
um est credere sicut velle credere nec dolere sen
sualiter de peccatis sicut velle dolere et nō pos
se pbat per ps. q̄ dicit. **D**esiderium pauperū
exaudiuit dominus preparacōnem cordis eoz
audiuit auris tua. **D**eus inquit iudicat nos se
cūdu superioris rōis arbitriū voluntatē ⁊ iudi
ciū et non secūdu ea q̄ nobis inuitis atq; con
tra uitentibꝫ pōcō sensualitatis inferior adue
hit et pducit qualia sunt volubilitas ymagia
cōnū et fantasiaum. **S**timulꝫ insuper carnis
illecebrosus aut vindicātes vacillacōnes. **P**re
terea timide et incerte sūt cogitacōes nrē sup a
gendis et super eis credendis que nostris neq;
quam sensibus attingimus et consimilia. **D**e
cipimur ex hoc multi ex simplicibus. disting
uere nescientes inter ea que pōcio anime su
perior agit per sensum et ea que pōcio inferi
or patitur absque superioris assensu darent
idcirco tales sepe alijs salubre cōsiliū qui nes
ciunt illud prestare sibi. **Q**uāc sic est ob turbā
te pōcio passionum. simul irruentium tumultuan

sem et etrahentem hec ille

Capitulum xx. septimam regulam declat
valentem ad depohionem scrupulorum p epy
keyam cuius pprietates ponuntur et octuplex
doctrina secundum eam datur quarum tres de
clarantur

Septima ex eodem postremo regula
p scrupulorum depohione necessa
riū est preceptorum discreta epikey
sacō seu interpretacō. vel declaracio
Equitas enim dicit cancell. vbi supra quā no
minat philosophus epykeyam preponderat iu
ris rigori vt inquit iuris periti Est autē
equitas iusticia. pēsatis omnibz circumstācijs
particularibz. dulcore misericordie temperata
Hoc intellexit qui dixit iphi enim leges ar
piunt vt iure regantur et sapiens noli eē ius
t9 nimis alioquin summa iusticia summa ius
ticia fit. Ambulandū enim est in vtutum doc
trina via regia vt nec strictius fiat dei māda
tum nec lacijs quam ipse mandaueit quāuis
inde possint sumere aliqui aut malicie velamē
libertatis aut econtra i despeacōnem corruiere
non tamen omnibz pro omni tempore et loco p
dicandum asserimus omnem veritatem. Est
igit epykeye vt9 qhderat nō nudū se pceptū

Et circumstantias omnes particulariter ipsum vestientes. Unde philosophus v. ethicorum. Epykeia existens interpretativa legum melior est quam iusticia legalis. Item secundum hanc virtutem precepta dei et ecclesie ac prelatorum seu iudicium benigniter interpretari possumus nec valde si in contrarium dicitur quod eius est legem interpretari cuius est condere. Esto enim ut dicit Iohannes de cambaco libro xiiij. de consolacione theologie quod in foro causarum interpretacio non sufficiat nisi que fieri a principe vel a legislatore bene tamen sufficit virtus epykeie in foro conscientie non solum circa precepta humana sed etiam circa precepta diuina et tanto magis circa diuina quanto deus rationabilior est magis quam benignus quam quicumque alius legislator. Unde secundum eundem per virtutem epykeie octuplicem doctrinam conscientie scrupulose proficiam colligere possumus. Prima est quot inter duram et benignam circa precepta sententiam pro benigna est potius ceteris paribus interpretacio facienda ut per wilhelmum capitulo vndecimo et alios supra patuit. Cuius ratio est quia precepta dei non sunt ad tollendum omnem spiritualem dulcedinem qualis certe tollitur quando quis nimis scrupulose precepta interpretatur et timide

nimis. Nam sicut tinea vestimento et vermis ligno ita tristitia viri nocet cordi proubi. xxv

Quod Cassianus. li. ix. institutorum de vicio tristitie loquens sic exponit. Satis iqt evidenter ac pprie vim noxi huius ac pern cohi vici spiritus diuinus expressit vestimentu enim esu tinearum at tactum. nullius precii vel honesti vsus poterit vltterius habere comerciu

Itidem q; lignum vermibus exaratum no ad ornatum vel mediocris edificii sed ad combusti onem ignis merebitur deputari. Ita igitur et anima que edacissimis tristitie moribus deuoratur inuitalis erit. vel vestimento illo pontificali quod ungentum spiritus sancti de celo descendens. prius in barbam aaron. deinde i ora suam solere suscipere sancti dauid vaticinio p hibetur secundum illud. Sicut unguetum in capite quod de re quod descendit in ore vestim eius. re. Sed nec ad structuram templi illius spiritualis atq; ornatum poterit pte c? paul? architectus sapiens posuit fundamenta dices vos estis templum dei et spiritus dei habit in vobis. Quo contra cristus. Matthi. vndecimo dicit consolando venite ad me omnes qui onerati estis et ego reficiam vos. dicit beatus hyla? legis difficultatibus laborantes et peccatis seculi

tos ad se aduocat. et p^o modum de iugo euāge
lij subdit. **J**ugum enim meū suauē. et onus me
um leue. **S**ecunda doctrina secundum v̄tutem
epykeye est. q̄ nec deus nec ecclesia intendit
p̄ sua precepta obligare ad vix possibile alicui
Dñ sanct. tho. sup iij. d. xvij. dicit precepta iu
ris positiui non se extendunt vltra intencōne
precipientis que est finis precepti. hec autē est
caritas et prima ij. q. xv. d. nullus obligat̄ ad
impossibile. **I**llud autem impossibile ad quod
nullus obligatur videtur secundum v̄tutem epy
keye in lege noua q̄ est p̄f̄cē libertatis interp̄
tandum non solū de absolute impossibili. s̄ de
eo etiā p̄ vt dicti doctoris sonāt verba. q̄d vix
est possibile. vtpote nimīā habens difficultatē
alias non apparet quō intelligi possit illud p̄
consolatoriū. **O**nus meū leue. quō enim leue
dicitur. q̄d m̄tū ā nimis est difficile. **T**ercia
doctrina est nec deus nec ecclesia intendit me
diantib; suis preceptis aliquē obligat̄ ad hoc
q̄ sit fatu⁹. i. talia precepta loco et tpe nō ob
ligat̄ quelibet. vbi eorū obf̄uācia foret ridiat
losa. saltē apud discretos et bonos viros. patz
illud a simili de votis ex diuino precepto s̄o t̄d
dēdis. ad q̄ s̄o reddēda. si sint stulta vt dicunt
doctores d̄iter. nullus obligatur auctoritas est

ab hoc late Innocētiū in iure. In glo super ca
nouit de sen. ex. et eodem titulo ca. cum medica
nalis li. vi. Raco potest etiam assignari. q̄a
precepta ecclesie dantur ex caritate. quod sal
tem presupponendum est et presumendū. Et
quod ex caritate statutū ē. nō debz. otea carita
tē militare. vt ayt b. bern. li. de precep. et dis
pen. Militarent autem precepta ecclesie cō
tra caritatem si obligarent ad sui obseruanciā
in casibz quibz ea obseruando fatuum aliquem
iudicarent obseruantem viri boni et discreti ac
deriderent.

Capitulum xxi. Residuas quinque doctri
nas deducit.

Quarta doctrina. qui vult absolui a
debito aliaius precepti. faciat i ma
teria eiusdē notabiliter ultra debi
tum hoc enim faciendo. quis sperat
debet firmiter se absolutum fore a debito. exem
pli gracia teneris ex precepto diebz dominicis
et festiuis a seruilibz operibz abstinere. si au
tem pluribz diebz in ebdomada. aut etiā regu
lariter a seruilibz vacare operibz cōsueuisti p̄
sertim vacando deo. et oracōibz intendendo. et
cū te atigat i die festiuo q̄ndā ob necessitate
aliquid operari dummodo hoc sine scandalo

notabili fiat: te propter hec grauari in consciencia non
oportet: pro hoc in simili: nam si quis alicui teneret
in .v. solidis et per modum muercis .xx. centum vel mil
le marcas liberaliter ei daret: nunquid talis debet
bene supponere quod de .v. solidis alias soluendis quod
tutus esset: est enim deus infinitum liberalior et
clemencior hominibus. Ad idem satis expresse est
Cassianus coll. pa. coll. abbatis theonisi ca. 13
et in multis locis probando quod ieiunia et alia huiusmodi
pro loco et tempore sua sunt et moderanda. **Q**uadra
gesime inquit lege: quod iustus est atque perfectus non te
netur: nec exigui huiusmodi canonis subiectioe: dicitur
est quem perfectio illa que per totum anni spatium delictis
vel negociis secularibus implicatur: ecclesiarum prin
cipes statuerunt ut hac legali quadragesimali neces
sitate constricti hiis saltem diebus domino vacare
cogerentur ac dierum vite sue quos totos quibus fruc
tus quosdam fuerant voraturi per decimas domo
dedicarent. **C**eterum iusti quibus lex non est posi
ta qui spiritualibus officiis non exiguam illam
in decima partem: sed totum vite sue tempus in
pendunt: quia liberi sunt a defiarum legalium ficti
one. **I**ndcirco si eos supueniens honesta et sancta
necessitas coartauerit: audent stationem ieu
nii absque ulla disceptatione laxare: non enim decima
rum ab eis exiguitas mutuetur qui omnia sua

domino suo secum pariter obtulerint: quod p-
fecto absq; summo fraud reatu facere ille non
poterit: qui nichil volūtarie offerens deo inex-
cusabiliter soluere decimas suas legis necessi-
tate compellitur. **I**llud tamen verbum **Cassi-**
ani videlicet **Quadragesime** lege qui iust?
atq; perfectus est non tenetur sane intelligen-
dum est: sic videlicet quia non tenetur eam se-
cundum litterā a deo rigide et ouerose obser-
uare: q̄ minus ipsā secūdu v̄tutē epykeye int̄p-
tari valeat pro loco sc; et tempore dummodo
non contra intencionem legislatoris seruare
possit et etiam moderare per quod quidem nō
remouetur quin quātumcumq; iust? de lege cō-
muni seruare teneatur precepta ecclesie sane i-
tellecta secundum intencōnem precipiētis. **E**x
premissis igitur patet q̄ quis absolui potest
pro tempore a peruo debito per hoc quidem q̄
in eodem genere notabiliter facit vlt ra debitū
maxime in casu quo an illud puum sit ā nō sit
debitum dubitatur. **Q**uinta doctrina: q̄ i bu-
bhis bonorum vita debet alijs esse viuendi r̄gu-
la pro vt tactum est supra ca. pvi. **R**acō est
quia tales secundum v̄tutē epykeye presumi de-
bent habere rectum iudicium. **S**exta doctrina
in hīs que solum sūt mala quia p̄hibita m̄tū

excusat vel in toto vel in tanto consuetudo summo
in casibus ex vi rationalis consuetudinis. presertim
si prescripta fit. est contra ius scriptum multoci-
ens faciendum. **R**atio dicti quia sicut epykeia
est moderatiua vel interpretatiua legum. sic et
consuetudo est optima legum interpres si de positi-
uis legibus sermo fiat. et in de vita anime dicit. **C**a-
cell. omnis lex humana vel positiua potest abro-
gari. in eo quod non necessario participat cum na-
turali et diuina hec autem abrogatio fit per con-
suetudinem oppositam. **I**uxta quod dicunt iu-
riste et verum est. quod **C**onsuetudo est optima le-
gum interpres nec vnumquam dicenda est corrup-
tela nisi ubi legem diuinam aut naturalem lede-
re conuincitur. **N**am sicut consuetudo dicitur al-
tera natura. sic lex consuetudinalis quasi lex na-
turalis habunda est. **F**it tamen abrogatio eius
sicut aliarum constitutionum per expressam et
interpretatiuam reuocationem factam ab illo qui
condendi habuit potestatem. **F**it deique abroga-
tio causa manifeste dampnitatis si lex ista ser-
uaretur. patet hec omnia ex descriptioe et obici-
oibus legis bene. quam honesta esse debet iuxta possibile
iuxta naturam et consuetudinem. primum loco tunc quod con-
ueniens. necessaria vtilis et manifesta ut habet ex
dictis. **E**x hijs liquet quod constat. quod temerari

um est et in quibus uelle omnia decreta siue ec-
clesiastica siue ciuilia ab omne tempus ab om-
nem gentem et patriam extendere. Quoni-
am lex que pro vno tempore aut loco aut per-
sonis esset utilis esset in alijs loco tempore et
personis impossibilis at dampnosa immo uelle sic
omnia statuta stabilire hominum est deliracium
et quasi contendendum ut opposite leges simul
obseruentur. Preterea positum est in decre-
tis d. iij. q. leges instituuntur cum promulgantur
firmantur cum moribus utentium approbantur
Igitur per argumentum a contrario sensu
si moribus utentium nequaquam approbantur ille
nullum habent firmamentum et ita populus ha-
bet multum in sua potestate dare robur aut tol-
lere presertim ab initio. Quantum autem de
tempore sit necessarium ut consuetudo uel legis
habeat uel arrogare habeat legem. Dicim?
inquit ubi non est taxatum tempus a legibus
alijs debet fieri abrogatio pro ut sapiens iudi-
cabit nunc tardius nunc citius iuxta necessita-
tis aut utilitatis qualitatem. Verum tamen quia
consuetudo est altera natura leges assuete et que
si iam in natura uerse non debent absque manifesta
necessitate uel utilitate uel tolli uel mutari
Septima doctrina homo potest informari

conscienciam suam dicit pe. de. pal. super. iiii.
b. xvij. q. vbi homo non peccat mortaliter. nū
q̄ incurrat sententiā excommunicatōis iuris
excommunicatō enim debet esse ī ecclesia sicut
ouis debet esse in ouili. quod est necessariū ab
lōntum gregis. licet videatur nocuum vni ouī
Si enim ovis moribida est. aueretur si potest. si
non potest. expellatur. ne tot⁹ grex inficiatur
et sic vt ouile cristi sit sanum non morbidum
quando vna ouis mortali morbo laborat. moni
cōmib⁹ moueatur. **S**i autem per contumaciā
appareat insanabil⁹ plaga eius. tunc ab ouili
abicienda est ne contagioē pestifera plurimos
perdat. Un ap⁹. i. cor. v. Ego enim huius modi
tradidi sathane in interitum carnis. vt salu⁹
fiat sp̄ritus eius scz et aliorum. Ex quo sequit⁹
q̄ excommunicatio non nisi pro mortali pecca
to debet infligi. quia ille solus iudicio ecclesie
prescindendus est. quo iudicio dei creditur pre
cisus. **U**nde cum sententia iuris non
sit iniusta. possit homo informare conscienci
am suam. quot vbi homo non peccat mortali
ter. numquam incurrat sententiam iuris qui
a iniuria dicitur esse. quod non iure fit non
autem debet vnde iura nascuntur. vnde nasci
iniuriosa excommunicatio. vnde cum sit iniurio

sa excommunicatio que fertur sine mortali. ideo
non est sententia iuris ubi non est mortale pec-
catum. Octava preterea doctrina potest abbi quod
trahit Joh de camba. in libro de culpa et gratia
2. q. xv. circa finem materie tercie conclusionis
ubi contra eos qui dicunt ex consuetudine
teneri quolibet pro peccato mortale etiam dicitur con-
fiteri ante eucharistie sumpcionem sic dicit. Si
inquit esset de hoc consuetudo etiam generalis
et vim legis habens. tamen illa vim legis non
excedit. et in obligando vel in artando. et ideo in
quocumque casu pretermittens facere hoc quod
lex ipse possit excusari a peccato. puta si hoc
faceret sine contemptu et per virtutem epyke-
e qua ratione periculi alius considerati po-
test quandoque fieri contra verba legis. secundum
quod pulchre declarat. sanct. tho. 1. 2. q. xcvi. ar-
ti. vi. et 11. q. xix. arti. i. In eodem casu vel
consimili possit pretermitti talis consuetudo
absque peccato. puta si etiam pretermitteretur
absque contemptu. et per virtutem epyke-
e attendendo periculum anime ratione nimie involucio-
erronee consciencie. unde esse hosti. de consuetu-
dine. ca. i. circa finem dicit sic. Generaliter
tibi tradit ubi quique consuetudine servata ani-
ma piclaretur non valet hec hosti. quod po-

est intelligi vel simpliciter vel in casu & quare
ut hec Joh de cambaco.

Capitulum xxij. ad sciendū quomodo precep-
ta diuina et humana ligent diffiniunt leges
diuine et per nouem conclusiones fit precepto-
rum aliquorū interpretacō.

Quē ut scrupuloh p pceptanō ultra
quam necesse sit se artari putēt. de
eisdem quomodo ligent q̄ntum. q̄
ubi et qualiter nōtande sunt primo
diffiniciones legum seu preceptorum. Cancell.
dein .ix. cōclusiones eiusdem. Est igitur lex m̄-
tplex quedā eterna siue prima. alia natural̄
hominū alia diuina hominum. alia priuata. a-
lia positua alia ciuilis et temporalis. alia ci-
uilis et spiritalis. alia caritatis. Lex enim in
genere est recta racō practica secundum q̄ mo-
tus et operacōnes rerum in suos fines ordina-
te regulantur. Vel est ipsa talis regulacō in q̄
cumq;. Lex eterna seu prima est beneplacitū
seu voluntas suprema domini dei prestituentis
rebus a se conditis fines suos et motus et opeā-
cōnes ad illas. Lex naturalis hominum est
dictamen legis practici. quod natus est habē
q̄libet hō nō ipedit? i usu rōis nec d̄spone cor-
poris nec ex d̄spōsicōe vicōz. Lex d̄ima p̄pe ē in

hominibus et est lex per diuinam clemenciam ac-
cepta ad regimen plurimorum pro fine beatitu-
dinis principaliter ordinata. **P**rimum poi-
tur ad differentiam legis priuatae. **A**liud poi-
tur ad differentiam legis iudicialis in anti-
qua lege. **L**ex priuata est per diuinam reue-
lacionem accepta ad regimen persone singula-
ris vel paucorum. **E**st autem diuina reuela-
tio illuminatio humane nature rationalis ad quod
habendam vel modum habendi ipsa de commu-
ni cursu sibi indito non attingit. **L**ex huma-
na siue posita est lex per rationem ex lege na-
turali deducta in consequentijs probabilibus
ad finem debitum humane creature. **D**icitur
autem probabile quod pluribus et maxime sa-
pientibus apparet verum. **L**ex civilis et tem-
poralis est lex humana ad finem naturalem so-
cialis vite bene regende immediate vel principa-
liter ordinata per illum qui curam communitatis
gerit sufficienter promulgata. **S**ed lex ciu-
lis et spiritalis est lex humana ex principijs
creditis vel ratione notis probabiliter deducta ad finem
supernaturalem immediate et principaliter or-
dinata per illum vel illos qui curam habent
communitatis sufficienter promulgata. **I**n his omnibus
pro regula tenendum est quod omnis obligatio

Finaliter reducitur ad dictamen liberi arbitrii
diuini. sic volentis obligare creaturam. quod dic-
tamen nobis innotescit vel in lumine fidei et gra-
tie infusarum vel in lumine naturali signato su-
per nos. vnde practica iudicia rationis habemus
aut per lumina scientiarum diuinarum quam humana-
rum ex duplici lumine priori emanantium aut
postremo per experientie multiplicis lumino-
sum documentum. per quod fit ut virtus quam ars certa
us operetur. Est etiam hoc aduertendum quod in princi-
piis moralibus fit processus quandoque a nocentibus
ut quasi a posterioribus ut ex hijs que videmus
in humana politica assurgendo ad diuinam le-
gem quamque fit extra a priori. considerando eas leges
quae naturae sunt nocentes. quales est lex eterna hijs
premissis est hec conclusio prima. Solus deus
et nullus alius absque commissione eius potest di-
recte et per se obligare aliquem hominem etiam sibi
subditum. absque eius consensu libero ad actus interius
res et latentes habendos. Solus quippe deus
potest de talibus iudicare alij autem non nisi ex eius ma-
dato et reuelatione. hoc tantum de exterioribus. No-
tante vero dicitur directe et per se et absque con-
sensu libero quia indirecte et per accedens vel ex
consensu subditi hoc potest fieri nisi ab interiori pro-
cedat. Secunda conclusio. Quoniam rationabile est ut

Nullus homo aliquis precipiat nisi illud de quo
potest agnosce re iudicialiter secundum modum
suum in foro osu. **H**icco finis et intentio le
gislatorum non cabunt sub obligacione subdito
rum sed tantummodo operationes exteriores
preceptorum. **E**t ita dicens horas aut ieiunans in peccato mortali aut intentione sinistra
vel absque intentione absoluit se a precepto eccle
sie sed non apud deum. **D**e negligencia au
tem peruersa que intentione sepius excusat. **T**er
tia conclusio dispensacio prelatorum que est iu
ris comunis quedam relaxacio seu mitigacio lo
cum habet precipue circa particulares casus et p
sonas singulares quoniam aliqua statuta sunt
pro communitate que huic persone vel illi et in il
lo casu vel in illo non ita congruere dinoscuntur.
Quarta conclusio Consentire censendi sunt
superiores salt em interpretatiue in abolicione
legum suarum posituarum quando passim eas
diu non obseruari scire possunt et nec verbo nec
facto reclamant. **Q**uinta conclusio lex non in
stituitur nisi dum promulgatur neque vigore ha
bet nisi cum moribus vtencium approbatur et
hoc si sit lex pure positua ad populi regimen
secus de diuina atque naturali dicitur contra que
non est prescriptio vel ad oppositum consuetudo

sed tantum corruptela. **Sexta conclusio** In
omni lege quantumcūq; positua bene institu-
ta aliq̄d est de iure naturali et diuino. vt q̄ ex-
pedit homines legibus regulari q̄ qui potes-
tati resistit. dei ordinacioni resistit et similes.

Septima conclusio discernere ius diuinū
et naturale a posituis. sicut est difficile. ita
maxime necessarium est et vtile in omni doc-
trina morali et politica et hoc fieri perfecte
nequit absq; sacra sapientia que legibus eter-
nis innitur atq; fundatur &c.

Octauo con-
clusio ecclesiastici prelati respectu preceptorū
diuinorum et regule euangeliste nullomodo cō-
ditores sunt. sed dūtaxat quidam interpretato-
res expōitores. precones. doctoresq;. **Nonā**
conclusio. Interpretacio et limitacio vel expōitō
prelatorum in lege diuinā. quam diu prelati
non cognoscuntur ab vti sua potestate. suscipi-
enda est reuerenter tamquam lex dei. abute-
tur autē si manifeste imponerent onera nimis
grauia ceruicibus populi xp̄istiani. vt si ad
festiuādum quotidie vel ad statuta qualia ha-
bent religiosi omnes passim restringere quere-
rent.

Capitulum
xxij. declarat peccatorum mortalium et venia-
liū differēciam et diffinicionem et appetentem

Dicoimbe quia timorate consciencie scire vellent in quolibet casu vbi esset peccatum mortale et vbi veniale vel nullum. **I**taque quid de hoc sciendum sit estat declarandum. **U**bi notandum secundum stho et alios circa d. xliii. p. i. qd oē peccatum est deuiacō ab aliqua lege naturali vel diuina vel quāq; alia lege recte posita et q̄ a omnis lex habet vim coactionis per penam alioquin frustra ferrentur leges si eas liceret impune transgredi. ideo secundum vnāquamq; legem illud peccatum dicitur mortale quod pena mortis dampnatur. Veniale vero quod leuioei pena punitur. **U**nde Augustin⁹ omel. vii. super Job. dicit qd crimen est quod dampnationem meretur licet autem p̄pe mors sit priuacō vite corporalis tamen ad quādā similitudinem priuari finaliter diuina visione et incurrere penā gehenne mors dicitur et sicut ipsa visio vite dicitur per cristum. Job. xvii. hec ē inquit vita eterna vt cognoscant te vnus quisq; enim dicit vitam suam consistere in eo in q̄ delectatur. ideo p̄pter summam delectacionem que est in visione beata in ipsa dicitur vita nostra consistere et in eius priuacōne cum afflictione gehenne mors. **S**ic igit q̄ ad theologos

quozum est considerare humana opera quati⁹
regulentur lege diuina. peccatum mortale dicitur
quo quis meretur hanc penam. **S**unt autem
quedam peccata mortalia ex genere actus
quedam venialia ex genere actus. uocando ge⁹
actus rationem. q̄ sortitur act⁹ ex materia vel
obieto. et sic veniale distinguitur contra mor-
tale iuxta distinctionem materie in q̄ peccatur
hoc modo. quia peccatum est quedam infirmi-
tas anime et ideo sicut in morib. morbo dicitur
ille mortalis q̄ infallibiliter inducit priuacionē
uite corporalis. **S**ic in peccatis illud dicitur
mortale. quod inducit priuacionem principij
spiritualis uite. veniale autem dicitur illud qd
talem priuacionem non inducit. **P**rincipium
atē q̄ uiuimus spiritualiter est caritas. p̄ q̄ hō
ordinatur bene ad deū et ad proximū et ad se
ipsū. et ideo illud est peccatū mortale ex gñe suo
qd̄ repugnat dilcōi dei. proximi a sui. **D**ei ut
facere cōtra spē fidē et caritatē. p̄uiciū omittē
et filia q̄ ad tps et alia sac̄ q̄ p̄cipiūt in p̄mis
ib. mandatis decalogi. prox̄i sicut de hōre pa-
rētū. homicidio mechia. furto. et falso testioni-
o. et similia. q̄ sūt cōtra p̄ximū. **S**ui uero ut i
actib. interioribus qui comprehenduntur i vl-
timis duob. mandatis scz non cōcupisce rem

proximi tui et v^l q^d hec enim et similia que
peruertunt debitum ordinem subiunctionis ad
deum et fedus humane societatis ad proximu
ppter quod ex genere suo sunt mortalia peccata
quando vero voluntas peccantis fertur in illud
quod in se quidem continet quada inordinacione
et tamen non contrariatur dilectioni dei aut
proximi nec tollit ordinem debite subiunctionis
ad deum nec fedus humane societatis ad proxi
mu sic vbu ociosu ris⁹ supflu⁹ et similia talia
dicuntur venialia ex genere. **Ab hoc videtur**
accedere dictum. sicut. de sa. vict. li. de differe
cia peccati mortalis et venialis vbi dicit. Mor
tale peccatum est quod a quouis non potest co
mitti sine gradi corrupcione sui sine graui lesi
one proximi et sine magno contemptu dei. Ce
tera vera omnia videntur michi venialia. sup
quo dicit. Aureolus qdli. ij. q. xv. **Ex isto**
videtur posse accipi qd mortale est inordinacio
gradis valde ac p hoc opposita ordinacioni no
pue sed magne et necessarie ad finem conseque
dum. veniale autem deordinacio leuis et pua
est et per hoc opposita deordinacioni vtili siue
congrue vel accomode. non autem ad attinge
dum finem necessarie. Ab idem videtur esse
sanct. tho. summa contra gentes li. 3. ca. xiiij

hic dicens. **P**ecātur mortaliter quando totaliter
intencō mentis abrumptur ab ordie ad de
um. qui est vltim⁹ finis bonorum. In eo enim
qui peccat mortaliter omnino auertitur inten
cō voluntatis a fine vltimo. In illo autem qui
peccat venialiter manet intencō conuersa ad fi
nem sed aliquantulum impeditur ex hoc q̄ plus
debito inheret hīs que sunt ad finem hec tho
et ibi ex itencione conatur tradere differenciā
peccati mortalis a veniali. **D**ifferunt igit̄ mor
talia peccata a venialib⁹ similitudine multorū
actuū aliorum defectuosorum. videlicet sicut cō
mestio cibi mortiferi a non mortifero. sicut vul
nus letale et incurabile per naturam a cura
bili per naturam sicut infirmitas certitudina
liter mortem inducēs ab infirmitate vitam nō
priuāte. sed sanitatem p̄ parte adimēte. sicut
offensa p̄ qua quis ab aliqua ciuilitate perpe
tuo exilio et carceri dāpnatur ā morte plectit̄
ab offensa q̄ temporalem penam mētur sicut
act⁹ q̄ oē lumē ocul⁹ subtrahit̄ ab actu q̄ oculi
p̄ mediū subtile lumen ituctur. sicut infectio ra
dicis arboris alicuius a lesioē ramusculi alic⁹
i eadē arbore et sicut cursor i via vadēs i cōtra
ritū termino ad quē ad eum q̄ versus terminū ad
quē vadit claud⁹ stās v̄ paulisp̄ a via deviās

¶ Capitulum **xxiij** q̄ **¶** per peccatum mortale caritas perditur et q̄ scire non possumus semper ubi sit peccatum mortale ymmo quam periculosum sit illud diffinitè ostendit

Hæ premiffis et p̄ eorum latiori manifestacōne ponantur conclusiones
Prima conclusio habit⁹ caritatis est vita anime patet per **Augustinū** **iiij** de trinitate c. **ix** dicentem mors spūs est a deo deseri mors autem corporis a spiritu deseri **N**ec intelligas deum superare ab anima absolute est enim aliqualis presencia dei spiritalis anime ipsi secundum aliquem effectum dei spiritalium p̄ quē deus animam viuificat talis autem effectus est caritas quia nullus effectus sine caritate valet vt dicitur **i corinth** **xij** **S**epatur autem deus cum effectum talē sui subtrahit **S**ecunda conclusio n̄ actus de genere moris i habente vsū rōis ē simpliciter i differēis neq; quo ad bonitatem moris nec quo ad meritum vel demeritum saltem boni temporālis satis patet per **sanct. tho.** prima. **ij. q. x.**
Ideo qui minima negligit paulatim decedit et in maiora plabitur **P**am veniale peccatum et si non perimit de per se vitam gracie que est vita prima infirmat tamen opeacōnū

eius q̄ est vita anime secūda et ad mortē si mlti-
plicetur disponit retardat q̄ a profectu mēti
ti et ab acceleracōne visionis dei. In via enī
dei non progredi regredi est. **Tercia conclu-**
sio. Deus vitam ab anima non subtrahit. nisi
anima prius vitam deserat p̄batur per aug⁹
in de vera et falsa penitencia. dicētem ante finē.
Deus cui incipit semel benefacere nisi deliquere
rem⁹ cum eius q̄ beneficium qd̄ omnino nost⁹
est. cum prior sit inspirando. cogitur ex necessi-
tate iuste minime meminē posse prius relinq̄-
re. Non enim sui est relinq̄re nisi relinquet̄ m-
se. Idem in de natura et gracia deus nō deserit
nisi deseratur. vt pie iuste q̄ viuatur. Et. iij. de
ci. dei ca. xij. Aliquando anima deseritur vita su-
a. que illi deus est. non deserta est vt desereret
sed vt desereretur deseruit. ad malum enim pri-
or est voluntas eius. ad bonum. vero prior est
voluntas creatoris. **Quarta conclu-**
sio. licet in multis scire teneatur. quis vbi
committitur peccatum mortale. **N**ul-
lus tamen tenetur scire nec scire potest.
specialiter in omnibus difficultatibus an i-
bi sit peccatum tale. **P**rima pars
patet ex prima parte capitulo. quarto et quī-
to alias enim ignorans ignorabitur. **S**ecunda

patet de multis materis. ubi doct. contra
ria opinantur. Illud etiam sentite videtur
Augustin⁹. xxi. de ci. dei. ca. vi. d. Quis iste
sit modus et que sint ipsa peccata. que ita im
pediunt peruenconē ad regnū dei. ut tamē sac
torum amicorum meritis impetrēt indulgenti
am difficilimum est inuenire. periculosissimū
est diffinire. Ego certe vsq; ad hoc tempus
cum inde satagerem ad eorum indaginem pue
nire non potui fortassis et ppter ea latēt ne stu
dium proficiendi. ad omnia cauenda peccata
pigrescat quoniam si scītur que vel qualia sit
delicta pro quibus etiam permanentibus nec p
fectu vite melioris absumptis intercessio sit i
quirenda sanctorum et speranda eis secura se
obuolueret humana segnicia nec inuolui talibus
simplicamentis nullius vtutis expeditōne cura
ret. Quinta conclusio valde piculosum ē dif
finire aliquid esse peccatū mortale nisi hoc cō
stet multū euidenter. patet hoc per prefatam
Augustini auctoritatē ubi dicit difficilimum ē
inuenire. periculosissimum est diffinire. Unde
sanct. tho. qdli. viij. q. xv. dicit. Omnis qstio
in qua de peccato mortali queritur nisi expres
se veritas habeatur. periculose determinatur. q̄a
error quo non creditur esse peccatum mortale

quod peccatum mortale est conscienciam non eg-
cusat a toto sed forte a tanto quod intellige ut
capitulo secundo dictum est et p. i. ca. iij. et. v.
Erroꝝ vero q̄ credit eē mōle qđ mōle nō ē cō
scienciam ligat ad peccatum mortale **P**recipu-
e vero periculosum est ubi veritas est ambigu-
a. **U**nde **C**ancellarius de vita anime dicit doc-
trina salubris pro doctōribz theologie est ut
non sint faciles asserere actiones aliquas aut
obmissiones esse peccata mortalia presertim
sub verbo vniuersali et dum predicandum erit
ad populum. **A** litterato inquit et expto viro
accepit pernicōsum esse in omni arte vel doctri-
na assercionem audacem et extremam maxie
ubi obseruatio communis obmittatur obuiat
qz. **I**taqz debet quilibet numquam obliuisci
quam incerta est sciencia nostra ita ut idē ho-
mo sepe breui momento temporis nunc in hāc
nunc in oppositam feratur sentenciam. **F**it
preterea quandoque ut per tales asserciones
publicas nimis duras generales et strictas
Presertim non certissimas nequaquam
eruantur homines a luto peccatorum sed in il-
lud profundius quia desperacius immerguntur
Varij preterea casus sūt et q̄i infinite circūstā-
cie pro quarum diuersitate diuersificari de

bet iudiciū. ita vt vir possit aliqua i moribus
regula tradi que in particularibus casibus excep-
tionem non admittat. Demiq; generantur ex
hinc scrupuli inquietiūi cōscienciarum simpli-
cium vt in eis sit solidum nichil. Nam et si
beatus est vir qui semper est pavidus et qui ve-
retur omnia opera sua obseruandum tamē est
summo opere illud tēre canum ne quid nimis
et vt idem loquitur ne in serpo nobū q̄rat ne
quoq; eis improperetur illud eiusdem. Quid
si celum ruat. Demum quoq; quid p̄dest ym-
mo quid non obest coartare plus iusto manda-
tum dei quod est latum nimis quid insuper ex-
pedit amari? graui? q; reddere illud iugum ē
quod suaue est et onus eius leue. Nam et si
contemptus ex hac laxacōe apud quosdā im-
bos maior oriatur habentes velamen malicie li-
bertatem. Ast apud alios bene institutos sc̄i-
arum resonabunt actiones. prestabitur etiam
sedulius obsequium domino et patri tante mā-
suetudinīs cuius mandata grauiā uon sunt et
qui vult nos non temptari et non grauari sup
illud quod possumus. Sequitur ex premissis
q; stulte querunt qui petunt distinctionem at
differenciam peccati mortalis a veniali per re-
gulam generalem facientem particulariter et

infallibiliter scire de quolibet actu si est mortal
aut venialis. patet ex premissis. Et illud sic of
tendit Cancellarius vbi supra. Tales inquit
petunt. ac si quererent a medico doceri se vno
verbo regulas generales de omnibus morbis
et venenis. et abis et vulneribus. quando. et qua
do non mortem inferrent. Et certe ad singula
circumstantias et ab particularia legis precep
ta diligens nostra consideratio descendat oportet.
quibus perpenhis loquendum est vt sapiens
iudicabit. Idem cibo exempli gratia none que
so pot vni mortem certam alteri leuem egritu
dinem inducere vide qd venenum foetissimum
mortis inductiuum ipsi copositores tyryace ad
mortis euasionem conficiunt. Porro diuer
sis hominibus. ymmo eidem homini varijs tem
poribus quis nesciat eundem cibum nunc saluti
ferum fieri nunc mortem celeriter operari.

**Capitulum xxxv. dat sex regulas vniuersales
ad cognoscendum pccā mortalia.**

Ed quereres quid igitur pderit doc
rina vniuersalis super talibus agnos
cendis. Respondetur qd plurimum
pdest per omnem modum. Nam regu
le gnales fundametalit tradite dū ad pticulā
a ventū ē. oñdūt qd de singularibus iudicandū

fit. **S**ingulares quippe ab regulas illas
niuersales resolueret conuenit quo facto veritas
illucessit. Carens autem noticia huiusmodi
regulatum vniuersalium quando precor poterit
hijis resolucōibz vti quomodo mensurabit ad
regulam qui regulas non habet proderit tamē
nō negamus circa spēs peccatorum regulas ap
ponere speciales sed hoc alterius consideracō
nis est nunc tamen super regulas vniuersales
quasdam tactas precedenti ca. 7. p. 11. ac. p. 11. po
nentur adhuc alie. p. v. a cancell. 7 ab alijs the
ologis notabilibz tradite. **E**st igitur secun
dum cancella. **P**rima regula q̄ nullum est
peccatum mortale actuale absq; cōsensu libero
racōnis vere vel interpretatiue Interpretati
uum autē cōsensum dicimus esse dum habuit
racō tēpus deliberandi et refugiendi ea circa
que vitāda p̄uigil esse tenebatur qualiter dī
cit lex forens. Quod qui tacet consentire vi
detur dum scilicet repugnare deberet. Cō
sensus tamen solum in actum venialiter malū
est tantummodo venialis. loquendo de veniali
ex genere suo. vt est verbum ociosum. **S**ecū
da regula. Non quilibet tenetur scire de quoli
bet peccato mortali an sit tale. licet expediat
istud inquirere 7 scire iuxta vni? anijlq; vics

et statum et plus ecclesiasticos quam laycos
Et inter ecclesiasticos prelati ex officio tenen-
tur q̄ sint parati omni poscenti reddere ratio-
nem de ea que in eis est fide et spe. Tercia re-
gula est q̄ comparatio peccatorum ad invicē
secundum gravitatem maiorem ⁊ minorem ge-
neraliter sumi nequit nisi compentur in gene-
re suo et ceteris parib⁹. Quoniam secundum
alias circumstantias pticulares se habent plu-
rimum vt excedencia et excessa. Quarta re-
gula quantificatio peccatorum a posteriore su-
mi a pena licet non sufficienter vsq; quaque
Et a priore penes genus obiecti et intencōne
finis et libidinem seu conatum voluntatis ma-
iorem vel minorem et causam motiuam temp⁹
et locū et penes dampna inde sequencia q̄ pec-
cans preuidebat aut preuidere tenebat. Quinta
regula bonitas moral⁹ sumitur ex obiecto. S;
totalis bonitas moralis specialit⁹ dependet ex
circumstantiis finis et aliorum finū adunatis
Maliciā vero ex vni⁹ aliarū circumstāciarū carēti-
a poi⁹ r̄sultat. Ceterū bonitatē ḡtuitā et meri-
torīā grā ḡtum faciēs operatur. Sexta re-
gula. Omnis actus cuius finis intentus ē pec-
catum mortale. mortal⁹ ē siue intēdat actu vel
habitu. q̄d scitur si operans interrogat⁹. aut

hoc facis et adhiectens tandem respondebit ad
hunc finem feci. **S**eptima regula actus qui
aliunde non esset mortalis et fit propter finem ve
niale. videtur esse solum venialis nisi forte
prestitatur finis ille ut vltimis et quietas et
non solum ut incidens et minus principalis ac
tu vel habitu. **O**ctava regula nullum etiam de
siderium rei. illicitate factum tamen sub condicione
actualiter vel habitualiter adhibita. est de per
se mortale delictum. **D**e per accidens. tamen
propter appetitus sensualis comotionem nimiam
qua scienter dimittitur inualescere ex talis de
siderij continuatione libera potest ipsum in mor
talia deputari. **Q**uona regula. **S**i quis moue
tur occasionaliter solum ex peccato mortali ad
aliquem actum faciendum non oportet illum ac
tum esse peccatum mortale. **S**ecus si causa
principalis huius actus esset mortale peccatum.
Decima regula. **E**xponere se periculo
peccati mortalis est mortale peccatum vel
sic agere incertum et dimittere certum in ma
teria morali est peccatum mortale. si tale sit in
incertum quod sit mortale non solum per coniec
turas leues aut ex suspicione trepida et scrupu
losa pueniente ex nimio timore cadendi in vi
a dei. sed intelligitur dum tale est vehementer

et pbabiliter incertum. equē fiat oppositum
vel magis tunc enim illud quod agitur non ca
rebit mortali culpa. aliter non oportet. vt tac
tum fuit supra ca. xi. et xij. Undecima regula
est. **O**mnis agens contra conscienciam edifi
cat ad gehennam. vel mortaliter si consciencia
sit fixa. q̄ id q̄ agitur est mortale. vel veniale
solum q̄ntum est ex parte vnius circumstanc
e. que est facere contra conscienciam. si consci
encia iudicet illud solum esse veniale. **Duo
decima regula.** Nullus est actus adeo mortaf
quin ipse vel sibi similis sit non mortalis si dis
plicet. vel si non placet consensu pfecto et deli
berato. similiter nullum peccatum est adeo vi
ale quin ipsum vel sibi simile fiat mortale dū
plac; hoc ē dū d̄s̄s̄ addit si tñ illd̄ viāle eāt
actus mortalis ex genere suo. et ex eo qd̄ non
habebat ex consensu libero et pfecto venialis red
debat. **T**redecima regula. Multa ex genere
mortalia sunt. quorum similia possunt effici bo
na dum trahuntur extra racōnem suā. que ad
modum dolē deliberate de bono alterius ē mō
le delictum. **S**i vero hoc fiat p̄ zelo iustici
e boni communis cui cōtrarium est tale bonum
iste dolor v̄tus erit. **P**lerumq; etiā multa ex
genere bō essent que ex aliq̄ circūstācia puerfa

hinc mala & speciem mortalem imitantia. **D**e
cima quarta regula nichil est adeo consiliū in
lege euangelica. quin in casu possit obligatori
um esse & ita quilibet vtēs racōne tenetur secū
dum preparacōnem aīni ad quodlibet cōsiliū
vt pnta martirium vel dimissionem omnium
suorum et similia. si & ibi necessitas immine
et hoc agendi obligat insuper quodlibet consi
lium vt non contempnatur tamquam nō sit sa
lubrior seruatio eius q̄ oppositi. **E**t tamen
nullus ita consilijs seruandis astringitur. quin
ab eo aut possit aut debeat ī casu eorum obser
uacō verbalis quādoq; pretermitti. vt de non
habendo duas tunicas. et de prebendo pallio tu
nicam auferenti et similibus. **D**ecima quinta regula
quia ars nō deliberat sicut ex v̄tute agit aliq̄s
quādoq; quasi subito fit ex peruersa assuefacti
one viciosus quasi repente precipiatur. **E**t ī
ta male habituatus ī vicijs vt ī iurando concu
piscendo. odiendo in iudicando. & similibus. fere
demeretur continue sicut virtuoso continuo m̄
tes accrescit vt verum sit qui ī sordibus est sor
descat adhuc & iuste iusticiā faciat ad huc. **D**e
cima sexta regula est de permissiōibus pecca
torum et relaxacōne penarum. videlicet q̄ pe
ne sunt r̄strigēde sic q̄ absq; utilitate reipub

lice vel eius cui infliguntur nec institui nec insti-
tute exequi deberent. et peccant oppositum fa-
cientes. vel eas cum instituerint non tollentes
In omni autem republica tollerari possunt at-
debent vicia q̄ absq; detiori periculo neq; corri-
gi neq; extirpari valerent quādo autem illud
est et qm̄ nō difficile est et sepe impossibile ge-
neraliter diffinire. nisi p̄ vt circumstancijs p-
ticularib; inspectis prelati superiores et sapi-
entes determinabunt. Exemplum est de mere-
tricijs vsuris et similib; q̄ qm̄q; p̄mittuntur
et ita de concubinarijs p̄ loco et tempore stat;
forte esse faciendum.

Capitulū xxvi. docet qm̄ aliq̄d sit peccm̄ i r̄gulā
Religiosor̄ et i alijs statutis hūan̄is et q̄d sit cōcept̄

Sunt etiā alie r̄gule de q̄busdā peccis
q̄ cōtingē possūt eā varios act̄. viz
de scandalo ignorantia et cōceptu. de
q̄b; sit hec. Prima regula. Null̄
agens bene fm̄ omnes circūstācias dici debet
dare scandalū alteri q̄ntūcūq; scandalizee a-
lius. Scandalū enim est dictum vel factum mi-
nus rectum prebens alteri casum ruine. nā in
via omnino recta si quis occiderit non ex scan-
dalo vie sed ex proprio defectu prouenit sol̄
autem ille scandalizat actiue. **Q**ui aduertens

vel aduertere debens alios promoues esse ad
peccandum ex modo suo agendi qui sibi non est
in precepto. nichilominus ipse operari non de
fistit. **S**euis in casibus hic exclusis. ubi ma
litia propria est scandalum gratis acceptum. **U**
bi preterea non est aduertentia nec esse debet
de scandalo alterius et ubi quis ad illud opera
dum teneretur. **D**icitur vero ille ex malicia
peccare sua et scandalum accipere. non ex actu
alterius qui informatus sufficienter de bonitate
huiusmodi actus nichilominus in ruinam vult
cadere ut si ex voto religionis emissio patentes per
sufficientem de religionis perfectione informa
tionem se scandalizari conquerantur. **S**canda
lum est huiusmodi non pusillozum sed pharise
orum. acceptum salic; et non datum. **U**nde qu
libet ab omni actu cui non est constrictus alium
de tenetur desistere quando timet; vel timere debet;
secundum vehementem coniecturam scandalum
pusillozum. quousque de isto conpescendo diligē
tiam compleuerit nisi forte pro communi utili
tate unctio spiritus sancti doceat illud tunc age
dum. ut cristus fecit in publicatione veritatis
sacramenti. **S**ecunda regula de ignorantia
scilicet culpabilis. **I**gnorantia iuris diuini non
cadit in facientem illud. quod in se est. quia scz

talem hominem de necessitate ab salutem que
vires suos excedunt docere immediate parat
est deus. Ita etiam ignorantia inuincibilis excu-
sat in eis presertim que sunt facti non autem
crassa vel supina que puenit ex negligencia scie-
di et faciendi quod in se est. Dicitur autem in-
uincibilis non quia vinci possit. a quo necesse
fit ex ea tunc operari sed quia operans sufficienter
secundum casus euentum diligenciam apposuit scie-
di illud quod nescit de ignorantia vero iuris hu-
mani sufficienter promulgati tenendum est quod
non liberat subditos a pena in foro exteriori
licet frequenter quo ad deum excuset a culpa
quosdam ignorantes. Insuper sciendum quod
damus operam rei illicitae ab se non spectant non ex-
cusant per ignorantiam de peccato sequenti presertim que ad
penas in foro exteriori de rigore soluendas sed apud
deum non imputant ad nouum vel ad magis peccatum sic
interfectio hominis per ebrium non videtur esse non habet cul-
pam maiorem quam fuerit talis ebrietas. De ado-
rante vero adoratione deo debita absolute ydo-
lum vel dyabolum transfigurantem se in angelum lu-
cis seu christum dicendum quod talis a mortali crimine
nequaquam excusat nec hec ignorantia inuincibilis
locum habet sed probandi sunt spiritus si ex deo sunt
Deus si sub conditione implicita vel expli-

ita hec adoratio fieret ubi probabilis coniec-
tura de sic agendo contingeret quemadmodū
hostiam nō consecratam immo lapidem hosti-
e similem casus aliquis licite faceret adorare

Tercia regula est de contemptu hec videli-
cet contempnens auctoritatem superioris non
ex passione vel fragilitate vel ignorācia. s; ex
contemptu qui est principalis causa aut finis
transgressionis sue reus peccati mortalis exis-
tit ut dum quis dicit superiori in eo q; superi-
or ego in despectum vestri hoc agam quod in-
hibetis alias non acturus. Pro cuius verbi
intellectu notat Antis in summa q; cōtemptus
tribus modis fieri potest. Uno modo est app-
ciari rem minus iusto. Alio modo est rē neg-
ligere. et de eo non curare ut cum peccans habet
circumstācias retrahentes. sed eas non curat
advertere. **C**laudit quocq; oculos quodāmo-
do et vertit tergum ad eas. **T**ercio modo est i-
rasci rei tamquam vili. et eam aspernari. pri-
mum est malum. secundum est peius. tertium
pessimū. **D**icamus igit q; in oī peccato ecē-
am veniali committitur cōtemptus dei. primo
modo vere vel interpretative secundus contemp-
tus interuenire potest tam in mortali q; in solo
veniali. **T**ercius contemptus contra deum

precipientem et contra prelatu suu inq̄tu pla-
tus est non videtur vnq̄ fieri cum deliberatioe
oplexa absq; pccō mōzli et hoc vocat̄ p̄pe con-
tēptus. Diligenter tamen aduertendum q̄ re-
fert plurimū dicere aliquid fieri ex cōtēptu. et
aliquid esse cum contemptu. sicut refert aliq̄d
fieri ignoranter. et aliquid ex ignorancia
Dicitur q̄ppe aliq̄d fieri ex cōtēptu qm̄ cōtēpt⁹
ē p̄ncipal̄ cā tal̄ actionis. sic q̄ illo non existe-
te non fieret actio. Ita q̄s operatur ex ignorā-
cia quādo ista non existente nullo modo fieret
id quod fit p̄uenit autem actus nōnūq̄ cū con-
temptu vere vel interpretatiue non tamen ex
tēptu q̄a cōtēptus nō ē in cā. sed vel infirmitas
ā debilitas ā ignorācia ā affectio aliq̄ vicōsa et
libidiosa dñat̄. sicut pccāt aliq̄s qm̄ ignorāt i-
ta tñ q̄ nō mī⁹ oparet̄ qd̄ opat̄. si illd̄ agnos-
cēt. iō palā ē ignorātia tūc nō ē cāz agētē s̄ ē
cūstātē. Ex hīs oīb; p̄z qd̄ nō videt̄ r̄gula ge-
neāl̄ posse suū de d̄stictioē iī mōzle p̄s hoc q̄
ē cē p̄ nō ē ex cōtēptu qm̄ si capiat̄ cōtēpt⁹ p̄
mo mō nō ē necē oēz actū fecm̄ ex cōtēptu esse
mortalem. • Dum scilicet deus aut prelatus
appreciatur minus iusto solum venialiter
et ex contemptu tali mentitur aliquis aut
ociose locatur aut lente resistit primis motib;

Similiter ex h^{is} contemptu pot^{est} euenire q^{uod} uis non ita leuiter nec frequenter sed actus si prouenit deliberate ex deliberatione completa ex tercio contemptu semper est mortalis. **H**oc enim fit quando peccans attendit ad precipientem et ad preceptum eius licitum siue sit deus a prelatus et propter vilipensionem a aspernationem precipientis sui q^{ui} precepti assurgit effrenate ad talem actum faciendum vel obmittendum. alioquin non facturus vel non obmissurus hoc proprie est agere ex contemptu tanq^{uam} si dicat aliquis ego in despectum vestri. et quia sic precipitis. agam oppositum. non tamen omne peccatum mortale. tali restitur circumstantia

Ggidius vero quod li. vi. q. xxi. ubi querit.

An religiosus frangens silentium cum agat contra constituciones peccat mortaliter distinguitur. **E**x contemptu peccat quis dupliciter. **P**rimo si hoc ipso. q^{uia} hoc religioso precipi potest ipse vult contrarium facere vbi maxime apparz contemptus. sicut diceretur aliquis in contemptum et despectum facere contra aliquem quando videretur facere ea que sibi sunt contraria. **S**ecundo dicitur facere in contemptu religionis q^{uoniam} non t^{er} se ad finem religionis et religionem non reuertit nisi q^{uoniam} tantum tamen. vel propter aliam causam. cuius ratio.

nichil curat obseruare de statutis religionis si-
cut dicimus qd aliquis cognoscens uxorem su-
am peccat mortaliter. si cognoscat eam non qd
uxor est sed quia femina. Ille autem cognoscat
uxorem suam ut uxor est. quando nullo modo alij
se uellet coniungere. Ille autem ut feminam qd
coniungit se ei non habens differentiam cui se
coniungat. an uxori. an alteri. Sic et multi in
religione uiuunt. quia non possunt. uel qd uerba
dantur aliter uiuere et si possent sine uerecundi-
a. libenter colla ab onere religionis excluderent
tales ut plurimum. manente tali uoluntate tunc
rentiam ad religionem non habent. Unde tales
pauaricantur religionis statuta ex contemptu. qd
religionem contempnentes nichil curant de re-
ligione obseruare nisi. quatenus possent in reli-
gione tollerari. Si ergo sic frangitur silenci-
um. qd frangens in nullo frenum religionis habens
libenter in alijs contraheret. sicut coniugatus in
nullo frenum coniugij habens libenter alijs con-
iugijs commisceretur. potest esse peccatum mortale. Sed
si quis ex societate per alium in religionis contemptu fra-
gat silentium uel sit pauaricator eorum qd in se non
sunt mala. sed sunt in religione uetata solum propter obliga-
tionem ad penam. non ad culpam non dicimus qd
mortaliter peccet hec Egidius. Satis recordare

videtur. **C**ancellarius ubi supra ubi sic dicit. Si religiosus contempserit regulam suam et sui superioris auctoritatem etiam in hijs que appellamus monitiones seu monitoria et pro quibus sola disciplina ordinis statuta aut superioris est arbitrio derelicta ille peccat graviter. quia et mortuum contempnit et remedium ait bernhardus in de pre. dicens. Itaque si passim et absque pretensione qualislibet ignorantie vel fragilitatis vel impossibile velo sed sola libidine transgrediendi que monita sunt religionis effrenus est ad omnia. velut unus ex secularibus. palam est quod contempnit presertim si super hijs ipse addiderit pertinaciam que excusat disciplinam. sic accipiendum est illud beati bernhardi et aliorum communiter dicentium talia esse criminalia si contempnantur vel si fiant ex contemptu. Caret autem hoc contemptu qui ex fragilitate humana vel quadam levi curialitate fragunt silentium. aut alia agunt opposita hijs que monita sunt. vel secundum bernhardum. factiva precipue quae parati sunt ad disciplinam ordinis. At si dum illa iuste requiruntur ab eis conformiter ad regularem institutionem et consuetudinem bonam in talibus observatam.

Capitulum xxvij docet quando preceptum divi

num sit obligatus ad mortale peccatum et quomodo et quomodo latum sit medium virtutis secundum virtutem epiphany

Ad maiorem autem declarationem quam sit preceptum ad mortalem obligationem et quomodo solum ad venialia per finalis conclusio est huius tractatus. notandum est secundum predictum. Etiam quod quia si mandatum est latum nimis secundum psalmum. Ideo in preceptis quibus libet attenditur quadriplex latitudo. videlicet magna parva minima. magna inquam et parva secundum quas mortaliter et venialiter peccare possumus. minima vero ubi aliquid est consilium solum. minima ubi iam est consueta iusticia quam solum habet in preceptis de quibus agitur dicitur quod preceptum de dilectione debet ex toto corde solum in preceptis profectum et proprie adimplet magis igitur latitudo est infra quam consistit iusticia quam a nobis requirit deus super peccata iurandi odium suum cum reatu mortis eterne. Extra hanc latitudinem non stat ratio quod quod transit et egreditur agendo vel obmittendo ipse in tortuositate peccati mortali sepe elabitur. Hec latitudo magis est medium virtutis quam posuit aristoteles. est visibile tamen signum ad sagittam. Consortium ad hoc loquitur. Oratio est motus in rebus sicut est dei. huiusmodi quod ultra citraque nequit consistere eternum. alia latitudo strictior et parva est infra eorum limites consistit iusticia seu ratio quam a nobis requirit deus mediate vel immediate si voluerit vitare non tamen odium suum cum reatu pene eterne secundum legem.

sed etiam offensam eius quamlibet. aut non re-
tardari. a vita eterna. aut corporaliter non pu-
niri. **E**xorbitatio ab hac latitudine constituit
aliquando tantummodo peccatum veniale. dum
videlicet deuiatio non est tanta quod exeat primam lati-
tudinem. nec ita parua quod maneat infra secundam.
Certum enim est quod in pueris et infirmis et
alijs non habentibus plenitudinem usus rationis
sepe venialia sunt. que apud viros grandiores
merito criminali dicuntur. sicut etiam quedam
ex genere mortalia sunt venialia in alijs homi-
nibus ex defectu plene deliberationis et consen-
sus. ut sunt cogitationes illecebre non moro-
se. **E**xemplum de latitudine prefata duplici
preceptis. Sit enim illud preceptum honora-
re deum et parentes. **P**otest aliquis non honora-
re parentes multipliciter. **U**no modo quia pro
tempore et loco quibus honorandi sunt ipse dum
cogitat de eis spernit eos consensu pleno et de-
liberato. aut scienter cum deliberatione perfecta
ista tunc obmittit. que ad honorem debitum pro-
tinent erit enim hec latitudo precepti sic expli-
cabilis. **H**onora deum et parentes loco et tempo-
re quibus cogitabis de eis sic quod consensu perfec-
to et deliberato eos nec malignanter in hono-
res nec honore suo voluntarie scienter atque no-

tabilitate p̄uilegii. **Q**uis q̄s exierit hoc mediū v̄
tutis eam q; latitudinē ille p̄f̄cō tenebitur re?
deuicōnis tortuose et criminalis. **A**t v̄ro qui
a cōtingit aliter ihonorare deū ⁊ parentes. **E**
rit rursus alia latitudo p̄cepti sūpta p̄ epykey
am ex alijs circumstācijs potest itaq; inhono
racō talis contingere. que non erit notabil̄ ma
licie in genere suo vt leuis gestus aut risus at
verbum aliquod min⁹ sobriū ī presencia sac
torum deī aut parentum suorum eciam cum de
liberacōne. et dum actual̄ ad ista habetur consi
deracō. potest nichilominus talis inhonoratio
reperiri q̄ licet ex se sit notabilis. caret tñ con
sensu pleno moroso et deliberato ob etatem in
firmi tatem ignorantiam surrepcionem non fa
cientes primam inhonoratiōem. **D**um tamē
absq; scandalo fiat aliorum. quis audeat culpe
mortalis arguere. **S**ecundam similiter nullus
opinor mortalem accusabit. **I**ta in omni fere
precepto reperire est. **E**x hinc eciam elicitur e
uidens necessitas v̄tutis illius quam **A**ristote
les epykeyam appellat. **C**uius est conside
rare nedum preceptum de se sed circumstanci
as omnes particulariter ipsum v̄sticiēs. **D**e
quo dictum est capitulo xix. supra. **E**x hīs
p̄sequenter habent̄ moī concordandi rigorem

iusiicie atq; seueritatem discipline cum leuitate misericordie et fauorabilis indulgentie. ymmo necesse est vt in omni actu nostro vt alterutrum contemus deo iudicium et misericordiam. **A**lioquin iusticia in iniquitatem et seueritas in credulitatem conuertetur quemadmodum si quis puulum filium suum dampnae vellet ad carcerem quia puerili ira motus matrem percussit. **I**ta de ebrio fatuo aut inaduertente quis non cognoscat hanc penam esse in iustissimam quam in alium grandeuum sobrium et deliberatum liceret inferre. quare concludit qd preceptum si sub primo latitudine explicata cogitatur aliter obligat quam sub secunda. **P**rima latitudo proprie vocatur preceptum. **S**ecunda vero mandatum statutum ordinatio vel magis apte vocatur monitio quod sonat vt ratio sit puigil vt nec venialibus deturpetur. **S**i etiam patet qd est quedam lex inter preceptum et concilium que lex plus ligat quam consilium. et minus qd preceptum tanquam si diceremus in omni pollicita illam legem dumtaxat esse preceptum cuius transgressio secundum omnes circumstantias pelsata extremo mortis supplicio plectenda censetur. **N**li vero legi monitionis nomen appropriate dicitur cuius transgressio circumstantiis omnibus pōde

tatis veniam habet at temporalē solam puni-
tionem demeretur.

**Capitulum xxviii. filē docet de votis iuramen-
tis et preceptis cōmunibz.**

Equitur ex prehabitis hec .i. regula
generales sicut in preceptis. ita i vo-
tis saltē cōmūibz et i iuramētis ac
inobediā duplex illa latitudo p̄dca
intelligēda est. Sic q̄ nō oīs vti oīs ā iurā-
ti vel alia trāsgressio est peccm mortale. Iuramē-
ta enī ⁊ vota talia ita nūq̄ p̄feruntur absolute
quin interpretacōnes. condicōes. glōs ā civiles
intelligēcias suscipiāt vt sapiēs epikes iudica-
bit hoc enim iam supra p̄batum est. c. xix. ad
idē sūt iura plura. Ad idē ē rō ex sac̄ scriptura
sūpta. **Cū** enim finis oīs legis sit caritas s̄m
ap̄. i. thi. i. **Cū** preterea religioēs et auctozita-
tes p̄latorū date sint ad edificacōez corpis xpi
misticū. non ad subuersionem et illaqueacionē
fidelū se qz eis submittenciū. q̄s audez dicere
aut cogitare q̄ sancti viri sancto spū pleni su-
pra iūgum cristi suave et facilitatem legis sue
adocere voluerint on⁹ grāde tot et taliū ostitu-
tōnum sub obligatione. pari ad precepta pure
dīna hoc est s̄b reatu pena dāpnacōnis eterne.
dēm est autem in votis cōibus notanter. quia

secus est de particularibus votis quia vota in a
munitatibus interpretanda sunt magis ad intē
tionem communem que illic habetur aut habe
ri debet q̄ ab particularem intencōnem vouētis
• Vouens autem particulariter in re ppria
sicut est actor iuramenti. ita est suus interpre
tator ex intencōne pp̄a. q̄nvis intencō si sit pa
lam erronea aut stulta peccet certe nec ad vo
ta ligat implecōnem ymmo q̄ superiori aucto
ritati semper reseruetur habet vsus vniuersal
ecclesie. Secunda regula generalis. sicut nō
omnis profitens euangelicam regulā vel legē
et ad obseruacōnem sui se obligans quod fit in
baptismo peccat mortaliter in omni trāsgres
sione cuiuscumq; i eadem ege contenti. sic nec
omnis profitens alicuius religionis regulā vt
iuratus statuta alicuius communitatis peccat
mortaliter in omni transgressione cuiuscumq;
contenti in regula vel statutis. Hancō est qui
a sicut in veteri lege. sic et in noua sunt multe
traditōnes que quādoq; precepta. quādoq; mā
data. quādoq; iustificacōnes. quādoq; leges di
uine nominantur. Quarum tamen aliquę
sunt precepta stricto nomine. Alie monicio
nes ymmo alie consilia solam. et alie iusticie a
summata. eodem modo est in regulis q̄ statutis

religionum. Est igitur tertia regula solatori
a hec. q̄ institucōnes humane non dñt tales ī
terpretacōnes aspernari. q̄les iuramenta et vo
ta secūdū corde doctorū sententiā recipiūt etiā
dū p̄ferūtur absolute. Alioquin enim in laq̄u
et magnū salutis dispendiū verterentur. Sed
argueres sic. Omnis violans iuramentum at
votum peccat mortaliter. quia piuriū ē mortu
ferum. s̄ ioh̄s vel mōchus iurat omnia seruare.
q̄ sūt ī regula nō enim fecit exceptiōem. ergo
in oī trāsgressiōne huiusmōi voti et iuramēti et
obediēcie peccat mortaliter. Respondetur cō
cedēdo maiorem. s̄ negādo minorem viz q̄ iurām
tū et votū cadat isto modo super omnia q̄ ī regu
la continentur. Sed quereres super que cadūt
et sup̄ q̄ non. Accipe de hoc regulam generalē
hanc q̄ super sola precepta p̄e dicta. hoc est
secūdū primā latitudinē considerata cadit hoc
mō votū et iuramētū p̄fictis regulam. et q̄d q̄d
regule verba sonant tū int̄ptacō tal̄ hñda ē tū
per rectā racōnem. tū per superioris discretiō
nem tū deniq; per legem que maior est. legē ī
q̄ sinā et legē caritatis. Sed bicēs mlti simpli
ces ymmo et hñti fortassis putāt se vuisse ē
iurasse regulam a statuta seruare et oīa que il
lic scripta sunt sine omni cōdicōe at̄ exceptiōe

Respondetur si humiles sunt sicut esse debent
non ita adherent sensui suo quin ita explicitè
vel implicitè actu vel habitu parati sint stare in
talibus ad interpretacionem et iudicium prudenti-
orum. Ita dicimus de omnibus statutis colle-
giorum vniuersitatum et capitulorum cum dicitur
alicui. Tu iuras seruare inuiolabiliter
omnia statuta iura priuilegia libertates consue-
tudines laudabiles nec ipsis quomodolibet con-
traire clam vel occulte directe vel indirecte et
obedies tali vel tali superiori tuo in omnibus lic-
tis et honestis. De hinc particularia leguntur
talia iuramenta interpretanda sunt civiliter
aut in illis modo supradicto statuenda est lati-
tudo magna seu interpretacio epykeia. Est
autem interpretacio hec vel similis quod iurans ser-
uabit ea sicut a legislatoribus ordinata sunt ad-
ordinari debuerunt utpote precepta apostolice dei
ut precepta monitiones concilia sicut concilia
quod insuper obediat in omnibus licitis et honestis
superiori suo. Verbi gratia sit ille rector obe-
diat inquam in eis que ad officium rectoris spectant
et que pro utilitate manifesta policie cui pre-
est sibi precepit secundum institutiones et con-
suetudines laudabiles eiusdem policie. Et nisi
si valeat legitima excusacione vel exceptioe

setueri ut quia plus alijs gratis oneratur et ut
qua ab alijs vrgentioribus impeditur quod si non pos-
sit ita iurans docere sufficienter de impedime-
to legitimo ille quidem punietur per rectorem civilem
pro inobediencia. ceterum deus qui cor intuetur e-
undem liberabit. Et sic de regulis generalibus pecca-
torum per consciencie directorio dixisse sufficiat
nam de specialibus videantur summe doctorum et contrac-
tus modernorum specialia tamen peccata in multis cog-
noscere possunt si regule prefate vniuersales ut
ostenduntur casibus particularibus. Et de hoc
vide tractatum quem colligi de leprosa anime

Capitulum xxxix. docet quomodo in opinionibus de fide
doctoribus contraria tenentibus scrupulosus tute-
se habere valeat

Denuntiatio nunc queritur. Ut in doctoribus in
materia fidei contrarietibus quos possit
sequi unam opinionem sine periculo peccati
mortalis. sic multi dicunt in causa filii de mo-
nialibus. Respondetur quod beatus Augustinus libro ii. de predesti-
nacione sanctorum dicit. Intra in quantum et in quibus rebus errat et quod facile se-
quitur corrigat vel quanta preiudicia sunt defendere con-
ferat errorem ideo multiplici distinctio est in hijs videndum est et
filii. Una de materia circa quam doctores varian-
t in opinionibus. Alia de ipsorum doctorum aduocacionibus.
Tercia de ipsorum auditoribus. Quarta de modo

adherendi opinionibus ipsius alit suorum aucto-
ribus **Q**uinta de efficacia motuorum in auc-
toritate doctorum ratione et argumentis **Q**uo
ad primum notandum quod materie circa quas
variantur doctorum opiniones vel pertinent
ad fidem vel bonos mores aut non sed pertinet
seu sunt circa materia facultatum arcium puta grammatica
philosophie medici metaphisice **S**i primo
modo adhuc distinguendum est quia ea que ad
fidem pertinent aut expresse et manifeste ha-
bentur in sacra scriptura vel ex auctoritate ec-
clesie manifeste fidelibus tamquam credenda sunt
expofita **A**ut sunt talia quorum nec testimo-
nium manifestum sacre scripture habetur nec ex-
pressa ecclesie vniuersalis doctrina de eis aliquando
explicite docet quod quod includantur in eis quorum
explicite fides necessaria est vniuersis fidelibus
Si de primis fiat sermo adhuc est disting-
uendum vt ponit sanctus thomas quod de veritate videli-
cet quod ad fidem aliquid pertinet dupliciter v-
no modo directe et principaliter sicut sunt credi-
bilia in articulo fidei explicata secundo modo
indirecte et secundarie sicut sunt ea que in diuina
scriptura sunt reuelata sicut quod Abraham ha-
buit duos filios **S**ecunda principalis dein-
de distinctio est habenda doctorum circa quos respicitur

cienda est qualitas et quantitas discreta scz qli-
tas inq̄ vtpote qui p vna parte sūt opiniois
an sint lris famosi in facultate sua expti et mo-
rū honestate ac conscia graues. ne sibi q̄rat a
liquis ad sui appetitus siue erroris coloracis
nem prurientes auribus. De q̄bo pphetavit secū-
do thi. iij. ap. Erit q̄dē tempus tū sanam doc-
trinam non sustinebūt sed secūdu sua desideri-
a coaceruabunt sibi magistros prurientes au-
ribus glo. qui ea doceāt que volūt tales enim q̄-
rere non est veritatis sinceritatem s̄ desiderare
mentis cecitatem et p̄am affectionem. q̄ob̄
videndi sunt doctores h̄j potius q̄ sanctorum
doctrinis patrū inheēt. Ampli. fm illud ecc.
vij De despicias narracōnem presbiterorū
id est doctrinam sapientum doctorum. et in pro-
uerbijs eorum conuersare id est secundum eorū
doctrinam viue. Ab ip̄is enim discēs sapienti-
am scilicet de diuinis cuius modi sunt credibi-
lia et doctrinam itellect. viz de moribus q̄bo o-
pera vestienda sunt. Videnda insuper est doc-
torum q̄ntitas discreta. q̄ valet sint doctores
p opione vna et q̄ p alia q̄a pbabile est ma-
gis veritatē cōtinere dc̄m ml̄toꝝ cet̄is paribz
q̄ dc̄m vnus vel paucorū. Ideo ecc̄ vi dicitur.
In ml̄titudine p̄sbitorū prudēciū sta. q̄ sapiē

illozum ex corde coniungete. **Tercia** distinc-
tio est attendenda ex parte auditorum. huc o-
piniones psequēcium quia quidem sūt simpli-
ces qui non obligantur scire multa explicitē
que tenentur alij quidem scire. quibus ex officio
vel aliunde incumbit racōnis vomere terrā scā-
dere sacre scripture. quatenus. inde simplices
pasci possit. **Juxta illud Job. 3. boues arabūt**
et azine pascebantur. iuxta illos. Unde etiam q̄
busdam magis incumbit studio intendere et ex-
amen doctrine variarum opinionum audiē. q̄
incumbit alijs qui non ita dono maioris indus-
trie et illuminacōnis intelligence vel alcōris
gradus dignitate ī dei ecclesia sunt sublimati.
▪ **Quarta** distinctio est capiēda circa modū
adherendi opinionibus quia aliquis adheret v-
ni aut pertinaciter aut nō. sed animo parat⁹
est corrigi veritate sibi ostensa. De pertina-
citer inherente dicit **Augustinus et ponitur**
xxiij. q. 3. Qui in ecclesia cristi morbidum
aliquid prauum q; sapiūt. si correcti et sanū
rectum q; aliquid sapiant. resistunt contūma-
ciē sua q; pestifeā et mortifeā de gta emēdaē no-
lūt sed defensare perhistūt heretici sūt. De nō
pertinaciter adherētibus dicit idem et ponitur
ibidē ī capi. dixit **ap⁹.** Qui sentēciā suā q̄uis

falsam et p̄sam nulla p̄iaci animositate defē
dunt presertim qm̄ non audacia sue presūpcio
nis peperūt • sed a seductis in errorem lapsis
parētibz acceperūt q̄rūt capta sollicitudine ve
ritatē corrigi parati cū neminē inuenirent ne
quaq̄ sunt inter hereticos cōputandi. **Quinta**
distinctio est accipienda ex pte racōnū ⁊ moti
uozū diuersarum opimionū • sunt enim a q̄bus
dam q̄bz hoc cōpetit examinande rationes ⁊
v̄tus est argumentorum pensanda • quia in re
bz dubijs non de facili est prestandus assens⁹
quinymmo vt d̄ **beatus Aug⁹** 3. de doct̄ cristi
ana. **Consulere** debet quis regulam fidei q̄ de
scripturarū plamozibz locis et ecclesie auctorī
tate p̄cepit. **Ideo Job xxxi.** **Causam** q̄ nescie
bam diligentissime inuestigabam. **scriptura** i
super dicit. **Qui cito credit leuis ē corde ⁊ p̄**
xxiij. **Innocens** glo. **stultus** credit omni verbo
Beat⁹ q̄; **Ambrosius** li. de paradiso dicit. **nēq̄**
debet se alteri facile credere nisi an⁹ v̄tatē pro
bauerit. • **Hjs** premissis distinctionibz ad
quesitum respondetur per quinq; conclusiones
• **Prima** in primis materijs ad fidem et bo
nos mores non pertinentibus • sed ad facultates
artium vel naturalium potest quis sequi absq;
q; periculo peccati q̄ntum est ex parte obiecti

seu materie opinionem vnus reiecta opinioe
alterius patet quia nullum sequitur periculū
ibi cum nec ad fidem nec ad mores pertineāt
sed quorum habitus vel carencias solum pecca
tores aut boni a deo iudicamur **Dicitur autē**
notanter quantum est ex parte materie opio
num quia quantum est ex parte intenciois q̄s
ibi peccare posset vel ex inordinacione affect⁹
vt si ex inuidia odio amore precio vel ex inordi
nata voluntate potius sequeretur vnā opinio
nem quam aliam. **Secunda conclusio.** Circa
ea que sunt ad fidem pertinencia primo modo
nullus racōnis capax excusatur a labe peccati
inherendo aliam opinionem potius errori cōtra
ea videlicet que directe et principaliter ad fi
dem pertinent p̄pter opinionem contrariā cu
ius cumq; magistri quia tenetur ad credendū
explicite quilibet fidelis talia. **Cū ap⁹ dicat**
heb. xi. sine fide impossibile est placere deo. A
lias vt. s. tho. dicit quodlib. 3. Ignorācia ex
cusasset eos qui secuti sunt errores Arrii nel
torij et similibus. **Nullus enim potest ab er**
roris vicio excusari qui assentit opinioni ali
cuius magistri vt ibi concludēdo dicit sanct⁹
tho. contra manifestum scripture testimonium
sue eciam contra id quod publice tenet f. ec

eclesie auctoritatem ubi enim dicitur illud proprium
ti verbum euangelij. **S**i cecus cecum ducatum pres-
tat. ambo in foueam cadunt. **T**ercia conclusio
Quis potest opinari contrarium eorum quod pertinet
ad fidem indirecte et secundarie absque pericu-
lo peccati licet expresse contrarium habeatur
in textu veteris et noui testam. sicut quod deus non fuerit fi-
lius ysai. et filia. pro quibus talia non tenentur quibus
explicite credere sed solum implicite vel in preparati-
one animi. in quantum paratus est et esse deus quibus
credere quod in divina scriptura continetur sed
tunc solum homo tenetur huiusmodi explicite cre-
dere quando ei hoc ostenderit in doctrina fidei contineri et
iterum quod non constat nec ieremias quod sciens obligatur
potest aliquis sine pertinacia tamen contrariam opi-
nionem tenere. **Q**uarta conclusio aliquis potest
absque periculo peccati tenere opinionem alicuius magistri e-
ciam contrariam veritati fidei in hijs quod ad fidem pertinet
secundo modo principali distinctionis scilicet quorum ve-
ritas nec scriptura testimonio nec ecclesie vniuer-
salis determinatione habetur expressa. **D**um tamen
facta determinatione absque presumptionis cuius-
cuiusque timore illicito intellectum suum humiliter
determinationi vniuersalis ecclesie. patet quia
nullus peccat. illo tempore non credendo id quod
non tenetur credere pro isto tempore. sed que expresse

non continentur in sacra scriptura nec per eccle-
siam sunt determinata nec sunt alicui reuela-
ta neque rationi evidenti ostensa pertinere debe-
re ad fidei veritatem nullus tenetur credere expli-
cite cum fides sit ex auditu ad ro. iij. Unde et
sanctus tho. ppj. q. ij. ar. vi. dicit quod si simpli-
ces in hijs que ad fidei subtilitatem pertinent
non inveniuntur pertinaciter inherere si in ta-
libus ex simplicitate deficiant non eis imputat.
Circum maiores vero varie opinantes quos in-
terdum discipuli in varias opiniones partiti se-
quuntur. Dicit ibidem unum notabile verbum.
Cum inquit maiores non habeant fidem nisi
simpliciter in fide maiorum quatinus maiores
adherent doctrine diuine secundum illud apost.
i. co. iij. imitatores mei estote sicut et ego cris-
ti cum humana cognitio non sit regula fidei sed
veritas diuina a qua si aliqui maiorum deficiant
non preiudicat fidei simplicium qui eos rectam
fidem habere credunt nisi pertinaciter eorum er-
roribus in particulari adherent contra vniuer-
salis ecclesie fidem que non potest deficere. di-
cente domino luc. ppj. Ego pro te rogavi pe-
tre ut non deficiat fides tua. Hac ratione nul-
li tenentes plura erronea ea rationum multitu-
dine defendentes quia tamen ecclesie vniuer-

salis de terminacioni colla anime submiserunt et
nichil contra fide explicita p[ro]ficiat acceptauerunt
ideo heretici non fuerunt ut babas Jochi et ml
ti alij. Quinta conclusio sequitur ex premissis q[ue]
stat aliquem circa ea q[ue] sunt fidei errare et tamen
non peccare sicut iam ut preostensum est sup[er] h[oc] p[er]
ca. v. Capitulum 30. docet quod tam in fide quam in mo
ribus diuersis diuersa sententibus scrupulosus
tute ambulare possit. et in sententia breuissime
explicatur quis error exisset et quis non.

Quarto quia supponitur in q[uest]ione p[re]
cedens capituli q[ue] de ad h[er]endo vni o
pinioni vbi doctores contrariantur
in moralibus sit sicut de credibilibus. Il
lud q[ue] sup[er] sit expeditum satis ca. xi. istius partis
tamen p[ro]notatis distinctionibus p[re]cedens capit
tuli ad huc p[ro] laiori declinatione. Ro tandu[m] q[ue]
cu[m] p[er] se sit exorbitatio a lege diuina siue h[um]a
na a diuina deriuata beato abroho dicente. Pe
ccatu[m] est p[er]uaticatio legis diuine et iobediencia
celestium mandatorum et s[ecundum] Augustinu[m]. Est
dictum factum vel concupitum contra legem dei.
Idcirco necessaria est hic distinctio p[ar]iformis
ei q[ue] sup[er] assignata fuit p[ro]tinetium ad fidem viz de
p[ro]tinetibus ad legem dei. Quoniam aliqui s[un]t exp[re]sse in lege
dei d[ic]ta ut de no[n] occidendo de no[n] furando et filia

que sunt omnibus communia. Alia autem ad
legem dei possunt pertinere sicut conclusioes
elicibiles ex contentis expresse in lege dei non
tamen expresse seu clare legis aut scripturę tes-
timonio aut vniuersalis ecclesie vulgata det-
minacione patent ad legem dei pertinere sicut
sunt multa super quibus varie adhuc inter doc-
tores currunt opiniones. sicut est materia de
pluralitate beneficiorum et materia contractuum
multorum. His presupppositis est. **Prima**
conclusio. Nullus rationis compos absque dei
offensa potest agere contra expresse in lege dei
posita quatumcumque currat. super his opinio
aduersarij patet quia maledicti qui declinat a
mandatis tuis psal. Et ex diffinicionibus pecca-
ti. Unde sanctus tho. quodlibet. xi. sic dicit. fa-
ciens aliquid contra opiniones magistrorum
si facit contra opinionem veram cum tunc faci-
at contra legem dei. non excusatur a peccato
quod non faciat contra conscientiam. sic enim
contra legem dei facit hec ille. **Quod intelli-**
gendum est cum materia circa quam varietas
magistrorum est pertineat ad ea que sunt lege
diuina expresse quorum quodlibet sicut et diui-
nam legem necessariam ad salutem tenet scire
quolibet arbitrii vsum habens nec aliquis hō

ex horū ignorācia excusacōnem peccā habere po-
test cum sit ignorancia iuris. **S**ecūda conclusi-
o potest quis absq; offensa dei sine peccato fa-
cere contra eā q̄ sunt legis diuine secundo mo-
do dicto. quia sic non omnis obligantur scire
omnia que sunt fidei explicate. **S**icut enim su-
pra dictum est non est eadem ratio de omnib;
que ad fidem pertinent. q̄dā enim sūt nocioza
alijs ad hoc q̄ homines dirigantur ī finem su-
pernatuāle. **Q**uedā etiam alijs sūt obscurioza
ita inter operabilia siue ad mores pertinencia ē
distinctio non enim omniū ē oīa scire q̄ sūt pec-
cata mortalia et peccatorū spēs et h̄mo ī. q̄dā
eciā alijs sunt plamioza. alijs etiam ad sciēdū
accōmoda magis q; disponencia ad opōez mo-
rū et directionē operū in finem suprādēm. **V**n-
de the. i. iij. d. xxij. dicit. **S**acerdotib; etiam
curatis d; eē scīa nō q̄dē vt oēs difficiles q̄sti-
ones legis sciant. quia in h̄is d; esse ad supe-
riores recursus. s; sciant illa q̄ popul; d; crede-
re et obseruare de lege. **S**ed ad superiores sa-
c̄dotes sc; ep̄s pt; vt eciā ea q̄ difficultatem
in lege facē possunt. sciant et tanto magis q̄to
in maiori gradu collocantur. **P**reterea tam
p̄ma conclusio q̄ secūda expresse pbantur auc-
tōitate leois p̄pe de. pe. d. ij. dicitis sic q̄dā sūt

que nulla possunt ratione conuelli ita multa sunt
que aut pro necessitate temporum aut pro con-
sideratione etatum oportet temperari. illa sem-
per conditione seruata. ut in hijs que vlt dubia
fuerint aut obscura illud nouerimus sequendum
quod nec preceptis euangelicis contrarium nec
decretis sanctorum patrum inueniatur aduer-
sum glo. super **N**ulla possunt ratione conuelli
dicit ut precepta decalogi et forma baptismi
et forma conficiendi corpus christi **E**x quibus
omnibus patet quod argumentum ad probandum
conclusionem secundam potest formari et ordi-
nari sicut formatum fuit argumentum probans
quartam conclusionem precedentis capituli
* **E**st tamen sciendum quod ut prefata huius ca-
pituli secunda conclusio vniuersaliter sit vera
presuppositis supra in precedenti ca. distinctio-
nibus notatis duo requiruntur. **P**rimum est
quod absque dubitatione probabili aut notabili de-
contrario quis adhereat prefate opinioni ne
discrimini se exponat. **D**e quo late dictum est su-
pra ca. xxv. c. v. xliij. et ca. xi. **S**ecundum
quod requiritur est ut adhereat prefate opini-
oni sine conscientia de opposito ut late etiam
tractatum est in secunda parte huius tractatus
* **E**t de hac difficultate huius videlicet capi-

tuli latissime supra in multis locis diffuse dif-
finitum est. **S**ed oriuntur circa premissa dubi-
a duo scrupulosa. primū si simplices non tene-
antur de necessitate omnia credibilia explici-
te et distincte credere tunc quilibet non tenet
errorem suum contrarium articulū fidei evitare
quia non tenetur oppositum illius cauere cui
oppositum non tenetur agnoscere et ita videt
quod posset aliquis licite in errorem repugnāte
alicui articulo cadere et eodem modo argueret
precise quod quis posset in actū peccati mortali cadere
sine peccato mortali quia non tenet simplex
dnes diferencias peccatorum mortalium et pcep-
torum dei et ecclesie scilicet explicite. **R**espondeo secundum sanctum thomam et
scotum in 8. p. 2. negando dicitur quia non solum tenet
quolibet simplex cauere omnes errores contrarium articulū nu-
meatis sed tenet cauere omne quod est contrarium veritati
scripturę scilicet canonicę quia non potest potius adhe-
re contrario ac veritatis in biblia quam hereticus iudi-
care et cum arguitur non tenet ad errorem cauendum
non tenet ad credendum explicite eius oppositum dico
quod dicitur non videtur sic potest in moralibus aliis quam quolibet tenet
cauere omne peccatum mortale et tamen non tenet scire et agnoscere
in quo gradus supbia est peccatum mortale vel gula quia nec
hoc sciunt multi excepti in scriptura sed etiam hoc sunt multe
alteraciones. **S**ecundum dubium est. **S**i sufficiat

simplicibus habere fidem explicitam de aliquibus
et de aliquibus implicitam tunc si iste cui in-
bit instruere simplices predicaret aliquid op-
positum fidei possit simplex licite adherere doctri-
ne eius credendo tamquam verum et aliquid
falsum et tunc simul esset fidelis et infidelis si
fidelis quia non tenetur actum explicitum habere
de contrario articulo Infidelis vero quia cre-
dit aliquid esse verum quod repugnat fidei Pre-
satum enim argumentum inducit quendam doc-
torem notabilem scribere et concedere quod quis
simplex etiam posset martirizari Quando
ex ignorantia teneret erroneum articulum sibi
a suo prelato heretico predicatum Responde-
tur secundum sanctum thomam in 3. d. xxv. q.
ij. et scotus ubi supra quod aliqua sunt que commu-
niter predicantur in ecclesia et talia sunt neces-
saria simpliciter ad explicitam credendum scilicet quod
christus natus est ex maria virgine quod fuit cru-
cifixus pro redemptione humani generis Sed
si sit aliquid quod credendum est quod tamen non
predicatur communiter in ecclesia sed propo-
nitur spiritualiter in uno loco de nouo non est ne-
cessarium simplici credere illud firmiter illi tam-
quam vero adherendo immo necessarium est ma-
gis illi non adherere quousque sciat illud credi

ab ecclia t^q vera verba sunt scoti in 3 et sanct
tho vbi p^o clari^o sic d^r i iij articulo plato o^m
fide p^odicati non est assentiendum q^a in hoc d^r
cordat a prima regula nec p ignorantiam sub
ditus excusatur a toto quia habitus fidei facit
inclinacōem ad contrariū cū vinctio necessari
o doceat de omnib^o q^a pertinet ad salutē **Joh**
3 **V**n si hō nō sit nimis facil^o ad credendū omni
spiritui qⁿ aliq^o insolitū p^odicat nō assenti
et sed aliunde requir^oet vel deo se o^mittit in ei^o
secreta non se supra suum modum i^ogerēdo **S**
quereret aliquis homo simplex qⁱ ignorat diffe
rencias plu^oes pccōrū mō^oliū vel articulos fidei
qⁱ sūt litteācōrib^o nota per quid cauebit iste
simplex pccā qⁱ ignorat esse mō^olia a p^ofidia qⁱ
ignorat fidei sanct^o thō^o qⁱ tal^o a ē extra ca
ritatē a i caritate si p^omū a ē fidel^o tūc fidei ha
bit^o eū a p^ofidia p^osuare potest **S**i vero est inf
delis nō m^oz si cec^o offendit et vulneā^o apli^o
q^a ignorās ignorabit **S**i vero ē fidel^o a i cari
tate tūc p hitū caritatis a p alios hit^o o^m v
tutū moraliū et theologicaliū ifusoz icliat p i
habitātē spm sanctum vt caueat peccata mō^o
lia q^a vinctio scz spūs sancti docet de omnibus
vt habes supra **S**i ecclā esset fidel^o extra cari
tatē existens tūc q^a habitib^o g^ouitis caritatis

careret non ita preseruetur et peccata in q̄
incideret esset pena peccati. **A** perfidia tū
ppter habitum fidei quem haberet inclinaret
contra omnem articulum perfidum. **U**nde di
cit sanctus thomas in 3. d. xxv. q. ij. ar. primo
Sicut habitus temperācie inclinat ad re
sistendum luxurie. ita habitus fidei iclinat ad
resistendum omnibz que sunt contra fidē. **U**n
de ī tempore quando emergit necessitas expli
cite cognoscendi vel ppter doctrinam contrari
ā. que iminet ppter motum dubium quod in
surgit. tunc homo fidelis ex illuminacōne fidei
non consentit hīs que sunt contra fidē sed dif
fert quousq; plenius instruatur. **I**dem ostē
dit in prima parte q. i. ar. vi. q. Qui est in
gracia caritatis. habet ex cōsequenti septem do
na spiritus sancti inter q̄ summum est sapienci
a. quam etiam habet nummus in caritate exis
tens et ideo etiam pōt iudicare talis p modū
inclinacōnis habit⁹ de necessarijs sibi ad salu
tē. **C**um inquit iudicare ad sapientem perti
neat. ideo secundum duplicem modum iudicā
bi duplex sciencia acapitur. cōtingit enim ali
quem iudicare vno modo per modum inclina
cōnis. sicut qui habet habitum v̄tutis. recte iu
dicat de rebz que sunt v̄tute agenda ī q̄ntum

ad illa facienda inclinatur. Vnde secūdo ethico
dicitur q̄ v̄tuosus est regula et mēsurā huma
noꝝ actuum. Alio modo per modum agnicio
nis. sicut anim⁹ instructus in sciētia morali
possit iudicare de actib⁹ v̄tutis. etiā si h̄itū nō
haberet. Prīm⁹ igitur mod⁹ iudicandi de rebo
diuinis p̄tinet ad sapiēciam. q̄ ponit donū spi
ritus sancti secūdu ill⁹ h̄. cori. ij. spūalis homo
iudicat omnia. Item dyo. ij. ca. de dy. no. dicit
q̄ Jerothē⁹ doctus erat non solum paciēs. sed
etiā discēs diuina. Secūdo autē mod⁹ iudicādi p̄
tinet ad doctrinā sacre scripturē s̄m q̄ p̄ studi
um habetur. licet eius principia ex reuelacōne
habeantur. hec. s. tho.

Capitulū xxxi. sub diuersis diuisionib⁹ deter
minat de qualibet ignorācia q̄ excuset et q̄
nō excuset ignorācia pccm

In aliter p̄ conclusione notandū sū
opere q̄ ignorācia excuset que non
vel q̄ augeat peccatum s̄ q̄ minuat
quia in istius sciētia residet r̄medi
um principale ad subueniendum timorate con
sciēcie. Omnis enim error ex ignorācia venit.
Et q̄ q̄ supra p̄te h̄. ca. v. plura d̄cā sint de ig
norācia. tamē sub cōpēdio h̄ eadē materia sūe
tur s̄m distinctionem. Utri. de argen. antiqui

illius notabilissimi doctoris **Q**ueritur igitur an ignorācia excuset peccatū. Respondeat distinguendo. Est enim quedam ignorācia vīcibilis que est in potestate scilicet scientis et alio nomine dicitur affectata et ē multiplex vt infra dicitur. **A**lia inuincibilis scilicet que non est in potestate scientis et est etiam multiplex quia inuincibilis aut in est a natuā qualis naturaliter inest stultis maroibus et melancholicis et hec in se non est peccatum et ex ea sequens excusat in toto. **A**lia inest ex accidente vt ex infirmitate aut ebrietate. **S**i inest ex accidente aut eam habens non dedit operā vt quādo aliquis non nouit vītutem vini aut alterius opilatiui et vniuersaliter quando ignorat sibi futurum tale accidens tunc etiā hec ignorācia nō ē peccm et i toto excusat sequens peccm q̄ diu ma; t̄ e accidēs. **A**ut eā s̄ ignorācia ex accidente habēs dedit opaz et si dedit operam at hoc factum est per rem licitam sicut aliquis ex deuocōne v̄ alio exercicio spiritali incidit īsamā hec etiā excusat a toto. **A**t s̄ peccm ē p̄ rē illicitā. **E**t hoc dupliciter adhuc q̄a vī; adhuc dedit operā per rem illicitā que fuit vīale peccatum vt si aliquis per iram venialem inciderit frenesim et hec excusat a toto. aut

debit operam per rem illicitam quae fuit in ordine peccatum et haec ignorantia in se est peccatum et non excusat sequens peccatum in toto. sed secundum philosophum tertio ethicorum talis meretur duplices maledictiones. tamen excusat a tanto. quia licet in quantum peccatum est sit voluntarium et ideo illa ratione non excusat. tamen in quantum est ex ignorantia causat quodammodo involuntarium. et ideo diminuit de ratione peccati quia omne peccatum est voluntarium. **M**odo sequitur primum membrum prime divisionis quia si ignorantia est vincibilis. aut est ignorantia iuris aut facti. **I**gnorantia iuris dicitur a philosopho ignorantia universalis quod in idem redit quia ius hic vocantur regule universales regentes vitam. **A**ut est ignorantia vincibilis facti. que a philosophis et a theologis vocatur ignorantia particularis quod in idem redit. quia factum vocatur aliquod particulare determinatum per aliquam circumstantiam quam contingit etiam sapientem ignorare. **S**i est ignorantia iuris hoc fit adhuc dupliciter. quia aut est iuris universalis. quod omnibus imponitur ad sciendum et tenendum. **H**uiusmodi ignorantia crassa est et supina. et haec non

excusat & ymmo est peccatum speciale secundū
Augustinum. Si est voluntaria aut est par
ticularis seu iuris particularis quod non scit
nisi per studium. Hec excusat a tanto et a to
to si sit casus multum difficilis. Si autem
est ignorantia facti hoc fit etiam dupliciter
Aut enim ipsa est causa actus quia si nō ig
noraret non faceret et huius signum est pleni
tudo in actu et hec similiter causat involuntari
um et ideo excusat in toto ut patet in Jacob &
Iya a nō est causa actus sed per accidens se ha
bet ad actum quia idem faceret etiam si non ig
noraret et talis non penitet in actu ut si aliq̄s
credens accedere ad unam mulierem accedit
ad aliam ad q̄ non debet talis nō dicitur per
ignorantiam facere sed ignorans & talis igno
rantia nec diminuit peccatum nec auget. Alia
est autem ignorantia que consequitur effectum
peccati ut quando concupiscentia peccati quā
voluntas non deprimat absorbet iudicium raci
onis ī particulari operabili sicut impedit ita
animum ne possit cernere verum ut dicitur in
vi. ethi. q̄ delectacō corrumpit estimacōne pru
dentie et hec est ignorantia electionis secundū
quam omnis malus dicitur ignorans et hec se
quitur effectum peccati et ideo non minuit ra

cō; voluntarij ymmo voluntas ipsam precedit
et ideo nullo modo diminuit peccatum quia nul-
la alia ratione ignorantia excusat nec minuit
peccatum nisi inquantum causat aliquo modo
voluntarium » **Hec ille »**

Tantum de consolacione timorate conscencie
dixisse sufficiat. A cuiusmodi copilacione si
quisque quod suum est recipere velit. nichil at-
modicum auctori manebit »

